

Guri Mette Vestby
Roar Samuelsen
Ragnhild Skogheim

Festivalkommuner

**Samhandling mellom kommuner og
festivaler**

NIBR

Norsk institutt for by- og regionforskning

Festivalkommuner

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2010:6

Florø i fokus – sosiokulturell stedsanalyse for byutvikling og profilering

NIBR-rapport 2010:14

Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarvens betydning for identitetsbygging, profilering og næringsutvikling

NIBR-rapport 2011:24

Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Sandøy kommune

Rapportene koster
fra kr 250,- til kr 350,- og kan bestilles
fra NIBR:
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf. 22 95 88 00
Faks 22 60 77 74

E-post til
nibr@nibr.no

Publikasjonene
kan også skrives ut fra
www.nibr.no
Porto kommer i tillegg til de oppgitte
prisene

Guri Mette Vestby
Roar Samuelsen
Ragnhild Skogheim

Festivalkommuner

NIBR-rapport 2012:7

Tittel: **Festivalkommuner.**
Samhandling mellom kommuner og festivaler

Forfatter: Guri Mette Vestby, Roar Samuelsen og Ragnhild Skogheim

NIBR-rapport: 2012:7

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-7071-924-2

Prosjektnummer: 2970
Prosjektnavn: Kommunen som vert for festivaler

Oppdragsgiver: Distriktssenteret (DS)

Prosjektleder: Guri Mette Vestby

Referat: Rapporten baseres på kvalitative studier av samhandlingen mellom ulike type festivalaktører og kommunene. Det er kommunens rolleutøvelse som fokuseres: hva slags arbeid og samarbeid foregår i tilknytning til festivaler, hva er positive erfaringer og hva er utfordringer og forbedringsmuligheter? Kunnskapen om dette har relevans også for andre type samspill mellom offentlige og private aktører om tiltak som i vid forstand berører stedsutvikling i bygdekommuner

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: mars 2012
Antall sider: 120
Pris: 250
Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21,
0349 OSLO
Telefon: (+47) 22 95 88 00
Telefaks: (+47) 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no
<http://www.nibr.no>

Vår hjemmeside: <http://www.nibr.no>

Trykk: Nordberg A.S.
Org. nr. NO 970205284 MVA
© NIBR 2011

Forord

Prosjektet er gjennomført sommer og høst 2011 på oppdrag fra Kompetansesenteret for distriktutvikling (DS) som er et uavhengig forvaltningsorgan som strategisk er tilknyttet og finansiert via Kommunal- og regionaldepartementet. Ved NIBR har sosiolog Guri Mette Vestby vært prosjektleder og sosiolog Ragnhild Skogheim og samfunnsgeograf Roar Samuelsen vært prosjektmedarbeidere. I alt har vi studert 11 ulike type festivaler og et større antall kommuner i distriktene. Noen festivaler favner flere kommuner. Vi takker alle de 50 informantene som har bidratt til denne kunnskapsbyggingen gjennom å la seg intervju om fakta, erfaringer og synspunkter på kommunens rolle i forbindelse med festivaler og på samarbeid mellom kommune og festivalarrangører. Faktasjekk av alle de konkrete eksemplene fra festivaler og kommuner har vi fått verdifull bistand med. Alle fortolkninger og analyser står selvsagt for NIBR's regning. Takk også til Distriktssenteret for et interessant oppdrag og for et godt samarbeid underveis med rådgiver Stein Magne Os. Det er også laget en kortversjon (se www.distriktssenteret.no).

Oslo, mars 2012

Olaf Foss
forskningssjef

Innhold

Forord	1
Figuroversikt	4
Sammendrag.....	5
Summary.....	11
1 Formål, problemstillinger og metode	14
1.1 Tematikk og formål	14
1.2 Valg av case.....	15
1.3 Datakilder og datainnsamling.....	17
1.4 Problemstillinger	18
1.5 Rapportstruktur og leserveiledning	20
2 Tema og perspektiver	22
2.1 Festivaler og stedsutvikling.....	22
2.2 Analytisk perspektiv.....	25
3 Etablering, medierskap og forankring av festivaler	29
3.1 Innledning	29
3.2 Kommuners rolle ved etablering av festivaler	30
3.3 Kommuner som mediere i festivaler.....	32
3.4 Politikeres formelle posisjoner i festivalorganisa- sjoner.....	33
3.5 Forankring i planer og formelle avtaler	34
3.6 Oppsummering	36
4 Rolleutøvelser for kommuner med festivaler.....	38
4.1 Innledning	38
4.2 Kommunene som aktive og passive støttespillere	38
4.2.1 Rollene endres over tid.....	38
4.2.2 Hvilke roller har kommunene i dag?	39
4.3 Er kommunene aktive i utforming av festivalens innhold og profil?.....	40
4.4 Hvilke rolleutøvelser er viktige på ulike tidspunkt? ...	44

4.5	Kommuner stimulerer til samarbeid, kapasitets- og kompetansebygging.....	45
4.6	Stiller kommunene ressurser til rådighet?.....	48
4.6.1	Ressurser (I): Penger og økonomiske garantier	48
4.6.2	Ressurser (II): Lokaler, anlegg og arealer.....	50
4.6.3	Ressurser (III): Personell og infrastruktur.....	53
4.7	Supplerende ressurser og samarbeidspartnere	58
4.8	Oppsummering	62
5	Festival, stedsidentitet og profilering.....	65
5.1	Innledning	65
5.2	Festivalen og stedets identitet	66
5.3	Profilering av kommunen, stedet eller regionen.....	68
5.4	Samarbeid mellom kommune og festivalarrangør om profilering.....	71
5.4.1	Kommunene kunne gjort mer ut av festivalen	72
5.5	Oppsummering	74
6	Effekter og ringvirkninger.....	76
6.1	Innledning	76
6.2	Lokale aktørers erfaringer med ringvirkninger og effekter.....	77
6.2.1	Økonomiske ringvirkninger	77
6.2.2	Ny næringsvirksomhet	79
6.2.3	Kapasitet og profesjonalisering som arrangementssted	81
6.2.4	Gevinster for kulturliv, frivillige lag og foreninger	84
6.2.5	Sosial nettverksbygging lokalt og regionalt	86
6.2.6	Festivaler og regional nettverksbygging.....	87
6.2.7	Økt stolthet og interesse for stedet	89
6.3	Oppsummering	91
7	Oppsummering og analytisk drøfting.....	93
7.1	Innledning	93
7.2	Festivalvertskap som samfunnsutvikling.....	93
7.3	God vertskapsrolle for den enkelte festival.....	97
7.3.1	Rolleutøvelse gjennom eierskap og innflytelse?.....	97
7.3.2	Rolleutøvelse gjennom å bidra med ressurser.....	98
7.3.3	Rolleutøvelse gjennom praktisk tilrettelegging og bistand til gjennomføring av festivalen.....	99
7.3.4	Rolleutøvelse ved profilering og markedsføring	101
7.4	God vertskapsrolle for kommunen som arrangementssted.....	103

7.4.1	Holdning til ildsjelers arbeid og initiativ	103
7.4.2	Å styrke kommunens kapasitet og kompetanse som kultur- og opplevelsessted.....	106
7.5	Festivalarbeid og stedsutvikling	109
7.6	Stedsutvikling og samhandling.....	112
7.6.1	Samhandling som møte mellom to kulturer?	112
7.6.2	Samhandling med private aktører lettere i små bygdesamfunn?	114
Litteratur	118

Figuroversikt

Figur 7.1	Skjematisk fremstilling av kommunens vertskapsrolle og samspillet mellom kommune og festivalaktører.....	108
-----------	--	-----

Sammendrag

Guri Mette Vestby, Roar Samuelsen og Ragnbild Skogheim

Festivalkommuner.

Samhandling mellom kommuner og festivaler

NIBR-rapport 2012:7

Kommunene der festivalene finner sted har en *vertskapsrolle* både ved at festivalene er lokalisert innenfor kommunen som sted og ved at kommunen som organisasjon forholder seg til en vertskapsrolle overfor den enkelte festival. Sommeren og høsten 2011 gjennomførte vi kvalitative studier om så vel positive erfaringer som forbedrings- og utviklingsmuligheter knyttet til 11 festivaler. Festivalene var av ulik størrelse og type som fant sted i bygder og bygdebyer (kammermusikk, folkemusikk, rock, revy, lokal mat, friluftsliv, fjellsport, litteratur). Totalt har vi gjennomført 50 personlige intervjuer. Analysens perspektiv er hva som er viktige erfaringer med overføringsverdi både til andre festivalkommuner og til stedsutvikling i vid forstand der samhandling mellom kommune og private aktører er viktig.

Festival og kommune: eierskap, involvering og politisk forankring

Kommunenes formelle medeierskap i festivalene varierer. I halvparten av casene vi studerte var kommunen med å ta initiativ til festivalen eller ble tidlig involvert som medstifter. Disse kommunene er nå medeiere i festivalene og de har representanter i styret. I den andre halvparten av festivalene spilte ikke kommunen noen aktiv rolle ved festivalens oppstart, de er heller ikke medeiere i dag og de er formelt sett ikke representert i festivalens styre. At kommunen er medeier kan være et uttrykk for anerkjennelse og positiv interesse, men dette avhenger ikke av formelt eierskap. Enkeltkommuner kan være like velvillige og støttende overfor festivaler selv om de ikke har noen formell eierskapsrolle. Selv om

mange kommuner er en praktisk og moralsk støttespiller så er det få som har en uttalt politikk som kommer til syne i offentlige planer og strategier. Festivalene er i liten grad forankret i kommuneplaner, fylkesdelsplaner, regionplaner, kulturplaner eller strategiplaner for stedsutvikling.

Kommunens vertskapsrolle er sammensatt og rolleutformingen varierer

Kommunenes vertskapsrolle vis a vis den enkelte festival er vanligvis som (I) praktisk og teknisk tilrettelegger og bidragsyter, (II) samarbeidspartner for formalia, avtaler, tillatelser og sikkerhetsplanlegging, og (III) døråpner og hjelper i fht. andre offentlige og private tilskuddsmuligheter. I tillegg har en del av kommunene også rollen som (IV) kontakt- og bindeledd mot regionale nettverk, og som (V) medspiller i profilering og markedsføring. Kommunen er sjelden aktiv i utforming av festivalens innhold og profil, og heller ikke i mobilisering i forhold til frivillige eller det lokale næringsliv. Rollen som økonomisk bidragsyter varierer, men de fleste stedene er den beskjeden målt i prosent av festivalens totale budsjett. Betydningen ligger like mye i symbolsk anerkjennelse og i den instrumentelle funksjonen at det kan bidra til å utløse tilskudd fra andre offentlige og private kilder. En del kommuner er for øvrig tilbakeholdne med tilskudd når festivalen har et visst kommersielt preg og store inntekter fra næringsliv og billettsalg. Kommuner og fylkeskommuner bidrar enkelte steder økonomisk for å stimulere til praktisk festivalsamarbeid og til erfarings- og kompetansebygging blant både festivaleiere og andre som står for større lokale arrangement.

Konkret viser vi hvordan kommunens rolleutøvelser dreier seg om å stille ulike type ressurser til rådighet, som lokaler, anlegg og arealer, og ikke minst personellressurser. Ansatte i kommunen som bruker tid på administrativ og praktisk bistand til alt fra søknader og sikkerhetsplanlegging til tekniske oppgaver knyttet til ekstraarbeid med renovasjon, opprydding, gateavstenginger og beredskap for strømforsyning, vann og avløp, HMS etc. Det er en gjennomgående oppfatning at den praktiske og tekniske tilretteleggerrollen også rommer det å være i beredskap under selve festivaldagene for å sikre en forsvarlig avvikling. Dette er på det mest kritiske tidspunkt for festivalledelsen der den har mer enn nok med det innholdsmessige arrangementet. Ikke sjelden dukker

det opp behov for akutte avgjørelser eller bistand knyttet til spørsmål om helse, miljø, sikkerhet, strøm, renovasjon, gate- og arealbruk og lignende. Beredskapsfunksjonen under festivalen er altså en viktig del av rollen som vertskap.

Mange festivaler og kommuner poengterer hvor viktig det er med felles evalueringer i etterkant og at et slikt samarbeid foregår systematisk, og ikke bare uformelt mellom aktører som kjenner hverandre. Det vil gjøre det mindre sårbart for personlige utskiftninger. I noen tilfelle fortelles det at det er fruktbart når kommunens kulturkontor også er en aktiv dialogpartner når det gjelder konsept og prosjektgjennomføring. I tillegg til dette kommer generell innsats for å utvikle stedets kapasitet som arrangementsarena og å være en aktiv medspiller i utvikling og utnytting av arrangementskompetansen i lokalsamfunnet.

Mange festivaler har erfart at det som i oppstarten var et lite og relativt uformelt arrangement som ikke krevde særlig ekstra avtaler eller tillatelser, etter hvert vokste seg til et komplekst prosjekt med behov for et helt sett av formelle krav og sikkerhetsmessige forhold. Da øker behovet for bistand og samspill med kommunen. Hovedgrunnen ligger i alt det praktiske, tekniske, sikkerhetsmessige og formelle som omkranser selve kjerneaktiviteten, enten denne er musikkonsserter, revy, mattradisjoner, idrett eller friluftsliv. I rapporten avdekker vi hvor mye ”skjult arbeid” som ligger i dette omkransende feltet, både for festivalledelsen og for kommunen. Det innebærer at kommunens dialog med private aktører om slike arrangementer aktualiserer kommunens samfunnsutviklerrolle så vel som rollene som tjenesteprodusent- og leverandør og forvalter av lover og regelverk. Erfaringene summerer seg opp til en konklusjon om at kommunen bør ha en aktiv rolle i forbindelse med diverse formalia, at én person har en koordinerende rolle, at samarbeidet om dette systematiseres og at det lages gode rutiner som forenkler arbeidet som gjentas år etter år. Dette vil også komme andre arrangementer og samarbeid offentlige - private aktører til gode.

Stedsidentitet og profilering i festivalkommuner

Vi viser eksempler både på festivaler som bygger på og forsterker stedets særpreget og identitet og festivaler som tilfører stedet ny identitet. Indirekte bidrar mange festivaler til profilering også av stedet eller kommunen gjennom bilder og beskrivelser på

festivalens hjemmeside eller i brosjyrer, samt gjennom å selge inn totalopplevelser av stedet og reisen dit. I en del tilfelle markedsfører nok festivalen kommunen langt mer enn kommunen markedsfører festivalen. Selv om det finnes eksempler på kommuner som profilerer festivalen, så er det et stort forbedringspotensial her. Kommuner kan dessuten bli bedre til å utnytte ”fortellingen om festivalen” til å bli en del av ”fortellingen om stedet”, ved for eksempel å gi et bilde av hvordan miljøet for denne type aktiviteter er ellers i året (som musikk, kulturliv, idrettsmiljø og friluftsliv). I tillegg kan kommunene langt mer aktivt benytte festivaldagene som en konkret anledning til å markedsføre stedet for bosetting, næringsetablering eller hyttebygging, samt muligheter knyttet til en større totalopplevelse rundt besøket. Kommunen bør kunne bruke festivalen til sine instrumentelle formål innen stedsutvikling, men ikke ha forventinger om at festivalen skal bidra til det samme. Selv om det i mindre lokalsamfunn kan sies at det er sammenfallende interesser i at bygda eller stedet oppfattes som et attraktivt sted, så bør avklaringen om slike rolleforventinger være tydelig.

Festivalaktørene på sin side bør være seg bevisst at – og hvordan – festivalen er med på å sette et preg på forestillingene om stedet eller kommunen, enten dette er positivt eller negativt. Festivalen blir en av ”merkelappene” som forteller noe om både stedets muligheter og menneskene som bor der. Derfor vil det være verdifullt om festivaler og kommuner sammen setter dette på dagsorden.

Effekter og ringvirkninger

Festivaler har en egenverdi samtidig som de ofte framstilles i et instrumentelt perspektiv. Vi har ikke hatt rammer til å foreta effektstudier, men synliggjør ulike effekter og ringvirkninger slik de erfarer av lokale aktører i kommune og festivalledelse: som økonomiske ringvirkninger for handel, service, transport og reiselivsbedrifter; ny næringsvirksomhet og knoppskyting; økt og bedret kapasitet og profesjonalisering som arrangementssted; styrket eksternt omdømme og intern selvfølelse og stedsstolthet; gevinster for frivillige lag og foreninger, kulturliv; sosial nettverksbygging lokalt og regionalt.

Forutsetninger for godt samarbeid

Mange av festivalaktørene framhever hvor viktig det er å bli møtt med velvilje og en positiv innstilling i kommunene. Vi viser i denne studien at en stor del av arbeidet med festivaler er forbundet med oppgaver som ikke primært befinner seg i festivalens innholdsmessige kjerne (musikken, litteraturen, mattradisjonene, revyhumoren, idretten mv.). Det er et stort usynlig arbeid forbundet med arrangementet som næring og som organisatoriske og administrative oppgavekomplekser. Festivaler som arrangement eller virksomhet befinner seg litt forskjellige steder på en akse mellom idealisme og kommersialisme, mellom frivillighet og betalt profesjonalitet, mellom kulturtiltak og næringsvirksomhet. Vi finner eksempler på festivaler som i sin oppstartsfase og første driftsår opplevde en skeptisk og ikke-støttende holdning fra kommunen. Kommuner har på sin side erfart en god del rot i festivalledelser. Det er tusen detaljer og det krever folk som er systematiske og som behersker alt fra organisering av frivillige, arrangementsgjennomføring og kulturbookinger til varekjøp, logistikk og økonomisk planlegging. Siden det er få heltidsansatte og mye frivillig lederskap og innsats, sies det også at det er viktig med et godt festivalstyre som har mye relevant kompetanse. Festivalledelsen må dessuten tilstrebe å praktisere en viss ryddighet og systematikk med hensyn til praktiske og formelle forhold, og involvere kommunen der det er nødvendig og på et tidlig nok tidspunkt.

Festivalledelsen er oftere ildsjeler på kjerneinnholdet enn de er profesjonelle på festival som næringsvirksomhet. Unntaket er kanskje festivaler som folk i handelsstanden eller produsenter/næringer står bak. Festivaler kan ses som kultur- og opplevelsesnæringer som ofte har behov for rådgiving og etableringshjelp og der den ideelle samhandlingspartner i kommunen ville være en kryssning av kultursjef, næringssjef og teknisk sjef.

Festivalvertskap og samfunnsutvikling

Til slutt drøfter vi de ulike rollene og rolleutformingene som er aktuelle for kommunene i deres relasjon til festivalene og setter dette inn i et videre perspektiv for stedsutvikling. Erfaringene vil være relevante også for annen samhandling mellom offentlige og private aktører om tiltak, arrangement og virksomheter som vil kunne styrke mulighetene for livskraftige lokalsamfunn.

Avslutningsvis retter vi søkelyset på utfordringer knyttet til denne type samhandling fordi det kan være to ulike kulturer som møtes i slik samhandling. Og vi spør om samspillet mellom kommuner og festivaler i bygdekommuner har visse fordeler eller ulemper sammenlignet med i større bysamfunn.

Høylandet i Nord-Trøndelag er festivalarena. Foto: Norsk Revyfestival

Summary

Guri Mette Vestby, Roar Samuelsen and Ragnbild Skogheim

Festival Municipalities

Interaction between local authorities and festivals

NIBR Report 2012:7

The main focus of this study is on local authorities, their role performance and interaction with festivals that take place in the municipality. We examined relations between local authorities and festival managements of eleven different festivals (chamber music, folk music, rock, cabaret, outdoor recreation, mountaineering, literature) in rural districts and villages. In the analysis we sought to identify lessons of value for other festival municipalities and for community growth in a broader sense, such as place development, where relations between private stakeholders and public authorities are critical resources.

Local authorities seldom initiate festivals themselves. Sometimes they figure as official joint owner of the festival, and sometimes not. But enthusiasm, moral and practical support for the festivals does not depend on ownership status. In a political perspective, festivals are not generally addressed in municipal or regional plans, culture plans or strategy plans for community growth.

Local authorities play their role as festival host by (I) helping with the practical and technical preparations and contributions; (II) working with the festival management to meet formal requirements, set up contracts, provide authorisations and permits, and prepare safety plans; and (III) acting as a door opener to other governmental and private funding. Some local authorities also (IV) liaise with stakeholders in the regional network, and (V) help with image-building and marketing of the festival. Local authorities are seldom actively involved in the planning of programmes or profile creation, or in encouraging volunteers or the local business

community to lend a hand. Their role as a source of funding varies too, and in most places it tends to be limited.

In concrete terms, we show how the role performance of local authorities is about making various resources available such as buildings, facilities and land and, not least, personnel who spend time helping the festival management overcome administrative and practical problems, file applications and prepare safety plans, attend to technical matters connected with the added need for renovation services, clearing up, closing off streets and thoroughfares, ensuring delivery of electricity and water, sewage disposal, and taking health, environmental and safety precautions. Putting emergency contingencies in place during the festival is also an important corollary of the role as festival host. Many festival managers and local authorities point to the importance of conducting joint post-festival assessments, and in a systematic fashion. There is, of course, a wider commitment to enhance the capacity of the community to host arrangements and take an active part in developing and employing community knowledge in managing public arrangements.

Some festivals build on and magnify the particular characteristics and identity of a place, and some festivals contribute to a reconstruction of place identity. In some cases, festival managements do more to publicise the municipality than local authorities do to publicise the festival. Much could be done here. Local authorities could be far more actively involved both in raising the image of the festival and using the festival as an opportunity to market the municipality as a place to live, set up and run businesses and build holiday homes, as well as doing something to enhance visitors' overall experience of the place. Festivals have intrinsic value, but are often spoken of in instrumental terms. We highlight the different ripple effects of festival activity as they are perceived by local stakeholders in the community and by festival managers.

Many festival managers emphasize the goodwill and positive attitude of local authorities. A great deal of unseen work is done behind the scenes insofar as festivals are business ventures, provide livelihoods and are nodal points of organisational and administrative tasks. Festivals can be seen as businesses dealing in culture and entertainment, whose managers often need advice and

help to give the festival a firm footing, and whose ideal partner in the community will be an amalgam of heads of culture, business and technical departments.

Finally we discuss relevant roles and role delineations for local authorities in their work with festival managements, and in the wider sense of promoting community growth and place development. Lessons will have relevance for other joint efforts involving public and private stakeholders, i.e. arrangements and activities that can strengthen the community's capacity to grow and flourish.

Askild Holm med band på Rakfiskfestivalen. Foto: Guri Mette Vestby

1 Formål, problemstillinger og metode

1.1 Tematikk og formål

Distriktssenteret ønsket med dette prosjektet å få kunnskap om hvordan kommunene opptrer som vert for festivaler. Vertskapsrollen kan ses som del av kommunenes nye samfunnsutviklerrolle, en rolle som både går ut på å arbeide aktivt for stedsutvikling, attraktivitet og tiltrekningskraft, og som i langt større grad enn tidligere dreier seg om et samarbeid mellom kommune, sivilsamfunn og næringsliv.

Gjennom en kvalitativ tilnæringsmåte undersøker og drøfter vi kommuners rolleutøvelser i samband med festivaler, hva slags innhold rollen fylles med og hvordan den forvaltes. Tidsaspektet gjøres relevant ved å se på rolleutøvelsene i forbindelse med ulike faser av en festival (planlegging, gjennomføring, etterarbeid) og ved å se på endringer over tid (fra oppstart til festival er veletablert). Kommunenes rolleutøvelser kan variere fra passiv støttespiller til initiativtaker og aktiv drifter. Hvor store og hva slags ressurser kommuner anvender i forbindelse med konkrete festivaler inngår i rolleutøvelsene. Det dreier seg om at økonomiske, tekniske, organisatoriske eller menneskelige ressurser stilles til rådighet.

Sentralt i studien er fokuset på samhandling og samspill mellom kommunens aktører og festivalens aktører, både i form av formalisert samarbeid og innenfor uformelle nettverk. Erfaringer, forståelser og synspunkter hentes inn fra begge aktørkategoriene.

Oppdragsgiver fremholdt at den primære problemstillingen er hvordan kommunen håndterer festivalen som vert. I tillegg er det ønskelig å få belyst hva kommunen får tilbake, noe som henspeler på en type effekt eller utbytte. Vi har her basert oss på det nøkkelinformantene erfarer eller oppfatter som ringvirkninger og effekter, men å måle dette eksakt har ikke ligget innenfor rammen av dette prosjektet. Dette er også et spørsmål om hva det er mulig å måle eller verifisere med hensyn til sammenhenger og årsak-virkningsforhold.

Erfaringene er ment å ha overføringsverdi til andre festivaler og kommuner. I tillegg vil de ha nytteverdi og være relevante også for andre arrangementer, virksomheter og strategisk samarbeid som angår samfunnsutviklerrollen og stedsutvikling. Resultatene av studien vil inngå i Distriktssenterets kunnskapsbase og bli brukt i forbindelse med deres rådgivnings- og formidlingsarbeid rettet mot utvikling i distriktskommuner.

Førdefestivalen. Foto: Guri Mette Vestby

1.2 Valg av case

Det var ønsket fra oppdragsgivers side at vi skulle ta for oss et bredt utvalg av case, dvs. kommuner der ulike typer festivaler

arrangeres. Utvelgelsen av case er basert på ulike typer kriterier; som spredning med hensyn til størrelse og lokalitet (geografi) og tema (ulike type musikk, litteratur, mat, teater/spel/revy, sport og friluftsliv). Festivalene skulle finne sted i kommuner som inngår i det distriktpolitiske virkeområdet og dessuten ha et aldersspenn (fra relativt nyetablerte til veletablerte). Det var også ønskelig å inkludere festivaler der temaet for festivalen gjenspeiler stedets identitet på en eller annen måte, enten som utgangspunkt for etableringen av festivalen eller ved at festivalen over tid har kommet til å bli en del av stedets identitet. Det endelige utvalget er foretatt sammen med oppdragsgiver. I utgangspunktet var det 12 festivaler/kommuner, hvorav 6 skulle besøkes. Av ulike årsaker endte vi med 11 case.

Festival	Sted	Kjerneaktivitet
Haukeliserfestivalen	Vinje i Telemark	Folkemusikk
Norsk Rakfiskfestival	Fagernes i Valdres	Lokal mattradisjon
Ekstremспортveko	Voss i Hordaland	Sport/friluftsliv
Periferifestivalen	Sund i Hordaland	Musikk
Morellfestivalen	Ullensvang i Hardanger	Lokal mattradisjon
Dei nynorske festspela	Ørsta /Volda i Møre og Romsdal	Litteratur
Førdefestivalen	Førde i Sogn og Fjordane	Internasjonal folkemusikk
Norsk Fjellfestival	Rauma i Møre og Romsdal	Friluftsliv/sport
Norsk revyfestival	Høylandet i Nord-Trøndelag	Revy/musikk
Trænafestivalen	Træna på Helgelandskysten	Musikk/rock
Lofoten Internasjonale Kammermusikkfest	Lofoten: flere kommuner	Musikk/klassisk

1.3 Datakilder og datainnsamling

Oppdragsgiver ønsket en undersøkelse som gir en god kvalitativ innsikt og et grunnlag for å drøfte kommunene sin rolle på tvers av festivaltyper og kommuner. Case-studiene skulle *ikke* være evaluering av en rekke enkeltcase, men kartlegge og analysere *gjennomgående erfaringer* som kan nyttes av andre kommuner i deres forvaltning og utvikling av vertskapsrollen. Vi presenterer i stedet mange konkrete eksempler og erfaringer fra enkeltfestivaler ogkommuner.

Med utgangspunkt i fire hovedproblemstillinger og diverse delproblemstillinger har vi hatt åpne spørsmål for å få frem erfaringer og spesifikke lokale forhold. Men vi har i spørsmål om rolleutøvelse og eierskapsforhold/involvering lagt opp til en typologisering, noe som har gitt en systematikk i datainnsamlingen som har fremmet sammenligning. Slik har vi fått et godt grunnlag for drøftingen av hva en kan lære av erfaringene om hvordan det er fornuftig å forvalte og utvikle vertskapsrollen.

Personlige intervjuer

Hovedmaterialet består av personlige intervjuer med ulike aktørkategorier (ved besøk og ved telefonintervjuing)

- Sentrale aktører i kommunen: ansatte i administrasjon (kultur, teknisk, rådmannskontor) og politikere (ordførere)
- Sentrale aktører i festivalledelsen: daglig leder og/eller styreleder
- I noen tilfelle supplert med representanter for ulike samarbeidspartnere, særlig lokale/regionale utviklingsselskap

I alt har vi gjennomført 50 personlige intervjuer.

Dokument- og litteraturstudier

I tillegg inngår skriftlig materiale som del av analysegrunnet:

- Kommuneplaner, kommunedelplaner for kultur, strategiplaner for stedsprofilering og lignende
- Profileringsmateriale: brosjyrer og nettbasert informasjon
- Relevant faglitteratur fra forskning og utredning om
 - Festivaler og andre relevante kultursatsinger

- Kommunenes samfunnsutviklerrolle

1.4 Problemstillinger

Vi har gjennomført studien med fire hovedproblemstillinger med tilknyttede delproblemstillinger som vi brukte som intervjuguide (litt ulike intervjuguider for festivalaktører og kommuneaktører).

A. Politisk forankring

I hvilken grad og på hvilke måte er festivalen forankret i kommunens planer, strategier og hos politiske aktører?

Operasjonalisering av problemstillingen er gjort ved spørsmålene:

- Er festivalen forankret i kommunale planer (som kommuneplan, kommunedelplan for kultur)?
- Er festivalen forankret i kommunens/regionens strategiplaner for attraktivitet og profilering?
- Finnes det skriftlige avtaler, partnerskap og lignende om samarbeid, som er politisk behandlet?
- Sitter politikere i festivalens styre eller i andre sentrale posisjoner rundt festivalen?

B. Eierskap og involvering

I hvilken grad og på hvilken måte er kommunen involvert som aktiv – passiv eier eller støttespiller?

Operasjonalisering av problemstillingen er gjort ved spørsmålene:

- Har kommunen vært initiativtaker/ medstifter til festivalen eller vært aktiv for å få den etablert?
- Er kommunen i dag festivaleier helt eller delvis?
- Fungerer kommunen som en aktiv eller passiv støttespiller?
- Hvilke ulike aktører er involvert og på hvilke måter: nabokommuner, fylkeskommuner, statlige institusjoner eller myndigheter, kunst/kulturfaglige organisasjoner regionalt og nasjonalt, etc.?

C. Rolleutøvelser

Hva konkret fylles rolleutøvelsen med, og hvilke effekter har dette for festivalarbeid - og samarbeid?

Operasjonalisering av problemstillingen er gjort ved spørsmålene:

- Er kommunen aktiv når det gjelder utforming av festivalens innhold og profil?
- Hvilke rolleutøvelser er viktige på ulike tidspunkt (planlegging, gjennomføring, etterarbeid)
- Stiller kommunen ressurser til rådighet for festivalen i form av for eksempel
 - Penger
 - Personell
 - Lokaler, anlegg og arenaer
 - Infrastruktur
- Har kommunen en aktiv rolle som
 - Pådriver
 - Døråpner mot nettverk og annen støtte
 - Mobiliseringsaktør
 - Profilerings- og omdømmebygger

D. Stedsprofilering og identitet

Hvordan inngår festivalen i profileringen av stedet, og er den over tid blitt en del av stedets identitet?

Operasjonalisering av problemstillingen er gjort ved spørsmålene:

- Brukes festivalen i nettbaserte og papirbaserte profileringer av stedet/regionen?
- Er festivalens sentrale aktører involvert i konkret samarbeid rundt stedsprofilering?
- Er festivalens tema og vinkling nært forbundet med stedets identitet?

- Har festivalen blitt en viktig del av stedets identitet og omdømme?

E. Avsluttende problemstillinger

Erfaringer, effekter og læring med overføringsverdi:

- Hva er et godt vertskap og gode samspillmodeller når kommunen er hhv. eier, deltaker og støttespiller?
- Hvilke faktorer og arbeidsmåter fremmer/hemmer et godt festivalarbeid?
- Har festivalen bidratt til konkrete effekter eller ringvirkninger?
- Hvilke erfaringer med festivaler kan ha generell gyldighet for samfunnsutviklerrollen?

1.5 Rapportstruktur og leserveiledning

Vi belyser alle de ovenfor nevnte spørsmålene i denne rapporten, og strukturen følge i grove trekk problemstillingene, med visse unntak der resultatene og drøftingene er sammensatt på en litt annen måte for å samle tematisk det som naturlig hører sammen. Slik tror vi leseropplevelsen blir bedre.

For de fleste tema har vi valgt å presentere empirien - funn, fakta og erfaringer - på to sett:

- først gjennomgående data: fakta og erfaringer, dvs. essensen
- deretter konkrete eksempler fra enkeltfestivaler

De konkrete eksemplene er relativt detaljerte for å gi dem en overføringsverdi til andre festivaler og festivalkommuner. For hvert tema presenterer vi et utvalg relevante eksempler fra festivaler/kommuner, dvs. at det varierer hvilke og hvor mange som inngår. Det empiriske materialet er samlet i kapitlene 3, 4, 5 og 6. I det avsluttende kapittel 7 gir vi en drøfting av empirien og analyser av gode vertskapsroller og samarbeidsmodeller mellom kommune og festival, samt knytter dette an til kommunens samfunnsutviklerrolle i en videre forstand.

Ekstremsportveko på Voss. Foto: Sverre Hjømevik

2 Tema og perspektiver

2.1 Festivaler og stedsutvikling

I Norge finnes det et vell av ulike festivaler; de arrangeres i små bygder og de store byene, de spenner over et vidt register av tema, det er festivaler for alle aldersgrupper og interesser, de tilbyr så vel det tradisjonelle som det eksperimentelle, de mobiliserer og engasjerer tusenvis av frivillige og profesjonelle, fagfolk og amatører, de trekker folk fra nær og fjern og generer mange andre aktiviteter og virksomheter. Verdiskapingen de representerer lar seg vanskelig måle eksakt, men den er uten tvil både økonomisk, sosial og kulturell. Tre av fire kommuner har en eller flere festivaler, og i 2008 var det i Norge anslagsvis 822 festivaler og spel av ulikt slag (Aagedal m. fl. 2009).

Kommunene der festivalene finner sted har en vertskapsrolle både ved at festivalene er lokalisert innenfor kommunen som sted og ved at kommunen som organisasjon forholder seg til en vertskapsrolle overfor den enkelte festival; fra den mest aktive med et eierforhold til arrangementet, til den mest passive, som i verste fall kan innebære motarbeiding. Men vi antok i utgangspunktet at langt de fleste kommunene forvalter vertskapsrollen på en måte som i hvert fall ikke setter kjepper i hjulene for arrangørene. Kommunene har gjerne en interesse av at de lokale festivalene blir vellykkede. På to ulike måter inngår nemlig festivaler i en kontekst som speiler en endring i kommunenes roller. For det første er vertskapsrollen en del av en større samfunnsutviklerrolle som er vesentlig endret i løpet av de siste tiårene. For det andre er både festivalveksten og den relativt nye samfunnsutviklerrollen rammet inn av klare trender som kommunene landet over er en del av. Stikkord for denne innrammingen eller konteksten er økt oppmerksomhet om

steders identitet, attraktivitet og tiltrekningskraft, og satsing på stedsutvikling. Regionale og nasjonale myndigheter støtter og stimulerer lokale prosjekter, det er blitt sterkere fokus på strategisk arbeid for omdømme og profilering, nye samarbeidsformer mellom offentlige aktører, sivilsamfunn og næringsliv, og økt erkjennelse av stedskonkurransen som enhver kommune inngår i. Alt dette har dessuten gitt kommunene nye oppgaver.

En vesentlig del av dette bildet er satsingen på kultur- og opplevelsesbaserte aktiviteter og næringer. Dette kan bidra til å gjøre stedene mer attraktive for dem som bor der fordi det kan skape trivsel og samhørighet i befolkningen og direkte eller indirekte bidra til verdiskaping og flere arbeidsplasser. Samtidig er kultur- og opplevelsestilbudet, som festivaler er del av, med på å gjøre stedene attraktive som besøksmål. Aktiviteter og virksomheter innefor dette segmentet har altså både en velferdsmessig egenverdi og en instrumentell verdi som inngår i en større sammenheng for å styrke stedenes livskraft og attraktivitet.

Haukeliserfestivalen. Foto: Kjell Bitustøyl

Kultur og opplevelsesbaserte aktiviteter og næringer betraktes stadig oftere som midler til å motvirke stagnasjon og utflytting og til å skape attraktive byer og steder å bo i, besøke og investere i.

”Kulturtrenden”, som kan tilbakeføres til begynnelsen av 1980-tallet, gjør seg gjeldende så vel internasjonalt som i større, mellomstore og små norske kommuner (Skogheim og Vestby 2010, Kryss 2005). En ny norsk statistisk undersøkelse konkluderer imidlertid med at det ikke kan føres bevis for at kultur har avgjørende betydning når mennesker eller bedrifter skal etablere seg. Samtidig sies det at opplevelsesøkonomien (experience economy), som jo festivaler er del av, fordrer andre analyser og forskningsdesign (Vareide og Ueland Kobro 2012). Kampanjer som skal ”selge” steder, spiller ofte på kultur og kreativitet for å markedsføre og profilere stedet/regionen (.”Kultur som hjørnestein”, kommunedelplan for Odda (2006-2010)). Den økte satsingen på kultur og opplevelser innebærer blant annet at lokalt kulturliv i økende grad preges av ”festivalisering”. Festivaliseringen gjør seg gjeldende ved at det lokale kulturlivet blir konsentrert rundt store kulturhendelser eller prosjekter (Evans 2001, Elstad & de Paoli 2008, Aagedal m.fl.2009).

Det finnes mye materiale om ulike aspekter ved festivaler, mens tilfanget av studier som har undersøkt kommunen som vert for festivaler er mer begrenset. Materiale som berører temaet kommunens rolle i forhold til festivaler er blant annet Festivalundersøking våren 2007 (Hordaland Fylkeskommune), Lokalt kulturliv i endring (Aagedal m.fl. 2009), Kultur- og opplevelsesnæringene i Trøndelag (Carlsson m. fl. 2009), og Festivaler og turisme som Performing Places (Wollan 2009). Stoff om festivaler er dessuten ofte å finne i medier. Magasinet Kulturliv har for eksempel hatt et temanummer om festivaler (Kulturliv 3/2002). Det finnes også en del internasjonal litteratur som tar for seg festivaler som del av ”kulturalisering” av by - og stedsutviklingen (Langen & Garcia 2009, Rolfe 1991, Evans 2001, Crompton m.fl.1997). Direkte sammenlikning mellom internasjonale studier og norske forhold skal man være forsiktig med å foreta, men vi ser det likevel som relevant å knytte an til det som gjøres utenfor en norsk kontekst, da beskrivelser av tendenser, utviklingstrekk, muligheter og utfordringer kan ha overføringsverdi til norske forhold. Det er også verdt å nevne at mange norske byer og bygder henter inspirasjon utenfra i arbeidet med kulturbasert by - og stedsutvikling, inkludert satsing på festivaler. Dette gjelder for eksempel samarbeidsformer og andre organisatoriske forhold,

samt det å få tro på at det er mulig å få ”ny giv” i områder som preges av nedgang i arbeidsplasser og folketall.

2.2 Analytisk perspektiv

I vårt analytiske perspektiv står rollebegrepet sentralt og vi undersøker dette på flere nivåer for å trenge inn i kjernen av hva det vil si for en kommune å være vert for en festival. På et overordnet nivå har kommunene fire sentrale roller (Finstad og Aarsæther 2003), nemlig som:

1. Demokratisk organ
2. Tjenesteprodusent
3. Forvalter av et nasjonalt lovverk
4. Samfunnsutvikler

I Stortingsmeldingen om distrikts- og regionalpolitikken slås det fast at kommunene ”har ei nøkkelrolle i å få til ei positiv lokal samfunnsutvikling. Dei er ansvarlege for tenestetilbod, samfunnsplanlegging, næringsutvikling og tilrettelegging for arbeidet i frivillige organisasjonar. Det gjev kommunane ei sentral rolle i å mobilisere til lokale krafttak og utløyse og stø opp om lokale initiativ” (St.m. 25: s. 27). I tillegg til dette kan nevnes oppgaver knyttet til for eksempel arealplanlegging, stedsutvikling og omdømmebygging. De innsatsområdene hvor kommunen spiller en rolle som samfunnsutvikler utviser altså et stort variasjonspotensial.

Finstad og Aarsæther (2003) har mer systematisk identifisert fem områder der kommunale utviklingsinitiativ og -oppgaver gjør seg gjeldende:

1. Planlegging på kommunenivå
2. Utvikling av lokalsamfunn og bygder
3. Samordning og samspill i utviklingen av tjenester
4. Næringsutvikling
5. Utvikling av kommunen som institusjon/organisasjon

Mange samfunnsaktører har forventninger til kommunens roller og kommunene stilles ovenfor utfordringen med å bli mer innovativ, mer aktiv og mer lydhør overfor innbyggere og næringsliv (Lindtvedt og Wang 2010). Når det gjelder nye oppgaver knyttet til *planlegging på kommunenivå* er det gjort undersøkelser av hvordan kommunene håndterer nye oppgaver, som for eksempel klimatilpasning i sitt planarbeid (Harvold 2011, Risan og Harvold 2010). På området *utvikling av lokalsamfunn og bygder* er det gjennomført en rekke prosjekter og programmer, blant annet Småsamfunnssatsingen i regi av Kommunal- og regionaldepartementet (Holm og Villa 2010, Holm m.fl. 2010). Andre eksempler er utviklingsprosjektene Blilyst og Bolyst, samt det pågående prosjektet Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK). Når det gjelder temaer som *samordning og samspill i utviklingen av tjenester og utvikling av kommunen som institusjon/organisasjon* har for eksempel Ringholm m.fl. (2011) i prosjektet ”Innovasjonsprosesser i norske kommuner” sett nærmere på innovasjonsprosjekter på flere kommunale tjenesteområder i både store og små kommuner og slik bidratt til forståelsen av utfordringer knyttet til kommunale innovasjonsprosesser. På området *næringsutvikling* har kommunene historisk sett spilt en sentral rolle. Hvordan denne rollen utspilles i dag, hva som fungerer og hva som kan bidra til bedre rolleutøvelse er satt på dagsorden av blant andre Moen (2011) som dokumenterer svært ulike oppfatninger om disse spørsmålene fra henholdsvis kommunal og næringsmessig side.

Disse studiene viser at *metoder og framgangsmåter* i det kommunale utviklingsarbeidet varierer mellom kommunene og innenfor de ulike sektorene. Ringholm m. fl.(2009) har identifisert det de betrakter som de tre mest aktuelle konkrete metodene/ arbeidsformene i kommunenes innsats på de fem områdene ovenfor:

1. Plansystemet og planprosessen
2. Entreprenørskap, ildsjeler og mobilisering
3. Samarbeidsmetodikk (mellom kommune og andre aktører)

Temaet for denne undersøkelsen – kommunens rolle som vert for festivaler – faller åpenbart innenfor rammene av samfunnsutviklerollen. Men det er ikke gitt hvordan utøvelse av vertskapsrollen i praksis relateres til de fem områdene hvor kommunale utviklingsinitiativ og -oppgaver gjør seg gjeldende eller hvilke metoder og samarbeidsformer som er aktuelle og i bruk.

Så langt vi kjenner til er en liknende komparativ undersøkelse av kommuners vertskapsrolle overfor festivaler ikke gjennomført tidligere. Hvor i dette landskapet av rolletyper og metoder vil vi finne den kommunale vertskapsrollen? Hva er de viktigste aspektene ved denne typen rolle og hvordan kan kommunene se dette i forhold til andre sider ved rollen som samfunnsutvikler? Hva kan man lære av samspillet med festivaler og hvilke erfaringer fra andre områder kan være relevante? Hva kan ha overføringsverdi til den bredere rolleutøvelsen? Her ser vi en rekke interessante mulige sammenhenger og spørsmål; for eksempel om forholdet mellom festivalvirksomhet og næringsutvikling, festivalarrangørene som etterspørrere av – og kanskje utfordrere til – det kommunale tjenestetilbudet, og hvilken betydning det har om festivaler er politisk og planmessig forankret.

Når det gjelder metoder og samarbeidsformer beveger vi oss også inn på upløyd mark. For det første er plansystemet og planprosesser det primære redskapet for samfunnsutvikling. Hvordan og i hvilken grad dette også berører utviklingsprosjekter knytte til kultur i lokalsamfunnet, inkludert festivaler, er et spørsmål som vil bli undersøkt nærmere. I forhold til festivaler som lokale utviklingsprosjekter, kan kommunen selv spille en rolle som *entreprenør* ved at sterke enkeltpersoner, eller tette grupper eller nettverk preget av personlig eller kollektivt pågangsmot, tar initiativ til festivaler og liknende arrangementer. Dette kan for eksempel være både ordførere, rådmenn eller kultursjefer, som får til et løft for lokalsamfunnet med kommunen som organisasjon i førersetet. Slike løft kan bestå i å gjøre kommunen til vertssted for nye, større satsinger både innen privat og offentlig sektor. I slike sammenhenger vil ofte kommunale *ildsjelers* personlige og nettverksbaserte initiativer spille en stor rolle. Kommunen kan også bidra til å *mobilisere* andre ildsjeler i arbeidet med å utvikle festivaler. Gjennom mobiliseringsarbeid kan kommuner på ulike måter få fram ideer og engasjement blant innbyggerne, eller de kan aktivt støtte opp om private aktører. Hvordan og i hvilken grad dette foregår er blant spørsmålene som vil bli undersøkt nærmere.

Utover det å spille en sentral rolle selv som initiativtakere, ildsjeler og motivatorer kan kommunen og dens ansatte inngå i *ulike typer samarbeid* med andre aktører innen festivalfeltet. Dette kan være lokale lag og organisasjoner, nabokommuner, fylkeskommunale og statlige institusjoner og private bedrifter. Samarbeidet kan omfatte

deler av det å arrangere festivaler i ulike faser av arrangementet. Hva slags typer samarbeid det kan være snakk om, og med hvilke type aktører, er et empirisk spørsmål som vi belyser nærmere i denne studien.

Det kan dessuten ha betydning om ”utviklingsarbeidet er formalisert eller foregår mer uformelt; om det drives på grunnlag av planer og strategier, og om kommunene samarbeider med frivillige, med næringsliv og/eller med statlige organ.” (Ringholm m.fl.2009).

Oppdragsgiver ønsket en kvalitativ studie og konkrete læringshistorier fra case-kommunene. Analysen er bygget opp rundt gjennomgående måter å forholde seg til festivaler på, og vi har systematisert empirien og analysene i typiske kategorier. Vi studerer vertskapsrollen ved hjelp av en rolletypologi som er relevant også for andre typer prosjekter der kommunens samfunnsutviklerrolle realiseres. Dette betyr at overføringsverdien ikke bare ligger i å spre ny kunnskap til andre festivalkommuner, men at erfaringene også kan ha nytteverdi for andre typer samfunnsutviklingsprosjekter der samspill mellom kommune og private er sentralt. Slik kan denne undersøkelsen ses som et bidrag til å utdype og belyse både en spesifikk og en bredere samfunnsutviklerrolle på linje med og komplementært til studiene referert til ovenfor.

Morellfestivalen i Ullensvang i Hardanger. Foto: Øygarden

3 Etablering, medeierskap og forankring av festivaler

3.1 Innledning

Vi har kartlagt organisatoriske forhold og involvering på en systematisk måte for å frembringe et bakteppe for drøftingen av den mer konkrete rolleutøvelsen. For å få innsikt i om det er noen former for eierskap, involvering og forankring som synes å fungere bedre enn andre har vi tatt utgangspunkt i noen sentrale temaer. Det første er knyttet til i hvilken grad og på hvilken måte kommunene er involvert som initiativtaker eller på andre måter er aktive i etableringen av festivaler. Det andre temaet dreier seg om i hvilken grad og på hvilken måte kommunene er involvert som medeiere i festivaler. Den tredje tematikken vi tar opp er nært knyttet til dette i den forstand at kommunalt medeierskap til festivaler kommer til uttrykk ved at lokale og/eller regionale politiske aktører har formelle posisjoner og roller i tilknytning til festivalene.

Den fjerde og siste tematikken i dette kapitlet setter fokus på om kommunene har en uttalt politikk som kommer festivalene til gode, noe som kan tenkes å være en forutsetning for gode driftsformer og for å koble festival inn mot lokalsamfunnsutvikling i stort. Plansystemet og planprosessen er det primære verktøyet for samfunnsutvikling i kommunen, og vi ville derfor se på om og på hvilke måter festivaler er inkludert i kommunale planer og strategier for samfunnsutvikling generelt og kultur spesielt. For kommunene kan alle utredninger og drøftinger som ligger forut for en formell politisk forankring bidra til en økt bevisstgjøring om egen rolle. Politiske vedtak om hva slags rolle kommunene skal

spille som vertskap, enten den er (med-)eier, samarbeidspartner og/eller støttespiller, kan bidra til bildet av politisk forankring.

3.2 Kommuners rolle ved etablering av festivaler

I hvilken grad og på hvilken måte er kommunene involvert som initiativtaker eller på annen måte er aktiv i etablering av festivaler?

Fakta og erfaringer

De fleste festivaler oppstår på bakgrunn av private initiativer i organisasjoner, lag og foreninger. Ofte er det snakk om uformelle sosiale nettverk med folk som brenner for en aktivitet eller et felt. Initiativene kommer i mange tilfeller fra aktører i det sivile samfunnet ("den tredje sektor"), men i en del tilfeller er også næringsinteresser involvert eller direkte initiativtakere til festivaler. Hvorvidt kommunene spiller en aktiv rolle i å ta initiativ til eller være med å starte festivaler varierer.

Det første gjennomgående trekket ved de festivalene vi har sett nærmere på er at de fleste er organisert som stiftelser. Flertallet av stiftelsene ble opprettet samtidig som festivalene startet opp, mens noen av stiftelsene ble etablert etter at festivalene hadde "gått seg til" noen år. I forhold til kommunenes involvering og eierskap i disse festivalene ser det ut til at to hovedtyper er framtrepende.

Den ene typen er de festivalene hvor kommunen var med å ta initiativ til festivalen eller tidlig ble involvert som medstifter. Dette gjelder Førdefestivalen, Lofoten internasjonale kammermusikkfest (LINK), Dei nynorske festspela, Norsk Revyfestival og Haukeliserfestivalen. Disse kommunene er altså medeiere i festivalene, de er representert i styret, som oftest med politikere, gjerne ordføreren, men de øver ikke sterk innflytelse på festivalens innhold. Dette overlates til festivalens faglige ledelse. Det som kjennetegner profilen på de fleste av disse festivalene er at tema eller fokus er nært knyttet til lokal kultur som musikk og litteratur. I de to festivalene knyttet til lokale produkter (moreller og rakfisk) er det næringsaktører som er initiativtaker og eier uten kommunal "innblanding".

Den andre typen av kommunal involvering og eierskap er de festivalene hvor kommunen ikke spilte noen aktiv rolle ved festivalens oppstart. De er ikke medeiere i dag og er formelt sett ikke representert i festivalens styre. Dette gjelder Morellfestivalen, Trænafestivalen, Norsk rakfiskfestival, Ekstremsportveko, Norsk fjellfestival og Periferifestivalen. I mange tilfeller er noen av disse festivalenes sentrale aktører, enten i ledelsen eller i styret, selv lokalpolitikere men det er ikke i kraft av denne rollen de er valgt inn. Men på denne måten er det en uformell kobling mellom en del festivaler og det lokale styringssystemet som nok kan være viktig med tanke på festivalens lokale forankring. Det er blant disse festivalene vi finner dem som tematisk sett i mindre grad er knyttet til lokal kultur, som for eksempel pop-/rockmusikk eller ekstremsport. Nettopp derfor kan det være viktig for festivalen at det blant de engasjerte og involverte aktørene også finnes folk som er politisk aktive.

*Førdes ordfører og Sogn og Fjordanes fylkesordfører åpner Førdefestivalen 2011.
Foto: Guri Mette Vestby*

Konkrete eksempler

Blant festivalene i denne studien finner vi flere eksempler på kommuner som spilte en aktiv rolle i oppstartfasen. Vi trekker fram tre eksempler der festivalenes tematikk er nært knyttet til lokal kultur. Da *Førdefestivalen* ble etablert ble det også opprettet en

stiftelse som eier av festivalen. Her var Førde kommune med som en av medstifterne. Kommunen ble så å si “dratt med” av initiativtakerne i fylkets folkemusikkmiljø med fylkeskultursjefen i spissen. Han var den gang en viktig pådriver for at festivalen skulle bli en realitet.

I Hardanger var ordføreren og landbrukssjefen i Ullensvang herad aktivt involvert i oppstarten av *Morellfestivalen*. Festivalen skulle være et samarbeid mellom fruktdyrkermiljøet, kommunen, ulike organisasjoner og enkeltpersoner. Men kommunene er ikke inne på eiersiden.

Da initiativet til *Haukeliseterfestivalen* ble tatt i 2005 var det unge folk med interesse for folkemusikk som jobbet på Haukeliseter Fjellstove som var de sentrale aktørene. Men Vinje kommune var en aktiv støttespiller allerede fra starten av. Også denne festivalen er nå organisert som en stiftelse hvor Vinje kommune er med som en av medstifterne. I neste del ser vi nærmere på de kommunene som er medeiere i festivaler.

3.3 Kommuner som medeiere i festivaler

I hvilken grad og på hvilke måter er kommuner involvert som medeiere i festivaler?

Fakta og erfaringer

Det ser altså ut til at det er i de festivalene med en profil nært knyttet til lokal kultur som musikk og litteratur vi finner de kommunene som både er mest aktive i oppstartfasen og som fortsatt er medeiere i stiftelsene representert ved politikere, og da i hovedsak ordføreren.

Men hva innebærer det i praksis at en kommune er medstifter og eier av en festival? I de fleste tilfeller innebærer det nok mer at kommunen spiller en symbolsk og formell rolle enn en utøvende rolle med betydning for festivalens innhold, gjennomføring eller utvikling. Rollen som formell eier betyr heller ikke nødvendigvis så mye i forhold til alle de behovene for praktisk støtte og ressurser en festival kan ha. Vi ser at enkeltkommuner som ikke har noe eierskap til festivalen kan være like velvillige og aktive overfor festivalen.

Konkrete eksempler

Blant festivalene i denne studien finner vi flere eksempler på at kommuner er medeiere i festivaler. Vi trekker fram tre eksempler her. I 2003 tok musikerne Knut Kirkesæther og Arvid Engegård initiativet til *Lofoten internasjonale kammermusikkfest (LINK)*, som ble organisert som en stiftelse med Kirkesæther og Engegård som stiftere sammen med Vågan kommune. De andre fem Lofoten-kommunene; Vestvågøy, Flakstad, Moskenes, Værøy og Røst gikk inn med fast kommunal støtte fra starten av. Destinasjon Lofoten deltok dessuten i en arbeidsgruppe med formål å organisere den første festivalen. Nynorsk kultursentrum i Ørsta er en stiftelse som eier og driver bl.a. Ivar Aasen-tunet og *Dei nynorske festspela*. Bak Nynorsk kultursentrum står det 22 stiftere og både Ørsta og Volda kommuner er blant disse og sitter i rådet for stiftelsen.

Hankeliseterfestivalen ble etter noen få år en stiftelse som gjenspeiler festivalens nedslagsfelt og tradisjonelle møte mellom øst og vest: kommunene Vinje i Telemark og Suldal i Rogaland, Setesdalsrådet i Vest-Agder, og Hardangerrådet i Hordaland er medstiftere.

3.4 Politikeres formelle posisjoner i festivalorganisasjoner

I hvilken grad og på hvilke måter er festivalene forankret hos politiske aktører i kommunene?

Fakta og erfaringer

I den grad politikere i det hele tatt har formelle posisjoner i festivalorganisasjonene har dette direkte sammenheng med hvor vidt kommunene er festivaleiere, dvs. medeiere i de stiftelsene som eier festivalene. Blant festivalcasene er det fire tilfeller hvor kommunen har vært med å ta initiativ til festivalen eller blitt tidlig involvert som medstifter. Alle disse kommunene er i dag medeiere i festivalene og de er representert i styret med politiske representanter, gjerne med ordføreren selv i spissen. Men dette er først og fremst en formell og symbolsk rolle. At det i et par tilfeller er enkelte aktører i festivalledelsen som også er politikere er et uformelt aspekt som er knyttet til den type dobbelt- eller trippelrolle som kan oppstå når ildsjeler på et mindre sted engasjerer seg på flere områder. Men det styrker jo den uformelle

koblingen mellom festivalen og kommunen som politisk aktør, noe som i de fleste tilfeller trolig er en styrke for begge parter.

Konkret eksempel

I likhet med mange andre festivaler er *Førdefestivalen* en stiftelse med eget styresom består av sju personer, hvorav tre (inkl. styreleder) oppnevnes av fylkeskommunen, en av Førde kommune og tre valgt fra Representantskapet (stifterne). Disse tre siste skal ha tilknytning til det organiserte folkemusikkmiljøet. For tiden er det ordføreren i Førde som er leder av dette representantskapet.

3.5 Forankring i planer og formelle avtaler

I hvilken grad og på hvilke måter er festivalene forankret i kommunenes planer og strategier eller gjennom formelle avtaler?

Fakta og erfaringer

I kommunens rolle som samfunnsutvikler er plansystemet og planprosessen som nevnt det primære verktøyet. Men det ser ikke ut til at kommunene betrakter de festivalene de er vertskap for som en særlig viktig del av denne verktøykassen, i hvert ikke formelt. Gjennomgående omtales festivalene i positive ordelag og de synes å ha en symbolsk verdi som kommunene i varierende grad trekker veksler på. Til tross for dette er festivalene i liten grad forankret i kommuneplaner, fylkesdelplaner eller regionplaner. Heller ikke temaplaner som kulturplaner eller strategiplaner for stedsutvikling gjenspeiler festivalenes betydning for lokalsamfunnet.

På samme måte som det er liten grad av planforankring av festivaler er det få tilfeller av formelle samarbeids- eller partnerskapsavtaler mellom kommuner og festivaler. Sett i lys av at festivaler både har en utadrettet side mot lokalt publikum og besøkende og en innadrettet side med mye frivillig innsats og samfunnsbyggende aktivitet, er de i mindre grad inkludert i kommunale planer og strategier for samfunnsutvikling generelt og kultur spesielt enn det man kunne forvente.

Konkrete eksempler

I kun to tilfeller finner vi en konkret planforankring, og da vises det til hhv. en regional plan (Norsk Rakfiskfestival) og en kommuneplan (Norsk Fjellfestival). Festivalene er i enda mindre grad forankret i kulturplaner. Vi finner en slik konkret forankring av Haukeliseterfestivalen, samt at Periferifestivalen er et viktig element i kulturplanen som er under arbeid i Sund. I de andre kommunene er det tre tilfeller der festivalen er bebudet i framtidige kommuneplaner (Periferifestivalen, Dei nynorske festspela og Trænafestivalen). Visjonen for *Norsk fjellfestival* er forankret i kommuneplanen i Rauma kommune. Festivalen og kommunen har et felles verdigrunnlag knyttet til mottoet: ”Verdens beste kommune for naturglade mennesker”. Kommunen ønsker å bygge på sin identitet og sine tradisjoner knyttet til fjellfriluftsliv og festivalen kan ses som et fortettet uttrykk for dette. Et utgangspunkt i en slik felles identitet som kommer til uttrykk gjennom politisk forankring virker som en styrke for denne festivalen.

Rauma: ”Verdens beste kommune for naturglade mennesker”. Foto:Guri Mette Vestby

Vi finner kun fire tilfeller av samarbeids- og partnerskapsavtaler og i to av disse tilfellene er det snakk om de kommunene som også har forankret sine festivaler i politiske dokumenter og planer. I

tillegg til Haukeliseterfestivalen og Norsk Rakfiskfestival er også Trænafestivalen og LINK med i denne lille gruppen av festivaler som inngår formelle avtaler med sin vertskommune.

Lofoten internasjonale kammermusikkfest (LINK) omfattes av støtte til regionale samarbeidstiltak innenfor ”Partnerskap for Lofoten” der alle seks kommunene i regionen deltar i samarbeid rundt kultur, næring og kompetanse. Fire Lofotfestivaler er støttet med i alt kr. 1 100 000. Det legges blant annet vekt på å få til synergien mellom ulike festivaler/kulturtiltak ved samarbeid, erfaringsutveksling, markedsføring og lignende.

Trænafestivalen og Træna kommune inngår hvert år en ny samarbeidsavtale hvor det blant annet avtales hvilke ressurser kommunen skal stille til disposisjon og hvilket ansvar og forpliktelser festivalen har. Selv om en slik formell avtale inngås så er ikke festivalen omtalt eller forankret i andre kommunale planer eller strategier. Men kommunen har gitt uttrykk for at de ønsker en slik forankring i framtiden.

3.6 Oppsummering

Fakta om etablering, eierskap og politisk forankring av festivalvirksomheten utgjør et bakteppe for å forstå dagens samspill og for drøftingene av kommunens roller. I halvparten av festivalene var kommunen med å ta initiativ til festivalen eller ble tidlig involvert som medstifter. Disse kommunene er nå medeiere i festivalene og eierskapet utøves i hovedsak ved at lokale og/eller regionale politiske aktører sitter i festivalenes eller i stiftelsenes styre. I den andre halvparten av festivalene spilte ikke kommunen noen aktiv rolle ved festivalens oppstart, de er heller ikke medeiere i dag og de er formelt sett ikke representert i festivalens styre. De fleste festivaler er for øvrig organisert som stiftelser, fra oppstart eller etter noen få år.

De kommunene som er medeiere spiller ikke en spesielt *aktiv* rolle, hverken når det gjelder festivalens innhold, gjennomføring eller utvikling. Kommunene nøyer seg med en symbolsk og formell rolle framfor en utøvende rolle. Vi finner for øvrig kun fire tilfeller av formaliserte samarbeids- og partnerskapsavtaler.

Spørsmålet om de har en uttalt politikk som kommer festivalene til gode kan blant annet besvares ved å se på planforankring. Her er bildet ganske entydig på tvers av et bredt mangfold av festivaler: Festivalene er i liten grad forankret i kommuneplaner, fylkesdelsplaner, regionplaner, kulturplaner eller strategiplaner for stedsutvikling.

Samlet forteller disse funnene at kommunene har små styringsambisjoner når det gjelder festivalfeltet.

Norsk Fjellfestival i Rauma. Foto: Kjetil Engen

4 Rolleutøvelser for kommuner med festivaler

4.1 Innledning

Hva konkret fylles rolleutøvelsen med, og hvilke effekter har dette for festivalarbeid - og samarbeid?

I dette kapitlet belyser vi kommunenes rolleutøvelser i ulike faser, hva de konkret bidrar med og ulike former for ressurser som legges inn eller stilles til rådighet for festivalarbeidet - og samarbeidet. Ressursbruk gir et bilde av rolleutøvelser, og dreier seg om alt fra å stille ansatte til rådighet og gi økonomiske tilskudd til å bidra i form av praktisk tilrettelegging eller symbolsk støtte. Å være døråpner mot andre samarbeidsaktører eller støttemuligheter kan også være en viktig del av rolleutforming. Men kommunen kan også utøve vertskapsrollen på en negativ måte, ved enten å forholde seg passivt og ikke være en støttespiller, eller rent faktisk å motarbeide arrangørene.

4.2 Kommunene som aktive og passive støttespillere

4.2.1 Rollene endres over tid

Blant festivalene i casematerialet har vi funnet eksempler langs hele spektret fra de mest aktive til de mer passive når det gjelder engasjement og involvering. I et tilfelle ble nok kommunen oppfattet som en motspiller i oppstartfasen.

Det som er gjennomgående for de fleste festivalene er at forholdet mellom kommune og festival har utviklet seg i løpet av årene fra oppstart til i dag. Men utviklingen har gått i ulike retninger og det er ikke noe entydig mønster. Noen har gått fra å være aktive eiere i oppstartfasen til å bli mer eller mindre passive eiere med årene (for eksempel Førdefestivalen, Lofoten Internasjonale Kammermusikkfest, Dei nynorske festspela og Norsk Revyfestival). Andre som var aktive støttespillere i oppstartfasen er også i dag aktive eiere i stiftelsen (for eksempel Haukeliseterfestivalen). Noen har vært passive støttespillere i en tidlig fase og blitt mer aktive samarbeidspartnere etter hvert (Trænafestivalen, Norsk rakfiskfestival). I et tilfelle var utgangspunktet at festivalen opplevde kommunen som en mer eller mindre aktiv motspiller mens den i dag er en aktiv støttespiller (Ekstremsportveko).

4.2.2 Hvilke roller har kommunene i dag?

Hvor aktive og involverte kommunene er, varierer ikke bare over tid. Vi ser også et mønster med hensyn til hvor utbredt ulike rolleutforminger er, det vil si at vi kan plassere involverende rolletyper på en aktiv-passiv-akse mellom det mest vanlige og det som sjelden finner sted.

Rolleutøvelsen rommer *i mange kommuner* rollen som:

- Praktisk og teknisk tilrettelegger og bidragsyter
- Samarbeidspartner for formalia og sikkerhetsplanlegging
- Døråpner og hjelper i forhold til andre offentlige og private tilskuddsmuligheter

I tillegg viser det seg at *en del av kommunene* også har rollen som:

- Kontakt- og bindeledd mot regionale nettverk
- Profilerings- og omdømmebygger

I ”fase 2” etter oppstart har *enkelte kommuner* en spesiell rolle som:

- Støttespiller ved etablering/formalisering av stiftelse

Det hører med til *sjeldenhetene* at kommunene påtar seg rolle som

- Utformer mht. festivalens innhold og profil

- Mobiliseringsagent (for eksempel å mobilisere frivillige eller det lokale næringsliv)
- Pådriver (det eneste måtte være at kommunen har ansvar for og er pådriver for å få på plass sikkerhet, beredskap og teknisk som beskrevet ovenfor)

I de påfølgende kapitlene beskriver vi mer i detalj rolleutøvelsene i denne oversikten. Det vil inkludere ressurser som kommunen besitter og festivalen nyter godt av i planlegging og gjennomføring. Enten ved at det sparer festivalledelsen for en god del arbeid eller ved at det har positive effekter og tilfører festivalen noe mht. kvalitet, sikkerhet, mangfold etc.

Også mer passive roller kan ha sin funksjon. Flere festivalaktører uttrykker for eksempel tilfredshet med at kommunen ”er i beredskap” dersom det skulle være behov for det, det vil si at de vet at kommunens folk stiller opp. Dette har dessuten en symbolfunksjon: det uttrykker en holdning til festivalen som er støttende og anerkjennende. Aksen aktiv – passiv rolleutøvelse rommer også noen andre symbolske rollefunksjoner: relativt små eller indirekte innsatser kan ha en viss betydning, som for eksempel når ordfører kaster glans over arrangementet.

4.3 Er kommunene aktive i utforming av festivalens innhold og profil?

Fakta og erfaringer

Dette spørsmålet kan besvares med et entydig nei og med en tilføyelse av at dette er det sammenfallende oppfatninger om. Både festivalledelsene og kommunene mener at festivalens innhold og profil er det opp til festivalen selv å utforme. Dette hører altså ikke med til kommunenes rolle som vert for festivaler, og ikke bør det bli slik heller. Det er en erkjennelse av at selve innholdet springer ut av noen ildsjelers genuine interesse og engasjement på et felt, og ikke minst en anerkjennelse av at disse aktørene har kunnskaper, kompetanse og nettverk som gir dem denne ledende posisjonen med hensyn til å bestemme innhold og profil. Dette gjelder også i stor grad aktiviteter utenom kjerneprogrammet, for eksempel kulturinnslag og musikk/konserter når kjerneaktiviteten er knyttet til annet innhold (som sport/friluftsliv eller mat). Alle festivaler har

slike underholdningsbiter for å trekke publikum og lage stemning og fest rundt arrangementene.

Kommunenes kultursektorer, som faglig sett innbefatter kultur, idrett, friluftsliv, arrangementer og lignende, er i noen tilfelle en samspillpartner eller dialogpartner for festivalledelsen. Men det er aldri tvil om hvem det er som bestemmer innholdet.

Kvedere på Haukeliseterfestivalen. Foto: Kjell Bitustøyl

Konkrete eksempler

I *Førdefestivalen* er kommunens kulturledelse dialogpartner og deltar i den årlige evalueringen av festivalen. Kommunens administrasjon og politikere er opptatt av at festivalen skal utvikle seg, men begge parter er klare på ansvars- og oppgavefordelingen, dvs. at de som har kompetanse på festivalens innhold og profil har ansvaret for det. Selv om styret har totalansvar er det direktøren som er tillagt det kunstnerlige ansvaret.

”Vi applauderer konseptet men blander oss ikke inn”, sier de i Sund kommune om *Periferifestivalen*, og legger til at de også liker at de (festivalen) gjør litt uvanlige ting. Så fikk da også festivalen kommunens kulturpris i 2008. Lignende innstillinger finner vi mange steder. Festivalledelsen i *EkstremSPORTveko* sier at ”Vi har ikke noe ønske om at kommunen skal involvere seg på innholdssida, det vil vi selv ha kontroll på”.

Det er få unntak fra denne hovedregelen, men det finnes særskilte ”bemanningskabler” som gjør kommunens innflytelse større. I Vinje kommune har for eksempel kultursjefen også vært aktivt med i etableringen av *Hankeliseterfestivalen*, vært vara for styreleder, huset daglig leder og jobbet hånd-i-hånd med ham, og i en periode fungert som styreleder for festivalen. Men dersom hun sluttet ville denne tette relasjonen til festivalen ikke vært et prinsipp som nødvendigvis ville bli videreført. Grunnlaget for denne involveringen synes likeså mye å være en personlig interesse for og kunnskaper om folkemusikk og folkekulturen, som det at det er kommunen som skal ha innvirkning på innhold og profil.

Et spesielt eksempel på dialog om innhold og profil finner vi på *Norsk Fjellfestival* i Rauma. I denne kommunen er det et – ikke tilfeldig – sammenfall mellom det verdigrunnlaget festivalens og kommunens profil er bygget på. Kommunens identitet bygges opp rundt mottoet ”Verdens beste kommune for naturglade mennesker”, noe som passer med de lokale naturgitte forutsetningene og tradisjonene med fjellfriluftsliv og klatrermiljø. På et vis kan en si at festivalen bekrefter kommunens profil og visjon, mens kommunen på sin side passer svært godt som arena for den type aktiviteter og arrangementer som festivalen byr på. Men hva disse konkret skal være er det fjellfestivalfolka som bestemmer. ”Det er en kunnskapsbasert festivalledelse”, sier kultursjefen i kommunen og sikter til at det innholdsmessige er det festivalen som kan best. Nå tas denne spesielle dialogen et hakk videre: i følge styrelederen har kommunens interesse for folkehelse og tilrettelegging for allmennheten blitt drøftet med festivalen. Dette er sammenfallende med festivalens verdigrunnlag og det jobbes nå aktivt med tilbud og tilrettelegginger for fjellfriluftsliv for brede grupper av deltakere.

Norsk Fjellfestival i Rauma. Foto: Kjetil Engen

4.4 Hvilke rolleutøvelser er viktige på ulike tidspunkt?

Fakta og erfaringer

Planleggingsfasen. I neste delkapittel beskriver vi hvordan en del personellressurser og infrastruktur blir stilt til rådighet for tilrettelegging og praktisk gjennomføring. Mye av dette arbeidet foregår i planleggingsfasen før festivalen; det er mye logistikk, sikkerhet, formalia, tillatelser, teknisk renovasjon, arealbruk, bruk av lokaler mv. som må på plass. I festivaler som er over oppstartsfasen har det etter hvert utviklet seg rutiner for dialog og møter mellom kommune og festivalaktører i planleggingsfasen. Men det varierer hvor systematisk dette er lagt opp, og det er tydelig at der det er mer uformelt og ”tilfeldig” eller personavhengig så innebærer det mer arbeid hvert år. En vinner altså på å lage systemer for samhandling og samarbeid for å planlegge, selv i små kommuner der det er lett å ta kontakt og folk kjenner hverandre.

Gjennomføringsfasen. Under festivalene er kommunens deltakelse i de fleste tilfelle av teknisk og beredskapsmessig art. I tillegg stiller gjerne ordfører opp i forbindelse med åpning, konferanser eller premieutdelinger for å ”kaste glans” som et uttrykk for anerkjennelse av festivalens betydning.

Etterarbeidsfasen. Dette er en fase der kommunene – om enn i noe ulike grad – er involvert eller har en dialog med festivalledelsen. En del har faste evalueringsmøter mens andre mer uformelt tar for seg erfaringer med årets festival. Felles for de fleste er at det dreier seg om å gå igjennom arrangementet og evaluere gode og mindre gode erfaringer med tanke på neste gang festivalen skal arrangeres. Evalueringene innbefatter også gjerne konkrete erfaringer om samarbeidet mellom kommunen og festivalen. Begge parter uttrykker at dette er et viktig og verdifullt samarbeid.

Konkrete eksempler

Trønafestivalen. Selv på et så lite sted som Trøna har de et opplegg for samarbeid i de ulike fasene. På våren deltar kommunen i planleggingsmøte og det inngås kontrakt om samarbeid. Der gjennomgår de saker som gjelder leie av bygg og bruk av områder og arealer, samt sikkerhetsspørsmål. 14 dager før festivalen går av stabelen er det møte med helhetlig gjennomgang av opplegg med

alle involverte lag og foreninger. Rett før oppstart er det sikkerhetsmøte med politi, kystvakt, brannvesen og helsevesen. Under gjennomføringen stiller kommunen inntil 6 personer til rådighet ved behov. De to siste årene har de hatt evalueringsmøter hver kveld under festivalen. Når det hele er vel over deltar kommunen på evalueringsmøte hvor erfaringer utveksles og forbedringer diskuteres. Fra i år har de hatt større fokus på forsikring og vil se nærmere på rammeverk for sikkerhet og forsikring som andre festivaler bruker.

Førdefestivalen. Her er kommunen involvert i alle de tre fasene av festivalen. Det er en enorm mengde detaljer som skal på plass (både festivalledelsen og kommunen har ansvar). Festivalledelsen har for øvrig en systematisert ivaretagelse av erfaringer gjennom evalueringsrapportering fra ulike fagområder og en samlet vurdering gjennom årsrapport etc.

Norsk Fjellfestival i Rauma. Her er det en del kontakt mellom kommunen og festivalen ”når det nærmer seg”, dvs. om praktisk tilrettelegging og planlegging. I gjennomføringsfasen dreier kommunens engasjement seg først og fremst om ansvar for tekniske forhold i forbindelse med ulike utendørs arrangementer. Når det gjelder etterarbeid så stiller kommunens ledelse på evalueringsmøter (rådmann, ordfører, ass. rådmann og kultursjef). Her er det informasjonsdeling, drøfting av utfordringer, gode og dårlige erfaringer og praktiske hensyn og ansvars plasseringer. Styreleder for festivalen mener det vil være en fordel om det blir enda mer systematiske planleggings- og koordineringsmøter med kommunen.

4.5 Kommuner stimulerer til samarbeid, kapasitets- og kompetansebygging

Fakta og erfaringer

Det finnes eksempler på at kommuner og fylkeskommuner stimulerer til utvikling av samarbeid mellom to eller flere festivalaktører. Stordriftsfordeler og kompetansebygging i slike mindre lokalsamfunn gir klare gevinster. En profesjonalisering og oppbygging av arenaer, utstyr og kompetanse øker mulighetene for at stedet kan utvikle seg som arrangementssted.

Konkrete eksempler

”Festival Voss” er en paraplyorganisasjon som omfatter ”de fire store” årlige arrangementene: Ekstremsportveko, Vossajazz, Osafestivalen og Voss cup (landets nest største fotball-cup). Organisasjonen skal styrke samarbeid på tvers av festivaler i kommunen, utveksle erfaringer, utvikle arrangementskompetanse, koordinere aktiviteter, samordne dialog med kommunen, politi og reiselivsaktører. Festival Voss har også en del utstyr som de leier ut eller de selger tjenester, arrangementsmodeller og prosjektledelse til andre arrangører. I tillegg brukes de inn i arbeid med andre store arrangement som legges til Voss, som Landsskytterstevnet i 2012 og VM i freestyle i 2013.

Festival Voss ble etablert etter initiativ fra kommunen som så at det var for lite samarbeid mellom og på tvers av festivaler og at det ville være mange fordeler. I forbindelse med de tre kommende store arrangementene er det gitt offentlig tilskudd til anlegg og fellestiltak for å utvikle ”Arrangørbygda Voss”. Samlet er det gitt 10 mill.kr. i fra Innovasjon Norge, KRD, Fylkeskommunen (”Fyrtårnmidler”) og kommunen, samt noe lokalt fra Sparebanken. Der er nå 1,7 stilling pluss at noen leies inn på prosjekt.

Et annet eksempel er å finne i *Rauma kommune* med tettstedet Åndalsnes. Der foregår de to store festivalene Norsk Fjellfestival (som er i vårt utvalg) og Raumarock. Møre og Romsdal fylkeskommune gir 230 – 250 000kr. og kommunen gir 150 000 kr. til festivalsamarbeid. Dette er en formalisert samarbeidsavtale og tilskuddet fra fylket er muliggjort siden det ikke er direkte festivalstøtte men tilskudd til et samarbeid definert som utviklingsarbeid. Det var utviklingsselskapet ”Nordveggen” som etablerte ”Prosjekt Festivalarbeid” (selskapet eies av kommunen med 51 % og Rauma Næringslag med 49 %) og som søkte fylkeskommunen om pilotprosjektet som skulle gå i fire år. Hensikten med pilotprosjektet har vært å utvikle samarbeid om kompetansebygging, sponsorer og markedsføring, samt samarbeid mellom lokalt/regionalt næringsliv og festivaler.

Et tredje eksempel på organisert festivalsamarbeid finner vi i *Valdres*. Gjennom Valdres Natur- og kulturpark (Bygdeutviklingsselskap for 6 kommuner og næringsliv) støtter kommunene aktiviteter på tvers av større arrangører som Norsk Rakfiskfestival, Valdres Sommersymfoni, Jørn Hilme-stevnet,

Vinjerock, Sol av Isfolket, Beitosprinten, Ridderrennet og Valdresgildet. Festivalnettverket arbeider for styrking av fellesskap, faglig oppdatering og motivasjon til samarbeid om bemanning, fellestjenester, billettbestillingssystem, innkjøp av tjenester og infrastruktur, drift av festivalkontor, markedsføring og merkevarebygging. De driver med erfaringsoverføring og skoloring i rettigheter og gode rutiner for håndtering av frivillige.

*Norsk Rakfiskfestival: en av flere større arrangementer i Valdres.
Foto: Guri Mette Vestby*

4.6 Stiller kommunene ressurser til rådighet?

Ved å kartlegge ulike type ressurser kommunene kan stille opp med for festivalene ville vi få et bilde av rolleutøvelser. Dette dreier seg om alt fra direkte økonomiske tilskudd til ressurser som bidrar til at festivalene får verdifull hjelp og bistand eller at de slipper å legge ut for kostnader. Nedenfor presenterer vi ulike type ressurser som stilles til rådighet for festivalene: (I) penger og økonomiske garantier, (II) lokaler, anlegg og arealer, samt (III) personell-ressurser og infrastruktur.

4.6.1 Ressurser (I): Penger og økonomiske garantier

Fakta og erfaringer

De aller fleste festivalene får direkte økonomiske tilskudd fra sine vertskommuner, men tilskuddene er vanligvis ikke spesielt store, særlig ikke om en ser det i prosent av festivalenes totale budsjett. Betydningen synes like mye å ligge i det symbolske (at de er et uttrykk for anerkjennelse), samt i det instrumentelle (at de kan utløse midler fra andre kilder).

Mange kommuner sier de ikke har anledning ettersom det er få disponible midler over kulturbudsjett eller andre relevante budsjett. Eller de har rett og slett ikke råd. Men til gjengjeld kan de da stille andre type ressurser til rådighet, noe vi beskriver i de påfølgende punktene.

Noen kommuner uttrykker at de er litt tilbakeholdne med økonomiske tilskudd til festivaler som har et visst kommersielt preg og som har store inntekter eller sponsorer fra næringsliv. Enkelte festivaler går dessuten med klare overskudd år etter år, og da er det vanskelig å argumentere for tilskudd fra en slunken kommunekasse.

Det er for øvrig ikke uvanlig med en tilskuddsmodell der kommunen har bundet seg opp for å sikre tilskudd fra andre offentlige kilder, som oftest stat og fylke. Det er ikke bare knutepunktfestivaler denne modellen gjelder for. Også andre festivaler får støtte fra stat eller nasjonale aktører, som Norsk Kulturråd, under forutsetning at fylke og stat også bidrar økonomisk.

Det finnes eksempel på 3-årige avtaler som sikrer festivaler et forutsigbart tilskudd.

Fødefestivalen: arena for internasjonal folkemusikk. Foto: Guri Mette Vestby

Konkrete eksempler

Dei nynorske festspela får kr.110 000 fra de to kommunene Ørsta og Volda av et totalbudsjett på 1,7 mill kr. (=ca 6 %)

Ekstremспортveko på Voss får kr. 200 000 i fast støtte fra kommunen, noe som utgjør 2,5 % av et totalbudsjett på 8. mill.kr.

Norsk fjellfestival i Rauma får kr. 150 000 til utvikling av festivalsamarbeid (med Raumarock), noe som er ca. 6 % av totalbudsjettet

Morellfestivalen i Hardanger får kr. 65 000 av kommunen, det utgjør ca. 8 % av en totalomsetning på om lag kr. 800 000

Rakfiskfestivalen på Fagernes får via Valdres Natur og Kulturpark (regionalt utviklingsselskap som kommunen er medeier i) kr. 75 000 fra Nord-Aurdal kommune, noe som utgjør 1,2 % av et totalbudsjett på 6 mill.kr.

Høyest kronebeløp blant kommunene vi har studert mottar Førdefestivalen: den får årlig kr. 800 000. Men dette er en stor

festival med et totalbudsjett på 12 mill.kr. (inkludert virksomhet gjennom hele året), noe som betyr at det kommunale tilskuddet utgjør 6 -7 %. Førdefestivalen har for øvrig knutepunktstatus, noe som innebærer at Kulturdepartementet står for 60 % av det offentlige driftstilskuddet og regionen (fylket og kommunen bidrar med 40 %).

Høyest prosentandel kommunalt tilskudd blant festival-casene har *Hankeliseterfestivalen*, men den har til sammenligning et relativt beskjedent totalbudsjett på mellom kr. 250 – 300 000. Et årlig tilskudd på kr. 50 000 fra Vinje kommune utgjør derfor ca. 16 %. Denne festivalen er av de minst kommersielle vi har studert og har få inntekter fra salg og omsetning. Festivalen er en av elleve kulturaktører som har inngått en intensjonsavtale med Vinje kommune som innebærer at de får et fast tilskudd i 3 år framover. Denne avtalen, kalt ”Kulturårshjulet”, har blant annet som formål å fremme langsiktig planlegging av kulturaktiviteter og fremme samarbeid mellom kulturaktører/lagene og kommunen. For festivalen er dette en klar fordel fordi den økonomiske situasjonen blir mer forutsigbar.

4.6.2 Ressurser (II): Lokaler, anlegg og arealer

Fakta og erfaringer

Festivaler er svært forskjellige når det gjelder bruk av lokaler, anlegg og arealer. For festivalarrangørene innebærer det en økonomisk gevinst om de får benytte arealer, anlegg og lokaler gratis eller betaler en rimelig leie. For kommunene representerer denne ressursbruken dels en form for ”naturalia” som ikke nødvendigvis belastes eller er synlige som egne utgiftsposter. Dels er det snakk om reelle kostnader som må dekkes (strøm, teknisk tilrettelegging, ekstraarbeid med istandsetting eller rigging i parker, gater og torvplasser). Det er litt varierende praksis mht. om festivalen må betale leie for bruk av kulturhus, skoler og andre lokaler. Når det gjelder utendørs arealer er det bare unntaksvis at festivalene må betale kommunen for kostnader forbundet med tilrettelegging, istandsetting og renovasjon.

Denne type ressurser dreier seg om ulike ”steder”, dvs. det fysiske området, lokalet eller anlegget der hele eller deler av festivalen arrangeres. Disse kan være offentlige eller eies av private, dvs. både

enkelpersoner, næringsliv eller sivilsamfunnsaktører som lag og foreninger. Det er både utendørs- og innendørsarenaer. For den enkelte festival vil det ofte være en kombinasjon av ulike arenaer:

- naturområder og friluftsområder
- parker og grøntområder i tettstedene
- gater, torv, plasser
- kulturhus og forsamlingshus
- skoler
- kirker
- festivaltelt
- hotell, gjestehus, fjellstuer
- pub'er, kroer og restauranter
- båter og brygger
- campingplasser og teltområder

Konkrete eksempler

Trønafestivalen er et eksempel på en festival der kommunen i stor grad bistår med ressurser i form av arealer, anlegg og lokaler. Kommunen stiller til disposisjon utendørsarealer, idrettshall, garderobes, toaletter og skolemøterom. Dessuten stiller IT-avdelingen sitt utstyr til disposisjon. Dette er helt avgjørende for at festivalen skal kunne gjennomføres.

Et eksempel på en type festival der det kreves noe, men liten innsats fra kommunen, er den som finner sted i kirker. *Lofoten internasjonale kammermusikkfest* benytter hovedsakelig kirker rundt om i kommunene Vågan, Vestvågøy, Flakstad og Moskenes. Det er også arrangementer på Værøy og Røst. Disse kommunene stiller lokalene, dvs. kirkene, til disposisjon og bidrar med tilrettelegging av teknisk infrastruktur når det trengs.

Norsk Rakfiskfestival har behov for kommunens tilrettelegging av utendørsarealer. Fra torsdag til søndag er Fagernes sentrum arenaen for festivalen som den lokale Handelsstandsforeningen står bak. Mellom 20 – 25 000 mennesker besøker "Rakfisken" og sentrum i denne lille byen i Valdresregionen. Konkret stenges hovedgata og tilstøtende gateløp og plasser av for trafikk, og

omgjøres til Rakfiskløypa med et hundretalls salgsboder for rakfisk og en rekke småskalaprodusenter av hjemmelaget mat og drikke, håndverk, klær, redskaper mv. I tillegg til Rakfiskløypa foregår mye underholdning og servering av mat og drikke i to store telt: ett midt i sentrumsområdet og ett i parkområdet nede ved fjorden (hovedtelt med plass til 3-4000 mennesker, 2 minutter å gå fra sentrum). Festivalen bruker kommunalt areal i sentrum vederlagsfritt (plasser, parkering, gater, gangveier, strandsoner). Tidligere betalte de en leie til kommunen som skulle dekke noe av utgiftene som var forbundet med tilretteleggingen av arealene.

*Festivalgeneral Håvard Halvorsen i Fagernes sentrum under Rakfiskfestivalen.
Foto: Guri Mette Vestby*

I noen festivaler foregår kjernevirksomheten ute i naturen, som i *Norsk Fjellfestival* eller *Ekstremспортveko*. Disse festivalene tar i bruk områder og traseer lokalisert mange forskjellige steder i regionen. Samtidig har de tilstøtende arrangementer (musikk, underholdning, foredrag) som finner sted i lokaler eller telt i tettstedene Åndalsnes og Voss. I tettstedet Voss får Veko disponere hele arealet nede ved vannet. Det er en del slitasje på gressbakkene i strandsonen rundt festivalteltet, og det er en avtale om at arrangøren skal være med å betale kostnader om det oppstår stor slitasje og behov for istandsetting og ettersåing. For øvrig er dette et område som ikke bare brukes til denne festivalen, men til flere andre store arrangementer. Kommunen arbeider nå med en strandsonerplan for området som vil inkludere tiltak og tilrettelegginger for at dette kan

fungere enda bedre som en hovedarena for ”Arrangementsbygda Voss”. Veko er involvert i arbeidet for å ivareta sine interesser.

Når det gjelder arealbruk til aktivitetene i Ekstremsportveko, som foregår i omlandet, så bistår kommunen i arbeidet med avtaler med nabokommuner om landingstillatelser for helikopter. Men Veko-ledelsen skulle ønske at kommunen i større grad kunne hjelpe dem med avtaler med grunneiere og med Statens Vegvesen; det har ikke vært lett å få stengt av veier til utforkjøringer. I sommer oppsto det for øvrig en interessekonflikt knyttet til Raundalselva, som i følge Veko-ledelsen er en av verdens beste padleelver. Flertallet i styringsgruppa for utbygging av Raundalen har tilrådd en skånsom kraftutbygging i vassdraget, men rapporten er ikke politisk behandlet i kommunen. Veko-ledelsen mener at dette vil ødelegge padlemulighetene og har gått kraftig ut mot kommunen i denne saken, sammen med Naturvernlaget og Bergen Turlag (DNT). Saken må opp i Stortinget ettersom landskapsvernet må oppheves for at planene skal gjennomføres.

4.6.3 Ressurser (III): Personell og infrastruktur

Fakta og erfaringer

En viktig ressurs for mange festivaler ligger i det mer usynlige arbeidet som kommunene bidrar med. Dette er en type ”backstage”-virksomhet som har stor betydning for praktisk planlegging og gjennomføring av arrangementene, men som ikke måles i kroner og øre. Skulle det vært satt en timepris på det arbeidet som kommunalt ansatte legger ned i tilknytning til festivalene, ville dette utgjøre et betydelig beløp. Infrastruktur-ressurser i form av gratis strøm, tekniske tjenester og tilrettelegging, rigginger og renoveringer hører også med i dette bildet.

Felles for de fleste festivaler er at dette inngår i den typen festivalarbeid initiativtakerne i liten grad så for seg da de startet opp eller det er oppgaver de ikke kunne særlig mye om. *Det usynlige festivalarbeidet* er noe annet enn innholdet i festivalen som festivalaktørene er kompetente på og som de selv ønsker å definere og utvikle videre (som den spesielle musikkjanger, fjellturisme, revyvirksomhet, lokal matproduksjon). Dette kan de. Men mange forteller at de har fått seg en overraskelse, og en bratt

læringskurve, da det gikk opp for dem ”alt det andre” som måtte gjøres i tilknytning til festivalen.

Vi kan inndele denne ressursbruken i to hovedkategorier. En kategori (I) er knyttet til kommunes tekniske og ”grønne” virksomheter, - administrative så vel som utøvende tjenesteleverandører. Her er det en del personer som trår ekstra til samt at kommunen øker kapasiteten uten å belaste festivalen; for eksempel med utkjøring og innhenting av ekstra søppel/boss-spann, merarbeid med opprydding og gatefeing, teknisk tilrettelegging og beredskap i kulturhus, forsamlingshus og kirker, sikkerhetspersonale knyttet til brann og beredskap, ekstra beplantning og finpussing for å klargjøre bygda eller stedet til fest, stenging av veger, gateløp og torvplasser, tilrettelegging for ekstra parkering, ekstra vaktberedskap for snøbrøyting på vinterfestivaler, ekstra vaktmannskap for vann/avløp/rør og for elektrisitet og strømforsyning. Alt dette er oppgaver eller beredskap som for det første skal planlegges og for det andre bemannes på et tidspunkt som ofte er midt i sommerferien. Veldig mange festivaler finner sted i perioden som sammenfaller med skolens sommerferie, og med en topp siste halvdel av juli og første uka i august.

I tillegg til det som er nevnt over er det, i hvert fall for de store festivalene, påkrevet med ekstra politistyrker. Dette er noe som festivalen selv må betale for. Men det ligger også en del forarbeid i felles planleggingsmøter mellom politi, festival og kommune. Dette er mange steder etter hvert blitt rutinisert, slik at det er faste fellesmøter og tema. Det samme gjelder helsevesenet som må sørge for ekstra legevakt og ambulanser ved store arrangementer.

Den andre kategorien personellressurser (II) er knyttet til ansatte i kommunens administrasjon som på ulike måter bistår festivalen eller tar seg av dialog og koordinering mot festivalen(e). Dette dreier seg om ansatte som for eksempel bruker tid på å finne fram til mulige andre offentlige eller private tilskuddsmuligheter og som hjelper med å skrive søknader om tilskudd. Kommuner hjelper også med å ordne formaliteter i forbindelse med ferdsel og stengning av veger og gater, omlegging av trafikk, landingstillatelse for helikopter, avtaler med grunneiere for arealbruk til aktiviteter og telting m.v. Formalia skal også på plass i forbindelse med skjenkebevillinger, - faste og ambulerende/midlertidige. Til denne hovedkategorien hører også kommunens kulturadministrasjon eller

ledere av større kulturhus som er involvert i eller berøres av festivalarrangementer.

Ekstremsportveko på Voss. Foto: Sverre Hjørnevik

Konkrete eksempler

Selv om vi har ramset opp en lang rekke konkrete oppgaver og type arbeid som personer i kommunene bruker tid på, vil vi her utdype ved å gi noen eksempler.

Den relativt nystartede *Haukeliseterfestivalen* har nytt godt av at Vinje kommunes kultursjef har jobbet mye med festivalen helt siden starten. Her er det litt glidende overganger, ettersom hun har sittet i styret, en periode har fungert som daglig leder og nå er styreleder. En del av stillingen til kultursjefen har i praksis dekket opp en god del arbeid med festivalen, eller som hun selv sier: hun har ”vært litt dobbel”, i tillegg til at hun har brukt mye fritid. I disse første åra har hun dessuten jobbet mye med ”å støvsuge markedet” for tilskuddsmuligheter og skrive søknader for å sikre økonomien. Kultursjefens arbeid blir altså en form for ”skjult” bidrag fra kommunen, dog i dette tilfelle et åpent og avtalt forhold.

I forbindelse med *Lofoten internasjonale kammermusikkfest* er en person i Vågan kommune frikjøpt i 3 uker for å være presseansvarlig for festivalen.

Førdefestivalen som en stor internasjonal musikkfestival med knutepunktstatus bruker Førdehuset som hovedarena for de store konsertene. Førdehuset er kommunalt eid og drevet. Festivalen betaler husleie her, men får arrangementsstøtte. I tillegg er det mindre konserter i andre forsamlingshus, museer og kirker, samt ute på torv og plasser. Lederen av Førdehuset har en viktig rolle i planlegging og forberedelser av praktisk tilrettelegging og gjennomføring. Det er mye logistikk som skal på plass i Førdehuset før festivalen og det er mye arbeid med sjekklister, koordinering av bruken, kvalitetssikring på alt, tilrettelegging for NRK, sikkerhet for publikum, gjennomgang med teknisk personale og de ansvarlige på lydsiden. Førdehuset har ansvar for en del av det tekniske opplegget ved festivalen og de stiller derfor teknisk personell til disposisjon. Dessuten er brannsikkerhet en prioritert oppgave. Dette betyr at både leder og teknisk personale i Førdehuset er en viktig ressurs for festivalen. Festivalkontoret ligger for øvrig i huset her.

I *Rauma kommune*, som er arena for Norsk Fjellfestival, er det ikke bare tilrettelegging av turmålsparkeringer, avtaler med grunneiere og tilrettelegging av turområder for bevegelseshemmede som kommunens folk tar seg av. For selv om det er i fjellene og naturområdene hovedaktivitetene finner sted, er også byen Åndalsnes inkludert i festivalen. Teknisk avdeling hadde ansvaret for arbeid med stenging av torget og tilstøtende gater, med boss og

søppel, gaterenovering og blomsterpynting ut over ordinær standard.

Ekstremспортveko i Voss kommune er en type festival som forgår på en lang rekke steder og arenaer som fordrer mye mht. avtaler, løyver/tillatelser og formalia. Her spiller kommunens folk en viktig rolle. Det er særlig systematiseringen av arbeidet med alle formalia som må på plass som kan være et eksempel til etterfølgelse. Dårlige erfaringer med mange runder med møter, telefoner, påminnelser og dobbeltarbeid lå bak grepet med å samle dette både på festivalsida og i kommunen. Svært ofte var det noe som manglet og som måtte kriseordnes i siste liten. Dette dreier seg om en lang rekke løyver/tillatelser, som for eksempel å stenge veger for aktiviteter down-hill-skating, skaffe tillatelser til å kjøre båt på Vangsvatnet, hanggliide fra fjellet og ned, campe på spesielle områder, få utvidet flyvningstid på småflyplassen, få lande med helikopter i landskapsvernområde, ta kontakt med nabo-kommuner/nabofylker som blir berørt av aktiviteter og/eller som må stille reservearealer til rådighet ved tåke etc. etc. I tillegg kommer skjenkeløyver og hygieniske formalia.

Nå er det laget et system som fungerer bra, et system som koordinatoren for dette i kommunen kaller for ”1 søknad inn 1 svar ut”. Festivalledelsen samler nå alle søknader og formalia som må ordnes i én forsendelse. Da kan koordinatoren raskt se om noe mangler eller er mangelfullt og etterlyse dette. Så sørger han for at de instanser eller aktører som skal ha de ulike søknadene eller henvendelsene får dem, og følger opp behandlingen. Det er for øvrig samme person som sørger for fellesmøte mellom politi, renovasjon, vann/avløp for festivalteltområdet og beredskapsaktører. Men det er enda forbedringspotensial her ifølge festivalledelsen, som foreslår at de kan sette seg sammen med kommunen å lage en sjekklister som kan følges fra år til år, eventuelt suppleres. Fra kommunens side er det i følge våre informanter en veldig velvillighet overfor Veko. Men festivalledelsen synes nok de fortjener mer goodwill og tilrettelegging enn hva de opplever at de får. For eksempel savner de rausheten når det kommer til det konkrete rundt rydding i gatene og tømning av søppel.

Norsk Revyfestival på Høylandet er en festival som langt på vei drifter arrangementet uten særlige personell-ressurser til rådighet fra kommunen, i følge daglig leder. Men i kommunen påpekes det

at de ansatte der faktisk ikke er helt uten betydning for festivalen. Arbeid med teknisk og brannsikringsmessig tilrettelegging er for eksempel noe kommunene ikke tar betaling for. Dessuten utgjør ansatte i kommunen tidvis et slags opplysningskontor: ”vi svarer på drøssevis av henvendelser hele året”, sier de. I tillegg kommer dette vi finner mange av de andre stedene; at kommunens ledelse ser litt stort på at visse ansatte bruker tid til festivalen ettersom flere av dem er involvert i frivillig innsats.

Publikum på festival på Høylandet. Foto: Norsk revyfestival

4.7 Supplerende ressurser og samarbeidspartnere

I tillegg til ulike typer ressurser som kommunene stiller til disposisjon for festivalene får de også tilgang til økonomiske og mer praktiske ressurser gjennom ulike former for samarbeid og støtteordninger. Dette er ressurser som supplerer og forsterker de kommunale ressursene. I mange tilfeller er det snakk om økonomiske ressurser som først utløses under forutsetning av at kommunal støtte er gitt og det handler ofte om praktiske og/eller faglige ressurser som kommunene ikke har kapasitet eller forutsetninger for å yte.

Fakta og erfaringer

Festivalene vi har undersøkt har en rekke ulike typer samarbeidspartnere eller bidragsytere. Disse kan i hovedsak knyttes til tre sektorer. For det første er aktører fra privat sektor i en del tilfeller en viktig samarbeidspartner og da er det særlig bedrifter fra lokalt næringsliv eller enkeltpersoner knyttet til disse som involverer seg i festivalen. For det andre er også en rekke aktører fra sivilsamfunn viktige bidragsytere. Dette kan gjelde både lokale lag, organisasjoner, foreninger og frivillige. For det tredje finner vi en del sentrale samarbeidspartnere i andre deler av offentlig sektor enn den lokale kommunen. Dette kan være aktører på ulike nivåer, både regionalt, fylkeskommunalt eller nasjonalt. Forholdet mellom festivalene og disse tre aktørgruppene kan anta ulike former som omfatter både praktisk samarbeid og rene økonomiske overføringer.

Festivalenes tilknytning til disse tre sektorene gir tilgang til ulike typer ressurser som kan utfylle og underbygge de som kommunen stiller opp med. Ressursene festivalene får tilgang til på denne måten i følgende tre kategorier: i) økonomisk støtte; ii) praktiske ressurser; og iii) strategiske ressurser.

For det første har vi den økonomiske støtten som kan bestå både av sponning fra bedrifter i privat sektor og av økonomiske tilskudd og overføringer fra det offentlige. Disse offentlige midlene består ofte av en miks av tilskudd fra ulike forvaltningsnivåer. Det vi har sett i mange av festivalene er at støtte på kommunalt nivå utløser støtte på fylkesnivå som igjen kan utløse støtte på statlig nivå. Det er gjerne en forutsetning for fylkene og de statlige aktørene, som Norsk Kulturråd, at den lokale vertskapskommunen først gir sin tilsagn om støtte før disse følger opp med supplerende midler. Men for mange av festivalene er det private sponsormidler som er det viktigste. Vi finner alt fra lokale bedrifter til internasjonale konsern uten lokal forankring.

For det andre har vi de praktiske ressursene som stilles til disposisjon i forbindelse med gjennomføringen av festivaler. Her stiller både privat sektor og det sivile samfunnet opp og i mange tilfeller stilles disse ressursene gratis til disposisjon. Blant de viktigste ressursene finner vi på den ene siden de menneskelige ressursene knyttet til innsatsen fra frivillige festivalarbeidere som i mange tilfeller har lang erfaring fra festivalarbeid. I en del tilfelle

dreier det seg om såkalt betalt frivillighet, dvs. at festivalen betaler et visst beløp til for eksempel et idrettslag mot at medlemmer derfra jobber gratis som en dugnad. På den andre siden dreier dette seg om tilgang til materielle ressurser som arealer, teknisk utstyr og infrastruktur fra private.

For det tredje har vi de strategiske ressursene som aktører fra de tre sektorene i en del tilfeller bringer med seg inn i festivalledelsen gjennom deltakelse i styret eller i andre utøvende stillinger. På denne måten bringer de inn kompetanse og erfaringer fra viktige fagområder som for eksempel økonomi, regnskap, salg, vareinnkjøp, logistikk, catering/servering og markedsføring. I flere av festivalene har vi sett en økende grad av profesjonalisering av festivaldriften de seinere årene, og det er særlig denne siste typen ressurser som kan være et viktig bidrag til dette ved at erfaringer fra annen relevant, profesjonell virksomhet kommer til anvendelse i festivalsammenheng.

Ytterst i havgapet: her arrangeres Trænafestivalen. Foto: Hans Petter Sørensen

Konkret eksempel på ressurser fra privat sektor

Trænafestivalen har en rekke lokale og regionale bedrifter som sponsorer. Festivalen opererer med det de kaller en ”admiralsponsor” og fem hovedsamarbeidspartnere. Her vil vi trekke fram en av disse, det lokale oppdrettsfirmaet Modolv Sjøset AS som en spesielt viktig samarbeidspartner fra privat næringsliv.

Lederen for festivalens styre er ansatt i en ledende stilling hos Sjøset. Han har tidligere vært festivalsjef og i denne perioden brukte han en god del arbeidstid på festivalen. Dette var mulig fordi Sjøset, som kommunens hjørnesteinsbedrift, vurderer verdien av festivalen som betydelig for dette lille samfunnet i havgapet, og dermed viktig for selve grunnlaget for bedriften. I sin rolle som samfunnsbygger stiller Sjøset kostnadsfritt opp med blant annet mannskap, trucker, verktøy, strøm, vann, egenproduserte mobile toaletter og dusjer. Styrelederen anslår at den økonomiske verdien av Sjøsets bidrag til festivalen er anslagsvis 3 ganger større enn kommunens.

Konkret eksempel på ressurser fra sivil samfunn

Gjennomføringen av *Dei nynorske festspela* i Volda er basert på et samarbeid med lokale krefter av ymse slag. Ett eksempel er den lokale ballettskolen som har opptrådt på festivalen. Kunstlaget i Ørsta har hatt sommerutstilling i forbindelse med festivalen, og på kafeer i Ørsta og Volda har det vært opplesninger. Det er etablert et godt samarbeid med kirkene om en årlig friluftsgudstjeneste i Ivar Aasen-tunet. Den lokale handelsstanden i begge kommunene bidrar i forbindelse med den såkalte festivalfrokosten hvor lokal mat inngår som en del av tilbudet. Det har vært arrangementer på omsorgssentre i begge kommunene, i Volda i regi av Den Kulturelle Spaserstokken.

Betydningen av frivillig innsats er også stor i Ullensvang hvor gjennomføringen av *Morellfestivalen* er totalt avhengig av at lokale krefter stiller opp. Alle de 70-80 frivillige kommer fra lag, foreninger og organisasjoner i kommunen. I følge festivalledelsen er disse de viktigste aktørene for festivalen: uten dem, ingen festival.

I det hele tatt er frivillighetsdimensjonen en viktig ressurs for alle festivalene og det er ikke få hundetalls mennesker som stiller opp for at festivalene skal kunne gjennomføres: Førdefestivalen (ca 300), Trænafestivalen (ca 400-450), Norsk Rakfiskfestival (ca 250), Ekstremспортveko (ca 3-400), Norsk Revyfestival (ca 650), Dei nynorske festspela (ca 40-50), Morellfestivalen (ca 70-80), Norsk fjellfestival (ca 100-120), Periferifestivalen (ca 300), Lofoten Internasjonale Kammermusikkfest (varierende) og Haukeliseterfestivalen (varierende). Bare på disse festivalene er mellom 2500 og

3000 frivillige involvert, mange av dem over flere dager, noe som blir et betydelig antall dagsverk.

Konkret eksempel på ressurser fra andre i offentlig sektor

Økonomisk støtte fra offentlig sektor består ofte i en kombinasjon av midler fra kommunalt, regionalt, fylkeskommunalt og statlig nivå. Så også i tilfellet *Haukeliseterfestivalen*. Vertskommunen Vinje bidrar årlig med 50 000 kroner. Sammen med Stavanger Turistforening (eier av Haukeliseter Fjellstove) og Vinje kommune var flere nabokommuner og regionråd (Suldal, Hardangerrådet og Setesdalsrådet) medstiftere i den nylig opprettede stiftelsen som nå eier festivalen. I den forbindelse bidro alle disse med stiftelseskapital, selv om det ikke dreier seg om de store summene. Ellers gir ikke de kommunale og regionale eierne noen ordinær støtte til drift av festivalen. At kommunene, og da særlig Vinje kommune, bidrar er medvirkende til at Telemark fylkeskommune bidrar med fast tilskudd på 30 000 kroner hvert år. Dette bidraget henger igjen sammen med støtten fra statlig nivå. Her er det Norsk Kulturråd (NKR) som gir støtte, basert på prinsippet om at det skal gis like mye fra kommune og fylke som det NKR bidrar med. Festivalen har tidligere fått 100 000 kroner årlig men dette er nå hevet til 150 000 kroner. Kombinasjonen med tilskudd fra kommune, fylkeskommune og Norsk Kulturråd finner vi også i Periferifestivalen.

4.8 Oppsummering

Kommunenes vertskapsrolle vis a vis den enkelte festival er vanligvis som:

- praktisk og teknisk tilrettelegger og bidragsyter
- samarbeidspartner for formalia, avtaler, tillatelser og sikkerhetsplanlegging
- døråpner og hjelper i fht. andre offentlige og private tilskuddsmuligheter

I tillegg har en del av kommunene også rollen som

- kontakt- og bindeledd mot regionale nettverk
- medspiller i profilerings- og omdømmebygging.

Kommunen er sjelden initiativtaker eller aktiv i utforming av festivalens innhold og profil, og heller ikke i mobilisering i forhold til frivillige eller det lokale næringsliv. Rollen som økonomisk bidragsyter varierer, men de fleste stedene er den beskjeden i prosent av festivalens totale budsjett. Betydningen ligger like mye i det symbolske, som en anerkjennelse, og i den instrumentelle funksjonen at det kan bidra til å utløse tilskudd fra andre offentlige og private kiler. En del kommuner er for øvrig tilbakeholdne med tilskudd når festivaler har et visst kommersielt preg og store sponsorinntekter fra næringsliv og billettsalg. Noen kommuner og fylkeskommuner bidrar økonomisk for å stimulere til praktisk samarbeid og erfarings- og kompetansebygging blant ledelsen av festivaler og andre store arrangementer.

Vi viser også hvordan kommunene rolleutøvelser dreier seg om å stille ulike type ressurser til rådighet, som lokaler, anlegg og arealer, og ikke minst personellressurser som bruker tid på administrativ og praktisk bistand til alt fra søknader og sikkerhetsplanlegging til tekniske oppgaver knyttet til ekstraarbeid med renovasjon, opprydding, gateavstenginger og beredskap for strømforsyning, vann og avløp, HMS etc. Dette kan ses som en type ”skjult festivalarbeid”.

Festivalene kan dra nytte av ulike typer økonomiske, praktiske og/eller strategiske ressurser og samarbeidspartnere knyttet til privat sektor, sivil samfunn, og offentlig sektor. Ressurser fra privat sektor, og da særlig lokalt næringsliv, består hovedsakelig i økonomisk støtte i form av sponing og faglige og praktiske ressurser som stilles til disposisjon i forbindelse med gjennomføringen av festivaler. Ressurser fra det sivile samfunn består primært også i slike faglige og praktiske ressurser som, i all hovedsak, stilles til gratis disposisjon. Ressurser fra ulike andre aktører i offentlig sektor (utenom kommunen) består primært i økonomisk støtte i form av tilskudd fra ulike nivåer i systemet. Aktører fra alle tre sektorer kan være representert i festivalenes styre og kan på denne måten bringer med seg faglige og strategiske ressurser som kan være et bidrag til en profesjonalisering av festivaldriften.

Folkemusikkmøter på Haukeliseterfestivalen. Foto: Kjell Bitustøyl

5 Festival, stedsidentitet og profilering

5.1 Innledning

Hvordan inngår festivalen i profileringen av stedet, og er den blitt en del av stedets identitet?

Profilering gjennom kultur, sport, mat eller annet gjøres i økende grad for å markere stedet eller regionen. Ofte knyttes festivaler til aktivitetene. Det regnes som positiv merkevarebygging, slik det er påpekt i mange studier i inn- og utland (Evans 2001, Aagedal m.fl. 2009, Skot-Hansen 2004, Skogheim og Vestby 2010, Vestby og Skogheim 2010).

Profilering av stedet gjennom festivaler har gjerne som formål å ”sette stedet på kartet” i en regional eller nasjonal kontekst. Det ideelle er trolig at festivalen ”legger seg til” andre beslektede aktiviteter som foregår i kommunen, og som markerer stedet som interessant å besøke. Et sted som mange i utgangspunktet har positive assosiasjoner til kan også øke festivalens tiltrekningskraft. Arrangørens markedsføring av festivalen kan gi en kjærkommen drahjelp for kommunene i deres arbeid med å synliggjøre kommunen og dens ulike tilbud og kvaliteter. Det kan altså her være snakk om sammenfallende interesser.

I dette kapitlet belyser vi hvordan festivalene på ulike måter bidrar til profilering av stedet eller regionen der den arrangeres. Et annet tema er om festivalenes innhold er nært forbundet med stedenes særtrekk eller identitet, og et tredje tema er hvordan kommunene samarbeider med festivalarrangørene om profilering.

5.2 Festivalen og stedets identitet

Fakta og erfaringer

Noen festivaler har en profil og et innhold som tilsier at de kunne foregått nær sagt hvor som helst, mens andre er mer knyttet til og basert på naturgitte forutsetninger eller lokale eller regionale kulturformer. Festivalens tema kan være nært forbundet med og bygge på stedets identitet og særpreg og forsterke denne identiteten, eller festivalen kan være et viktig bidrag til å gi ny identitet og særpreg til stedet. Noen av festivalene i dette prosjektet er musikkfestivaler. Slike festivaler oppfattes gjerne som mindre stedbundne enn festivaler som tar utgangspunkt i naturgitte forhold eller lokale tradisjoner, men også disse kan ha, eller spille på, en lokal eller regional forankring. Som eksemplene viser har flere festivaler, enten det gjelder musikk eller friluftsliv, ofte flere ”sidearrangementer”, og disse knytter gjerne an til lokale eller regionale tradisjoner og kjennetegn som er ”skreddersydd” for den enkelte festival. Det kan også for festivalene som omfattes i dette prosjektet være snakk om en form for iscenesettelse av en (antatt) autentisk kultur (jf. Pine and Gilmore 2011).

Konkrete eksempler

Fjellfestivalen i Rauma og *EkstremSPORTveko* på Voss er eksempler på festivaler som er basert på visse naturgitte forutsetninger, selv om også andre steder har fjell og muligheter for sport og friluftsliv. Koblingen til stedets identitet og særpreg, knyttet til landskapskvaliteter, friluftsliv og turmuligheter, er tydelig for *Fjellfestivalen*. Kommunen jobber aktivt med tilrettelegging for ulike type turer, og mange av turene blir brukt i festivalen. *Fjellklatringskulturen* i Rauma og Romsdalen, som går langt tilbake i tid, er både en viktig del av festivalen og av stedets/regionens identitet. Trollveggen er viden kjent, også i det internasjonale klatrermiljøet. Festivalen bidrar til å forsterke og spisse en vel etablert kultur knyttet til fjellklatring og andre friluftslivsformer. I likhet med *Fjellfestivalen* bidrar *EkstremSPORTveko* til å bygge opp under en allerede eksisterende friluftslivskultur. Dessuten har den bidratt til at Voss ikke lenger bare oppfattes som en vinterdestinasjon men i høy grad også er blitt et sted for sommeraktiviteter. *EkstremSPORTveko* har også bidratt til å utvide bildet av Voss som primært en

”smalahovekommune” og en folkemusikkkommune.). ”Veko har snudd hele sesongprofilen til Voss”, sies det.

Morellfestivalen. Foto: Øygarden

Morellfestivalens profil er nært forbundet med Hardangers identitet som frukt- og bærregion. Lofthus som sted har mange kvaliteter og det understrekes lokalt at det er viktig at festivalen skaper aktiviteter i de naturgitte kulissene. Her foregår Norgesmesterskapet i morellsteinspytting.

Førdefestivalen er blitt en del av Førdes identitet og forankret i folkemusikktradisjonene i kommunen og i Sogn og Fjordane. Folkemusikkfestivaler kan foregå mange steder, men Førde er etter hvert blitt kjent gjennom festivalen, noe som i følge reiselivssjefen er veldig positivt for Førdes omdømme.

Tilsvarende er *Revyfestivalen* blitt en viktig del av identiteten og omdømmet til både Høylandet og regionen Namdalen. For det første spiller den på trønderske humortradisjoner, og for det andre forbindes Høylandet nå med en lokal mentalitet som gjør en slik festival mulig: *”Vi er ei lita bygd, - kjent for å være jordnære og sindige Nord-trøndere, men også utradisjonelle: at vi tør! Vi prøver å finne løsninger og har tro på oss skjøl. Vi drar lasset sammen”*.

Også de andre festivalene i utvalget, *Haukeliseterfestivalen*, *Rakfiskfestivalen*, *Periferifestivalen*, *Dei nynorske festspela* og *Tranafestivalen* knytter i større eller mindre grad an til lokal identitet og særpreg. Periferifestivalen i Sund kommune har for eksempel en klar kopling til sjø og det maritime som preger kommunen, og arrangement som ”ro inn kino” og ”bok i naust” spiller på den lokale egenarten. Utsagnet til ordføreren i Nord-Aurdal (i Valdres) er trolig dekkende for synspunktene til mange som er involvert i festivaler på (spesielt) mindre steder, enten det er fra kommunens

eller arrangørenes ståsted: *”Det er viktig å bygge opp en festival rundt det at det er folkenært”.*

5.3 Profilerings av kommunen, stedet eller regionen

En kobling til merkevarebygging av stedet eller regionen er kanskje enklere når temaet er nært knyttet til stedlige kvaliteter og ressurser som natur og omgivelser – slik tilfellet er i Rauma, Voss, Hardanger eller Valdres – enn når temaet for festivalen ikke direkte forbindes med stedet, som tilfellet er for en del musikkfestivaler. Slike festivaler kan imidlertid markere kommunen eller stedet som interessant for andre målgrupper enn dem som oppsøker festivaler der temaet er mat, natur eller ekstremспорт/friluftsliv.

Fakta og erfaringer

De fleste kommunene bruker i en viss grad festivalene i profilering av kommunen, stedet eller regionen, men det er en del variasjoner når det gjelder hvor aktive kommunene er i profileringsarbeidet. Rauma peker seg ut som den kommunen som i størst grad bruker festivalen (Fjellfestivalen) aktivt i profilering av kommunen. Profileringen er i en del tilfeller uformell og personavhengig, ved at politikere eller andre forteller om festivalen i ulike sammenhenger. Dette kan være en effektiv form for profilering, men bør helst komme i tillegg til mer formalisert profilering, da det kan være usikkert å basere seg på en slik mer ”tilfeldig” form for profilering.

Flere av festivalene er såpass kjente i omverdenen at de gir ”gratis reklame” til kommunene der de foregår, til stedet og regionen. Rakfiskfestivalen og Ekstremsportveko er to eksempler. Links konserter kobles av flere besøkende og utøvere til ferieopphold i Lofoten. Tilsvarende kan gjelde for andre festivaler. Dersom folk kommer tilbake til festivalene år etter år, og reklamerer for festivalen og stedet til andre, kan denne formen for markedsføring være gunstig både for stedet/regionen og for festivalen.

De mer aktive kommunene (når det gjelder profilering) har gjerne en gjennomtenkt strategi for profileringsarbeidet. I noen tilfeller inngår også festivalen i annen merkevarebygging som kommunen driver med. Det gjelder for eksempel i Rauma.

Men profilering av kommunen eller regionen skjer også gjennom at festivaler bruker vakre bilder av natur og steder på sine hjemmesider, og ved at de foreslår attraktive besøksmål og reiseveier for tilreisende som derved kan få en totalopplevelse rundt festivalen.

Konkrete eksempler

Lofoten internasjonale kammermusikkfest (Link) kaller seg i festivalbrosjyren for ”Verdens vakreste musikkfestival” med henvisning til de unike naturomgivelsene. Selv om innholdet utelukkende dreier seg om konsertene og artistene så viser bildene fram Lofotens natur, noe som kan være en viktig markedsføring av regionen.

LINK: Leif Ove Andsnes på kammermusikkfesten. Foto: Per Kirkesæther

Ekstremспортveko på Voss profilerer stedet og kommunen som et sted for sommeridrett/-aktiviteter. Både gjennom mediene (NRK har daglige sendinger) og på andre måter kommuniseres det at Voss er en plass der det skjer noe og som også har et moderne, ungdommelig preg. Voss kommune bruker *Ekstremспортveko* i brosjyrer, samtidig som de i eksterne sammenhenger skryter av *Veko* på Voss som en viktig del av stedets identitet: ”*Vi bruker den for alt det er verdt!*” sier koordinatoren i kommunen: ”*Når vi skal rekruttere nye folk til å bosette seg i kommunen frembever vi spesielt at det er aktiviteter på Voss hele året, i regi av de deltagende klubbene*”. Dette er aktiviteter som retter seg mot lokalbefolkningen generelt.

Rakfiskfestivalen i Valdres er også eksempel på en festival som profilerer stedet Fagernes og regionen Valdres gjennom den lokale kulturen og tradisjonene, med rakfisken som en innarbeidet merkevare. ”Sanserike Valdres” markedsføres via Valdres Natur- og Kulturpark (regionråd/utviklingselskap), og der inngår Rakfisken og mattradisjonene. Det foregår også profilering av festivalen via Valdres Destinasjon (reiseliv). Festivalen bidrar til å gjøre regionen enda mer interessant som besøkssted, og flere understreker at det er lett å profilere seg når de har Rakfiskfestivalen å vise til. Under festivalen fylles hyttene i denne fjellregionen opp, og mange tar med venner, for ”alle” skal på festivalen: *”Hyttefolkene er de beste ambassadørene våre, da får de vist fram området og de får kjøpt all den fisken de skal ha”*.

Morellfestivalen er et eksempel på en mer uformell form for profilering. Profileringen sies i all hovedsak å foregå ved at ordføreren aktivt bruker sitt nettverk til å få kjendiser fra politikk og samfunnsliv til å delta som dommere (i konkurranse om beste cider, morellvin etc.), åpne festivalen, og lignende. Oppfatningen er at dette er med på å skape en viss oppmerksomhet om festivalen.

Periferifestivalen bidrar til positiv omtale og omdømme i kommunen, sier informant fra Sund kommune, som betegner festivalen som et ”kulturelt fyrtårn”. *”I den grad vi profilerer oss, viser vi til festivalen, og snakker om den i ulike sammenhenger”*. Festivalen brukes også i boligannonser: *”kjøp hus eller hytte nær Periferifestivalen”*.

Dei nynorske festspela er en viktig happening for mange (”jul, påske og pinse på en gang”)... *”men vi er hjemmeblinde, vi ser ikke hva vi har å tilby. Det er et flott tiltak som vi kan utnytte bedre til å bygge stolthet og identitet”* (informant fra Volda kommune).

Flere kommuner får drahjelp i profileringsarbeidet gjennom festivalarrangørens egen markedsføring av arrangementene og gjennom oppslag eller innslag i aviser, radio og fjernsyn. Det gjelder for eksempel *Voss kommune* (Ekstremsportveko), *Høylandet kommune* (Revyfestivalen), *Førde kommune* (Førdefestivalen) og kommunene i Lofoten som er involvert i Link. Både på Førdefestivalen og Link er utenlandske journalister til stede på festivalen. Oppslag i internasjonale medier (for Link sin del blant annet i New York Times) kan være god reklame både for festivalen og for stedet og/eller regionen der festivalen finner sted. De

spektakulære omgivelsene i Lofoten bidrar også til at tilreisende ofte kombinerer konserter med ferie, noe også artistene gjør.

5.4 Samarbeid mellom kommune og festivalarrangør om profilering

Fakta og erfaringer

Ingen av kommunene har noe formalisert samarbeid med festivalen når det gjelder profilering. Flere svarer et entydig "nei" på spørsmålet om det er noe samarbeid om profilering, og selv der samarbeidet karakteriseres som godt (som i Rauma) understrekes det at potensialet for samarbeid ikke er tatt ut. Utfordringer i mange kommuner kan være hvordan samarbeidet konkret skal foregå og ikke minst hva det skal samarbeides om. Profilering av kommunen er primært kommunens ansvar, men begge parter kan ha mye å vinne på å vise til hverandre i informasjonsmateriale, på festivalens og kommunens nettsider, gjennom mediene og i andre sammenhenger. Det ble nevnt at det burde vært mer dialog og kontakt mellom kommune og festivalarrangør om profilering, slik at den blir mer målrettet og mindre tilfeldig.

Rauma: "Verdens beste kommune for naturglade mennesker". Foto: Guri Mette Vestby

Konkrete eksempler

I Rauma kommune samarbeider festivalarrangør og kommune om profilering av *Fjellfestivalen*. Kommunen og festivalen bygger opp om hverandre og blir en helhet: ”Festivalen blir ypperlig inn i merkevarerbyggingen”, sier rådmannen. Utviklingsselskapet Nordveggen jobber kontinuerlig med profilering av Raumas kvaliteter og slagordet ”Verdens beste kommune for naturglade mennesker”. Fjellfestivalen har en markedsføringsplan for 2012 der de skal se på hva de kan gjøre i fellesskap med kommunen, hvordan innsatsen kan koordineres og hvordan de skal evaluere profileringen.

Vinje kommune fronter *Hankelifestivalen* og andre festivaler i området i ulike sammenhenger. Det er for eksempel en lenke til festivalen på kommunens nettside. De bruker dessuten ”Info Rauland” som er et nettopplegg på Origo; nettverk der informasjon om festivaler og arrangementer spres.

Revyfestivalen markedsfører kommunen i sine brosjyrer, og tilsvarene inngår festivalen i kommunens markedsføring. De har også en felles brosjyre, som festivalarrangøren har hovedansvaret for. I tilknytning til festivalen vises finalenumrene fra NM i revy i Olavshallen i Trondheim. Arrangementet i Olavshallen inngår dessuten i et samarbeidsprosjekt mellom kommunene Grong, Overhalla og Høylandet for å få utflyttet ungdom til å vende tilbake til hjemkommunene etter endt utdanning. De inviteres til arrangementet i Olavshallen og der deler kommunen og festivalarrangørene ut felles profileringsmateriale.

5.4.1 Kommunene kunne gjort mer ut av festivalen

Festivalene kan bidra til å forme forestillinger om at dette er steder der det skjer noe, og der lokalbefolkningen er aktiv og får til noe. For dem som eventuelt vurderer å flytte til kommunen kan det å få etablert slike forestillinger være spesielt viktig. Dersom stedet i løpet av festivalperioden kan tilby et variert tilbud av aktiviteter og opplevelser kan det øke interessen for å oppsøke festivalen og stedet der den foregår flere ganger. Dette er viktig for konkurransen mellom steder om å tiltrekke seg besøkende og turister (Samuelsen m.fl. 2011).

Fakta og erfaringer

Et gjennomgangstema er at kommunene kunne brukt festivalene mer aktivt i profilering av stedet, kommunen eller regionen enn de gjør i dag. Dette gir både kommuner og festivalarrangører uttrykk for. Som det fremkommer tidligere i kapitlet er flere kommuner aktive i profilering av festivalene, men kommunene har en del å gå på når det gjelder å utnytte festivalen til å reklamere for stedet eller regionen. Det blir også påpekt at festivalen kunne bidratt mer til profilering av kommunen, selv om festivalene nok i større grad profilerer kommunen enn omvendt.

Konkrete eksempler

Arrangør av *Førdefestivalen* uttrykker det slik: *"Kommunen kunne brukt festivalen mer aktivt i sin strategiske tenkning i forbindelse med profilering og omdømmebygging utenfor festivaldagene"*.

I Rauma er det i løpet av året møter mellom utviklingsselskapet Nordveggen og kommune, næringsliv, *Fjellfestivalen*, organisasjoner og andre involverte. Selv om flere understreker at samarbeidet mellom de ulike aktørene fungerer bra kan man bli enda bedre på felles strategi, snakke mer sammen og bruke hverandre mer: *"Det er et betydelig arbeid igjen når det gjelder strategisk arbeid og samarbeid om profilering. Potensialet langt fra er tatt ut"*, påpekte rådmannen.

Arrangørene av *Periferifestivalen* understreket at de profilerer regionen og at de er opptatt av stedsprofilering, men mente at kommunen gjør for lite. Det samme gjelder sidearrangementet *Periferikonferansen* som dreier seg om kommunal og regional utvikling. Denne konferansen kunne kommunen også brukt mer aktivt, ble det påpekt fra arrangørhold.

Link kunne ifølge flere informanter i kommunene i Lofoten vært brukt mer aktivt i profilering av kommunene der konserter finner sted. Samtidig sier de at det skjer så mye på kunst- og kulturfeltet i Lofoten i løpet av et år at *Link* kommer på toppen av det øvrige. Dermed blir (kanskje) ikke *Link* det alle *må* få med seg.

Dei nynorske festspela. Fortellinger ved Maria Parr. Foto: Kjell Arne Steinsvik

Informanter fra Ørsta og Volda kommune mener de kunne brukt *Dei nynorske festspela* mer til å profilere kommunene, for eksempel som nynorsk-kommuner. For Ørsta sin del kunne de også profilert seg som Ivar Asens oppvekststed. Fra arrangørhold og Aasen-tunet var det en oppfatning at kommunene nærmest underkommuniserer festivalen ved at den i liten grad nevnes når det er snakk om kulturlivet i Ørsta og Volda, og at de mangler en strategi for å profilere festspela og Aasen-tunet. Volda kommune har fått 200.000 kroner fra Bolyst-programmet og i den sammenheng vil det være aktuelt å undersøke hvordan de ulike festivalene som foregår i kommunen kan brukes i omdømmearbeid.

5.5 Oppsummering

Mange festivaler bidrar til å profilere stedet eller kommunen der festivalen foregår. Festivalen formidler gjerne en totalopplevelse av stedet og reisen dit. Det er tydelig at en del festivaler bidrar sterkt til lokal identitetsbygging, enten ved å forsterke den eksisterende stedsidentiteten eller ved å tilføre nye elementer. I en del tilfelle profilerer nok festivalen kommunen mer enn kommunen profilerer festivalen.

Det er en gjennomgående oppfatning, både hos festivalarrangører og kommuner, at kommunene kunne brukt festivalene mer aktivt i

profilering av stedet, kommunen eller regionen enn de gjør i dag. Det er til dels snakk om underkommunisering av festivalene. En kommunal informant karakteriserte den manglende profileringen som hjemmeblindhet: *”vi ser ikke hva vi har å tilby eller hvordan festivalen kan brukes til å bygge stolthet og identitet”*. Dette utsagnet kan være dekkende for flere av festivalene.

Kommuner kan bli bedre til å utnytte ”fortellingen om festivalen” til å bli en del av ”fortellingen om stedet”, ved for eksempel å gi et bilde av hvordan miljøet for denne type aktiviteter er ellers i året (som musikk, kulturliv, idrettsmiljø og friluftsliv) eller et bilde av lokalbefolkningens entusiasme og pågangsmot og evne til å dra lasset gjennom store arrangementer.

Festivalaktørene på sin side bør være seg bevisst at – og hvordan – festivalen er med på å sette et preg på forestillingene om stedet eller kommunen, enten dette er positivt eller negativt. Det er enighet om at begge parter har mye å vinne på å samarbeide om profilering. Det bør derfor være mer dialog mellom kommune og festivalarrangør om gjensidige forventninger når det gjelder samarbeid om profileringsstrategier og innholdet i profilering. I tillegg bør det være mer erfaringsutveksling mellom kommuner som er vertskap for festivaler. Kunnskap og inspirasjon kan hentes fra andres måter å samarbeide på, samtidig som det må tilpasses lokale forhold.

6 Effekter og ringvirkninger

6.1 Innledning

Har festivalen bidratt til konkrete effekter og ringvirkninger?

Festivaler har en egenverdi. Samtidig framstilles de ofte i lys av enten mulige ringvirkninger og effekter, eller i et instrumentelt perspektiv der festivalen gis status eller ses som støtteverdig fordi den kan tjene til andre formål. Et slikt formål er stedsutvikling. Vi vil poengtere forskjellen mellom det at festivaler viser seg å ha positive effekter og det at dette er en begrunnelse for deres verdi. Vi presiserer dessuten at det ligger langt utenfor prosjektets rammer å foreta spesifikke effektmålinger. Det vi presenterer her er basert på erfaringer og oppfatninger fra de lokale informantene om effekter og ringvirkninger, både økonomiske, sosiale, kulturelle og symbolske. Det dreier seg om direkte og indirekte effekter og ringvirkninger, det vil si at vi også belyser det som kan ha oppstått i samspill med flere andre forhold eller faktorer, og der festivalen er en av flere mulige årsaker.

De lokale aktørene er stilt åpne spørsmål om effekter og ringvirkninger, det vil si at vi ikke har spurt dem om konkrete forhold. De har selv brakt på bane de effekter og ringvirkninger som vi her har gruppert i følgende kategorier:

- Økonomiske ringvirkninger
- Ny næringsvirksomhet
- Kapasitet og profesjonalisering som arrangementssted
- Eksternt omdømme og profilering, intern selvfølelse og stedsstolthet
- Gevinster for frivillige lag og foreninger, kulturliv

- Sosial nettverksbygging lokalt og regionalt

6.2 Lokale aktørers erfaringer med ringvirkninger og effekter

6.2.1 Økonomiske ringvirkninger

Fakta og erfaringer

Når det gjelder generelle økonomiske ringvirkninger kan alle festivalene og deres vertskommuner fortelle om de samme gjennomgående typene virkninger av aktivitetene knyttet til festivalen. Det er selvsagt lokale variasjoner i omfang men alle har registrert økte inntekter og økt omsetning innen handel, service, servering og overnatting, samt regionale transportvirksomheter.

Konkrete eksempler

Under *Morellfestivalen* i Ullensvang i Hardanger, som går av stabelen siste helgen juli, fortelles det at handelsstanden opplever rekordomsetning. Festivalen inngår som et av tilbudene som reiselivsnæringen i regionen markedsfører. Dette gir oppmerksomhet utover det lokale markedet i høysesongen for turisme og bidrar til at all overnattingskapasiteten i hele distriktet er utnyttet. Det samme skjer under *Norsk røkfiskefestival* på Fagernes den første helgen i november. Der omsettes mellom 30 - 40 tonn røkfisk fra lokale produsenter. Festivalen fører også til økt omsetning for overnattingssteder i hele regionen i en lavsesong, og ofte er det ikke en seng å oppdrive. Samtidig er detaljhandelsomsetningen i butikkene og servicebedrifter i Fagernes på sitt høyeste disse festivaldagene. ”*Det er beste salgsdag for Sport'n i hele året*”, sier innehaveren. Kommunen opplyser om at Fagernes og Førde er på topp i detaljhandelsomsetningen i Norge, deretter følger Gol (dvs. to hyttekommuner blant de tre største). I tillegg er det 100 salgsboder for mat, drikke, håndverk, kunst, klær og lignende i Røkfiskløypa i sentrum, der både lokale, regionale og andre aktører har god omsetning. Denne festivalen er også et eksempel på effekter i form av økt omsetning for transportbedrifter. Det ligger store oppdrag for busselskapet JVB: Jotunheimen og Valdres Billag. Det er et veletablert og godt fungerende opplegg med busser som kjører inn folk fra naboregioner og til/fra fjellet der

mange er på hytter, hoteller og fjellstuer. Hensikten er å unngå trafikkaos med privatbiler og gi et godt busstilbud direkte fra overnattingssteder og hytteområder. Bare fra fjellområdet Vaset kjøres det 12-13 busser. Men festivalen gir også gode dager for taxi-næringen.

Rakfiskløypa i Fagernes sentrum i Valdres huser 100 boder med salg av rakfisk, tradisjonsmat, håndverk og kunstprodukter. Foto: Guri Mette Vestby

Fra *Namdalen* fortelles lignende erfaringer om økt omsetning under Norsk revyfestival, selv om det er færre aktører i ei bygd enn i småbyen Fagernes. Det sies for eksempel at det er ”juleomsetning” på dagligvarebutikken, bensinstasjonen og kiosken i bygda. Festivalen er også viktig for serveringssteder, butikker og overnattingsbedrifter i nabokommuner. I *Sund* kommune har den lokale kafeen og grunneiere som leier ut områder til Periferifestivalen økte inntekter. Både *Voss* og *Førde* melder det samme: tilstrømningen til festivalen betyr mye for denne type bedrifter. Lignende fortellinger finnes i *Lofoten* der den internasjonale kammermusikkfesten foregår i flere kommuner.

Under *Haukeliseterfestivalen* er det nok Haukeliseter Fjellstove og eieren Stavanger Turistforening som får den største effekten av festivalen. De opplever økt besøk på et tidspunkt der det er få turister (før høysesongen) og at folk kommer tilbake som turister

etter å ha vært der på festivalen. I den lille fjellbygda Haukeli-Edland i Vinje kommune er det økt omsetning for dagligvarer og bensin. Ellers har det under festivalen vært spesielle profileringsopplegg for lokale produsenter av Cider; som eget Cider-kurs der Hardanger-cideren fikk økt profilering og omsetning. Transportselskap som har Haukeliekspressen fra både Østlandet og Vestlandet får mange kunder i utøvere og besøkende til festivalen.

6.2.2 Ny næringsvirksomhet

Fakta og erfaringer

Når det gjelder ringvirkninger i form av ny næringsvirksomhet knyttet til festivalene – enten det er knoppskyting fra festivalenes aktiviteter eller uavhengige etableringer – så har virkningene samlet sett vært beskjedne. Det er imidlertid vanskelig å måle ettersom festivalen, sammen med en del andre arrangementer og faktorer, indirekte kan generere nye arbeidsplasser eller virksomheter. Men det er så langt vi kjenner til i hvert fall tre tilfeller av konkret ny næringsvirksomhet som direkte kan sies å være en effekt av festivalen.

Konkrete eksempler

I Valdres har selskapet *Strandefjorden Event* sprunget ut av Norsk Rakfiskfestival. Selskapet ble dannet av en av gründerne i Handelsstandsforeningen som startet festivalen og nå er han leder for dette selskapet. Det er kjøpt inn telt, boder og annet utstyr som festivalen trenger og dette leies så ut til ulike andre arrangementer på hele Østlandet, som for eksempel vinterfestival og bok/litteraturfestival i Oslo (i Spikersuppa og ved Rådhuset), og VM på ski i Oslo. Sist regnskap viser utleie for i alt kr. 930 000.

Et lignende konsept finner vi i Namdalen. Ut av Norsk Revyfestival på Høylandet sprang selskapet ”*NRF Salg og utleie*”. Utgangspunktet var at festivalen trengte en del utstyr og at festivalen bare blir arrangert annethvert år. Nå er de eiere av utstyr som de leier ut til andre festivaler og store arrangementer, som for eksempel martnan og Landsskytterstevne, og til mindre arrangementer som brylluper og messer. Utleie skjer mest i regionen mellom Bodø og Trondheim. Det dreier seg om mindre telt, scene, dansegulv, toalett, lift, trucker, kjølecontainere, strømaggregat, kjøkkenutstyr, stoler og bord. Fordelen er at

Revyfestivalen kan investere i utstyr de trenger, og at dette finansieres gjennom inntekter på utleie. Selskapet er et aksjeselskap med mellom kr. 500 -700 000 i inntekter pr. år.

Norsk revyfaglig senter. Foto: Arne Tesli

Norsk revyfaglig senter (NRS) omtales også som en direkte spin-off av festivalen. Senteret, som har tre ansatte, ble etablert i 1990 som en stiftelse. Senteret får tilskudd over statsbudsjettet samtidig som kommunen og fylket også er inne som eier. Senteret og festivalen er samlokalisert og har et tett samarbeid. Dessuten samarbeider senteret med regionale revyfestivaler om arrangementer, blant annet ved at de sitter i juryer rundt omkring i landet. Vinnere av de regionale konkurransene får gratis tur og opphold ved deltakelsen i Norgesmesterskapet under festivalen på Høylandet.

En annen indirekte ringvirkning som trekkes fram på Høylandet er faktisk et *regionalt rehabiliteringssenter* med 26 senger som ble lokalisert på Høylandet i 2006. De andre kommunene i regionen (15 Namdalskommuner + Bindal i Nordland) – og Helseforetaket - trodde på Høylandet siden de gjennom festivalarbeidet hadde vist at de både kunne etablere en stor og komplisert organisasjon og samarbeide med naboene. Høylandet startet planleggingen og fikk etter hvert med seg kommune etter kommune, samt fylkeskommunen, og ga det navnet Namdal Rehabiliteringssenter. Organisasjonskompetansen var én erfaring, men også innholdsmessige indirekte ringvirkninger kan spores etter revyfestival-

arbeidet. Humor & helse er et kjent begrep som har vært brukt på seminarer. Nå har Rehab-senteret dette i behandlingen sin, samtidig som de bruker det i omdømmebyggingen.

6.2.3 Kapasitet og profesjonalisering som arrangementssted

Fakta og erfaringer

Flere av festivalstedene løfter fram effekter i form av utvidet kapasitet og tilrettede anlegg for å ta store arrangementer, samt kompetansebygging og profesjonalisering når det gjelder planlegging og gjennomføring av festivaler. Økt arrangementskompetanse er bygget opp både blant aktører i festivalene og i kommunene. Vertskapsrollen for kommunene dreier seg om erfaring med teknisk og praktisk beredskap og tilrettelegging, samt det å være samspillpartner med festivalledelsen for å kle bygda til fest. Siden vi i våre case finner kommuner som i ulik grad er involvert i festivalgjennomføringen, vil sannsynligvis kompetansen på dette også variere relativt mye. Men blant festivalaktørene bygges klart en slik erfaringsbasert kompetanse.

Også blant de frivillige bygges festivalkompetanse, og flere arrangører framhever hvor verdifullt det er at det er de samme foreningene/personene som tar seg av de samme oppgavene år etter år, det være seg legging av gulv i festivaltelt, vaktordninger eller delansvar for arrangementer eller øvelser. Det letter trykket på festivalledelsen, de kan delegerer ansvar og slipper å lære opp nye folk. Samtidig advarer enkelte mot en profesjonalisering som kan skyve frivillige litt ut; fordi kompleksiteten på utstyrs- og anleggssiden en del steder er blitt såpass stor at det fordrer profesjonelle aktører.

Ikke bare kompetanse men også kapasitet bygges gradvis opp på flere av disse stedene. Anlegg og lokaler, teknisk utstyr og teknisk tilrettelegging utvikles for å kunne være en god arrangementsarena, både for de festivalene vi har studert og for andre arrangementer. Også andre studier av festivaler viser til slik kapasitets- og kompetanseutvikling (Villa 2009). Noen steder er det en direkte kobling mot festivalen, andre steder er det ledd i en generell utvikling av arenaer for kultur- og idrettsarrangementer utover det ordinære. Uansett vil det komme festivalen til gode. Dette er

viktig for mange av disse bygdekommunene og det kan ses som et element i kommunenes vertskapsrolle at kommunen som arrangementsted utvikles.

Konkrete eksempler

Førdefestivalen har Førdehuset som hovedarena. Dette er et stort kulturhus som rommer alt fra idretts/konserthall til teaterscene/sal, prøvescene, verksteder, stor og liten kino, samt andre mindre lokaliteter og kontorer. Førdehallen ble utbygget i takt med veksten i festivalen; i 1997 ble den utvidet fra en til tre haller. Dermed økte publikumskapasiteten fra 1000 til 4000 mennesker, noe som var utløsende faktor for å få 100.mill. offentlige kroner. Neste år vil Sogn og Fjordane kunstmuseum stå ferdig i sentrum (kommunen investerer 15.mill kr.). Alt dette kommer lokalbefolkningen til gode. Dessuten sies det at festivalen pushet behovet for å få til fysiske utbedringer og nyetableringer i sentrum, som opprusting av park, gangveier og blomsterutsmykninger. Festivaler bidrar også til kompetanseheving hos mange involverte, blant annet på arrangørsiden og for musikere. Arrangørene brukes ofte av andre festivalarrangører mht. råd og tips.

En konkret effekt av *Lofoten internasjonale kammermusikkfest (LINK)* er ifølge våre informanter at den har bidratt til instrumental opprusting av kirkene (nye orgler m.v.).

I forbindelse med *Revyfestivalen* på Høylandet er det utviklet konkrete teknologier i form av et eget dataverktøy – en revyweb – som er gunstig både for deltakere og arrangører. Det er et eget billettsystem for billetter til forestillinger, camping, kurs og andre arrangementer under festivalen. Revyweb'en åpner 15. februar for revyen på sommeren, - og ”*det betyr at vi tar inn mye penger tidlig og kan betale forskudd til leverandører, som de store telta fra Sveits*”, forteller festivalledelsen.

Festivalledelsen framholder også at de etter hvert har fått en betydelig arrangementskompetanse og forestillingskompetanse. Denne typen kompetanse etterspørres også av andre arrangører, for eksempel var en del av aktørene i festivalen involvert i planlegging og gjennomføring av åpningsarrangementet av Rock City i Namsos høsten 2011.

Arrangementskompetanse er altså overførbar. Det finner vi også eksempel på fra *Voss*, som i åra framover skal være arena for flere

store arrangementer. ”Arrangementsbygda Voss” vil vinteren 2012 være arena for NM i nordisk (langrenn, hopp, kombinert), august 2012 Landsskytterstevne, vinter 2012 prøve-VM i freestyle og vinter 2013 VM i freestyle. Paraplyorganisasjonen ”Festival Voss” er i denne sammenheng en viktig koordinerende og erfaringsbyggende aktør. De selger konkret prosjekt- og arrangementskompetanse til diverse arrangører. Hordaland fylkeskommune bruker dessuten erfaringer fra Ekstremsportveko i sin årlige dialogkonferanse med idretten i kompetansebygging om store festivaler og arrangementer.

Men også på fysisk og materielt plan bygges kapasiteten som arrangementssted. Voss kommune sier at Fylkeskommunen har bidratt betydelig, både prosjektmessig og økonomisk. Det ble fremmet en felles søknad til 3 arrangementer, og det er bevilget til sammen 10 mill. kr. Anlegg bygges opp og det kjøpes inn utstyr som kan brukes av alle arrangementene. I tillegg gis det arrangørstøtte til drift og gjennomføring. Kommunen har bidratt med hjelp til denne søknaden og med midler (det var en forutsetning at kommunen også bidrar; med 1 mill kr. i året i 4 år).

Festivalkontoret i Åndalsnes for Norsk Fjellfestival og Raumarock.
Foto: Guri Mette Vestby

Arrangementskompetanse finnes i betydelig grad blant de frivillige rundt festivalene. Men komplisert utstyrsteknologi og arrangementsorganisering håndteres også av profesjonelle aktører. *Norsk Fjellfestival* er en av dem som ser faren i at kompetansebygging og profesjonalisering kan komme til å ”true” frivilligheten: ”Det er viktig at frivilligheten tas vare på”, sier festivalledelsen, ”hvis vi profesjonaliserer for mye så dreper vi mye av gløden som ligger bak (hos de frivillige)”. Styreleder sier at det er viktig å være bevisst dette og å få

til en god balanse mellom orden/administrasjon og engasjement/frivillighet.

6.2.4 Gevinster for kulturliv, frivillige lag og foreninger

Fakta og erfaringer

Mange steder er det likeartede fortellinger om frivilligheten knyttet til gjennomføringen av festivalene. Det er snakk om til sammen mange hundre frivillige på de festivalstedene vi har studert, og oftest er det en form for betalt frivillighet, dvs. at lag og foreninger får et visst beløp for å stille med et visst antall personer som jobber gratis for sin forening. Noen steder er det enkeltpersoner som får festivalpass eller konsertbilletter mot frivillig innsats. For foreningslivet og kulturlivet har festivalen betydning som en årlig og relativt forutsigbar inntektskilde. I en del tilfelle er det dessuten gevinster i form av faglig inspirasjon og utvikling, enten dette dreier seg om musikk eller friluftsliv. For øvrig er det slik at flere festivaler er eiere av utstyr som det lokale foreningsliv kan låne eller leie rimelig ellers i året. Et annet forhold, som mange ikke synes å være så bevisste på, er at den arrangementskompetansen og kapasiteten som bygges opp (som vi beskrev i forrige avsnitt) også vil komme det lokale foreningsliv til gode ved fremtidige arrangementer. I småsamfunn der folk ofte har ulike roller i flere av stedets lag og foreninger, eller i sivilsamfunnet for øvrig, vil denne formen for kompetanse lett sirkulere som en type kapital flere kan dra vekslers på.

Konkrete eksempler

Fra Valdres fortelles det at *Norsk rakfiskefestival* bidrar til bedre vilkår for foreningslivet fordi de tjener penger på definerte oppgaver. Lions tjener for eksempel kr. 25 000 på å legge gulvet i storteltet (og festivalen vet at dette kan de personene som Lions stiller med). Men det er alle slags organisasjoner som deltar i såkalt betalt frivillighet: idrett, musikk, kristne etc.. Festivalledelsen sier at de bevisst hanker inn foreninger fra alle de seks kommunene i Valdresregionen, både for å skape et eierskap til Rakfiske som arrangement for hele regionen (det er alltid Valdres som profileres, aldri Nord-Aurdal kommune som Fagernes er sentrum i) og for at foreninger i små landkommuner med mindre inntektsmuligheter skal få denne inntekten gjennom festivaljobbingen.

Trænefestivalen ytterst på Helgelandskysten gjennomføres som ”*et spleiselag for å få utført oppgaver*”. Det fortelles at ”alle” bidrar, og personer i ledelsesposisjoner i kommunen er aktive også som frivillige. Siden festivaloverskudd går til overføringer til kulturformål og foreninger kommer det innbyggernes sosiale og kulturelle virksomhet ellers i året til gode. Dessuten låner festivalen ut utstyr til kulturskolen.

På vei til festival i havgapet. Foto: *Trænefestivalen*

På Voss er det flere lokale idrettslag som er medstiftere og medarrangører av *Ekstremспортveko*. Det er Voss Raftingklubb, Voss Kajakklubb, Voss Hang- og paraglideklubb og Voss Fallskjermklubb. Klubbene står hver for seg som operative arrangører av enkeltarrangement- og aktiviteter, og overskuddet ved Veko blir pløyde tilbake til disse klubbene. ”*Veko hell liv i klubbene gjennom hele sesongen. De søker ikke kommunen*”, forteller festivalledelsen.

Førdefestivalen har ringvirkninger for kulturlivet resten av året; det er for eksempel blitt en bra utvikling i musikkmiljøet knyttet til folkemusikk, flere konserter gjennom året og det er etablert et eget folkemusikkmiljø i kulturskolen, der mange nye talenter er vokst frem. En indirekte men viktig ringvirkning kan sies å være etableringen av et eget musikkarkiv ved festivalen, der innkommende lyd-, bilder og skriftlig materiale fra hele verden blir registrert i en database.

6.2.5 Sosial nettverksbygging lokalt og regionalt

Fakta og erfaringer

Fortellingene om de frivillige dreier seg ikke bare om hvor viktige de er for i det hele tatt å få festivalen til å gå rundt. Dette er også fortellinger om sosiale gevinster eller motivasjon for de frivillige. For mange har denne jobbingen et vesentlig trivselsaspekt. Også utflyttede bygdefolk deltar; de legger deler av ferien til festivaltiden og kommer hjem og jobber frivillig der. Slik opprettholder de gamle kontakter og skaffer seg nye på sitt opprinnelige hjemsted gjennom målrettet innsats for festivalen. Det sosiale og praktiske går altså hånd i hånd og begge elementene tilfører hverandre noe verdifullt. Et annet element som noen av festivalaktørene fremhever, er at det er viktig å forankre festivalen lokalt gjennom dugnadsinnsats og annet frivillig arbeid. At frivilligheten er lokal bidrar til at de involverte drar med seg andre frivillige, pluss andre besøkende.

Konkrete eksempler

Førdefestivalen er en av dem som trekker utflyttede bygdefolk hjem som frivillige medhjelpere. Også festivalguidene er gjerne utflyttet ungdom eller unge voksne musikkstudenter eller utøvere; dette er en funksjon som både er svært viktig med hensyn til praktisk logistikk og gjennomføring, og som har vist seg å være sosialt verdifull. Den enkelte utøver eller gruppe blir møtt på flyplassen av festivalguiden som står til deres disposisjon under hele festivalen, følger dem til øvelser og opptredener på riktig sted til riktige tidspunkter, samt tar dem med på andre arrangementer, turer, hjemmebesøk etc. Gjennom dette samværet knyttes både musikalske og sosiale vennskapsbånd, og flere av dem som har fungert som festivalguider har fått kontakt med internasjonale miljøer og nettverk som de i ettertid pleier.

Norsk Revyfestival forteller også om at mange utflyttede og utestuderende kommer hjem når det er festivaltid og at mange av dem jobber for festivalen. Dette hjelper til å opprettholde og bygge videre nettverk, når ”så å si alle kjem heim?”. Det fortelles om at det samtidig med festivalen er mange små arrangementer ”i hytter og heim” med besøk fra venner og kjente fra andre steder i landet.

Dugnadsånden er også sterk i Sund kommune. Dugnadsgjengen på *Periferifestivalen* er i alle årganger mellom 18 og 70, og representerer dermed et generasjonsmøte. Også folk fra Bergensområdet deltar som frivillige. Mange utflyttede kommer hjem når festivalen finner sted fordi det er en begivenhet og en sosial møteplass de ikke vil gå glipp av.

6.2.6 Festivaler og regional nettverksbygging

Fakta og erfaringer

Festivalene har på ulike måter et regionalt nedslagsfelt: foreninger og frivillige fra nabokommuner deltar aktivt under festivalen, besøkende er i stor grad fra regionen eller naboregionen, og festivalene gir økt omsetning for bedrifter i nabokommuner (butikker, service, tjenester, overnatting mv.). Men det er også andre regionale dimensjoner ved en del festivaler som synes å bidra til nettverksbygging. Det skjer både gjennom at nabokommuner og regionale aktører er medeiere og arrangører og gjennom at det arrangeres ulike former for regionale samlinger, seminarer og konferanser i tilknytning til festivalen.

Konkrete eksempler

En spesiell form for regionalt samarbeid finner vi i *Haukeliseterfestivalen*. Det er nå en stiftelse der Stavanger Turistforening (eier av Haukeliseter Fjellstove der festivalen finner sted) og Vinje kommune er de største eierne, men der også Suldal kommune, Hardangerrådet og Setesdalsrådet er med. Det er altså en desentralisert modell som dels bygger på lange tradisjoner der Haukeli var møtested mellom øst og vest for handel, samkvem og kultur og dels på en skotsk festival i et tilsvarende distriktsområde. Grunnet for det regionale samarbeidet er at festivalen inkluderer elementer fra de deltagende regionene. Artister, utøvere og kulturskoleungdom fra alle regionene inkluderes i festivalens opptredener og kurs, samtidig som kommunene og regionene får tilbud om konserter i sine områder også utenom festivaldagene. Det er gjennom festivalen bygget opp et nettverk av lokale offentlige og private arrangører som står for dette. Denne nettverksorganisasjonen aktiveres også i andre kultursammenhenger. Samtidig fortelles det om at festivalsamarbeidet er blitt en møteplass for politikere fra ulike regioner som ellers sjelden treffes

ettersom de tilhører fire ulike fylker, men som har et faglig og kulturelt fellesskap. En av ordførerne uttrykker at dette er svært inspirerende nettverk å delta i.

Førdefestivalen trekker utøvere fra mange land. Foto: Guri Mette Vestby

At det arrangeres regionale seminarer og konferanser i tilknytning til festivalene finner vi flere eksempler på. Kombinasjonen er attraktiv: deltakerne får med seg festivalen samtidig som de får faglig påfyll og forvalter sine faglige eller politiske nettverk. Både *Periferifestivalen* og *Førdefestivalen* har faste konferanser i tilknytning til festivalene. Begge konferansene dreier seg om regionale og kulturpolitiske utviklingsspørsmål. Temaet på Periferikonferansen i 2011 var for eksempel kultur og kulturnæring i regional utvikling, muligheter for regionalt samarbeid på kulturfeltet og posisjonering av regioner gjennom kultur. Periferikonferansen legger seg til andre utviklingsprosjekter i kommunene, som Plan Periferi som er finansiert gjennom LivOGLystprogrammet og som har til formål å øke trivsel og bolyst på bygdene i Ytre Sund. Periferifestivalen kan ses som et element i mye av det øvrige utviklingsarbeidet, samtidig som festivalen har en klar egenverdi og står på egne bein.

I samband med *Norsk Revyfestival* på Høylandet foregår det også sosial nettverksbygging og -forvaltning. Kommuner og næringsliv i hele fylket gjester Høylandet for en kombinasjon av faglig seminar, spesielle mottakelser og festival. Kommunen arrangerer for eksempel et næringsseminar som kombineres med dagfestival for deltakerne. Dessuten er de praktisk vertskap for Kommunal

Landspensjonskasses seminar for personalsjefer, ordførere, rådmenn og økonomiansvarlige i kommunene i hele Trøndelag og for regionrådet. Også disse deltakerne får med seg revyen. I tillegg samarbeider festivalen og kommunen om en offisiell mottakelse, der kommunen har invitert "sine gjester" fylkesordfører, fylkesmann, ordførere, regionråd, næringslivsfolk med følge, dvs. en regional "gjesteliste". Kommunen er altså i en vertskapsrolle i arrangementer som legges til Høylandet fordi det er festival der, noe som synes å være en vinn -vinn - situasjon for alle parter. De bruker festivalen som en anledning, samtidig som nettverk og regional utvikling er på dagsorden.

6.2.7 Økt stolthet og interesse for stedet

Fakta og erfaringer

For befolkningen på stedet vil festivalen være en begivenhet mange setter pris på og *må* få med seg, slik tilfellet er for flere av festivalene. Mange av festivalene har bidratt til økt stolthet for stedet blant innbyggerne. Dette forklares med at festivalen er et positivt bidrag til stedets identitet; det skjer noe spennende og interessant der som trekker mange folk og det gjør noe med det kollektive selvbildet at små steder evner å gjennomføre store og krevende arrangementer.

Konkrete eksempler

Revyfestivalen på *Høylandet* sies å ha bidratt til at folk føler stolthet over å bo der og at det har tiltrekningskraft på unge voksne som kan tenkes å ville flytte tilbake: "*vi går for å være en veldig positiv region*".

I *Rauma* har Fjellfestivalen bidratt til bedre kontakt med utflyttere fra Rauma (bl.a. gjennom egen nettportal). En del av de besøkende er utflyttere som betraktes som mulige tilbakeflyttere og festivalen ses som ett av virkemidlene: "*Viktig at de blir dratt hjem og ser at her er det bra å være, mange bra folk.... Og de kan dra med seg andre til festivalen*". Fjellfestivalen tolkes lokalt som et bidrag til det som har skjedd med å snu det lokale selvbildet i positiv retning. Hele "merkevareprosessen", som var en bred medvirkningsprosess som endte i oppslutning om visjonen "Verdens beste kommune for naturglade mennesker", innebar en mentalitetsendring ved at oppmerksomheten ble rettet mot positive kvaliteter og fortrinn.

En festival alene gjør neppe steder til mer interessante steder å flytte til, men dersom festivalen bidrar til en vekst i det øvrige kulturlivet, kan den ha betydning. Om *Førde* sies det for eksempel at stedet er blitt et mer interessant sted å bo på grunn av de mange kulturtilbudene. Det representerer altså kulturelle steds kvaliteter for de som allerede bor der.

Det sies også at festivalene har bidratt til en mentalitetsendring ved at man ser det er mulig å bygge opp en stor festival også i svakt befolkete regioner. *Høylandet* er et eksempel der det har spredt seg en holdning om at når de kan få til Revyfestivalen kan de få til mye annet utviklingsarbeid også. Det gir optimisme og mot: ”*Vi tors!*”. Suksesskriterier som fremheves er at det er skapt en vi-følelse i hele bygda, noe som sammen med pågangsmot og dugnadsånd sies å ha vært helt nødvendig for å få til festivalen.

Men økt stolthet kan også knyttes til immaterielle forhold. For eksempel sies det om *Dei nynorske festspela* at den årlige feiringen av det nynorske språket bygger stolthet.

Dei nynorske festspela. Sigrid Moldestad og Bodil Cappelen. Foto: Kjell Arne Steinsvik

6.3 Oppsummering

Alle kommunene med festivaler har registrert effekter og ringvirkninger i form av økte inntekter og økt omsetning innen handel, service, servering og overnatting, samt regionale transportvirksomheter. Det er vanskelig å måle direkte ringvirkninger i form av etablering av ny næringsvirksomhet. Men det finnes interessante eksempler, som etablering av firma som leier ut utstyr og kompetanse til andre arrangører.

Flere av festivalstedene løfter fram effekter i form av utvidet kapasitet og tilrettelagte anlegg for å ta store arrangementer, samt kompetansebygging og profesjonalisering når det gjelder planlegging og gjennomføring av festivaler. Kapasitetsutvikling og arrangørkompetanse er noe som kommer andre formål og aktører i lokalsamfunnet til gode. Også blant de frivillige bygges en betydelig festivalkompetanse og profesjonalisering på spesifikke oppgaver som ivaretas av de samme år etter år. Samtidig advarer enkelte mot en profesjonalisering som kan skyve frivillige litt ut; fordi kompleksiteten på utstys- og anleggssiden en del steder er blitt såpass stor at det fordrer profesjonelle aktører. Betalt frivillighet til lag og foreninger utgjør for øvrig en økonomisk gevinst for disse, samtidig som deltakelsen også rommer fortellinger om sosiale gevinster eller motivasjon for de frivillige.

Festivalene har også en viss betydning i regional nettverksbygging. Det skjer både gjennom at nabokommuner og regionale aktører er medeiere og arrangører og gjennom at det arrangeres ulike former for regionale samlinger, seminarer og konferanser i tilknytning til festivalen.

Flere peker på at festivalene har bidratt til økt stolthet for stedet, en større vi-følelse og et mer positivt kollektivt selvbilde. At de klarer å dra i havn store og vellykkede arrangementer gir optimisme og mot: "Vi tør!".

Fjellfestivalaktiviteter i Rauma. Foto: Kjetil Engen

7 Oppsummering og analytisk drøfting

7.1 Innledning

Når kommunes rolle som vert for festivaler skal analyseres på grunnlag av denne kvalitative studien, er utgangspunktet at rolleutøvelsen både dreier seg om relasjonen og samarbeidet med den enkelte festival og om at kommunen som lokalsamfunn er arena for festivalen, dvs. at bygda eller stedet fungerer som et godt arrangementssted. En festival er én av mange kultur- og opplevelsesdimensjoner som positivt dreier seg om stedsutvikling. Et slikt helhetlig blikk vil kommunen ha i sitt samspill med den enkelte festivalarrangør, mens festivalen på sin side vil ha et mer avgrenset fokus på sitt festivalarbeid. Vår studie av kommunens vertskapsrolle har dette doble perspektivet og vi ser derfor vertskapsrollen som en del av kommunens samfunnsutviklerrolle, og knytter denne særlig an til arbeid for stedsutvikling. Selv om samfunnsutviklerrollen vektlegges her er også andre kommunale roller viktige i denne sammenhengen. I neste del vil vi derfor gi et overblikk over forholdet mellom kommunens ulike roller og festivalfeltet, før vi i de påfølgende delene går grundigere inn på ulike sider ved vertskapsrollen.

7.2 Festivalvertskap som samfunnsutvikling

En forståelse av kommunens ulike roller har vært det sentrale i vårt analytiske perspektiv. I den empiriske analysen har vi undersøkt rollebegrepet og hvordan det praktiseres i mange former på flere nivåer. I forhold til et overordnet nivå utformet vi vår studie blant

annet med utgangspunkt i at kommunene har fire sentrale roller: som lokaldemokratisk organ, som tjenesteprodusent- og leverandør, som forvaltningsorgan (av nasjonalt lovverk) og som samfunnsutvikler (Finstad og Aarsæther 2003). Våre analyser viser at kommunens arbeid med festivaler og samarbeid med festivalaktører berører flere av disse hovedrollene.

For festivalarrangører spiller kommunen en sentral rolle som (I) *tjenesteprodusent/leverandør* av teknisk og praktisk bistand og tilrettelegging på arenaer og i områder der festivalen finner sted. Som (II) *forvaltningsorgan* (av lovverk og regelverk) spiller kommunen også en sentral rolle for festivalarrangører ved at de bidrar til at ulike formalia, løyver og formelle avtaler kommer på plass. Dette har vist seg å være et svært viktig tema i relasjonen mellom kommune og festival. Kommunens rolle som (III) *samfunnsutvikler* er blitt viktigere og tydeligere de siste årene og det har foregått et utviklingsarbeid med hensyn til både hva denne rollen innholdsmessig skal fylles med og hva slags metoder og arbeidsformer som er hensiktsmessige. (Lindtvedt og Wang 2010). Ulike forventninger til kommunens roller kommer fra en rekke samfunnsaktører og kommunene stilles stadig ovenfor utfordringer knyttet til å bli mer innovativ, mer aktiv og mer lydhør overfor innbyggere og næringsliv. Vi har vist hvordan relasjoner mellom kommune og festival preges av denne type forventninger og utfordringer, som et eksempel på offentlig-privat samhandling.

På de områdene der kommunale *utviklingsinitiativ og -oppgaver* gjør seg sterkest gjeldende utformet vi vår studie blant annet med utgangspunkt i de følgende fem, identifisert av Finstad og Aarsæther (2003: 21-22):

1. Planlegging på kommunenivå
2. Utvikling av lokalsamfunn og bygder
3. Samordning og samspill i utviklingen av tjenester
4. Næringsutvikling
5. Utvikling av kommunen som institusjon/organisasjon

Når det gjelder *planlegging på kommunenivå* viser analysen at dette ikke er noe sentralt tema for kommunen; festivaler er i liten grad forankret i kommuneplaner, kulturplaner, strategiske planer og

lignende. Dette ser heller ikke ut til å spille noen stor rolle for festivalarrangørene.

På området *utvikling av lokalsamfunn og bygder* viser analysene at rollen som vert for festivaler for mange kommuner har betydd at de har utviklet seg til å bli mer proaktive overfor initiativtakere og blitt bedre til å ”ta grep” for å utvikle bygda/stedet som arrangementsarena. Et spørsmål vi kommer tilbake til mot slutten av kapitlet dreier seg om kommunens kommunikasjon og samhandling med private aktører i små bygdesamfunn. Da er det interessant å observere at et tiltak som Småsamfunnssatsing kommer godt fra en evaluering. Dette begrunnes med at satsingen har hatt betydning for mobilisering og engasjement i lokalt utviklingsarbeid, at den har bidratt til styrket motivasjon i dette arbeidet og til bedre synliggjøring av det arbeidet som gjøres lokalt (Holm og Villa 2010, Holm m.fl. 2010).

Når det gjelder temaer som *samordning og samspill i utviklingen av tjenester og utvikling av kommunen som institusjon/organisasjon* tyder analysene på at kommunene her kan spille en viktig rolle. De kan blant annet bidra med å navigere i fht. diverse offentlige tilskuddsmuligheter og ikke minst å være en god praktisk og moralsk samarbeidspartner og medspiller for festivalaktørene. Generelt står nytenking og utvikling i forhold til tjenester og organisering på dagsorden i store deler av kommune-Norge, noe blant annet prosjektet ”Innovasjonsprosesser i norske kommuner” viser Ringholm m.fl. (2011).

Festivalaktørene kan som nevnt betraktes som en kombinasjon av kulturprodusenter og bedriftsentreprenører og festivaler som virksomhet ligger et sted mellom frivillighet og profesjonalitet, mellom det sivile samfunnet og markedet. Dette innebærer at kommunenes rolle på området *næringsutvikling* også har betydning i forhold til festivaler. I tillegg har alle festivaler en viss grad av ringvirkninger i det lokale/regionale økonomiske systemet, noen til og med ved at det har foregått knoppskyting og blitt etablert egne selskaper. At kommune og festivalarrangør har noe ulik oppfatning av *hvordan* kommunen spiller sin rolle i forhold til å bidra til eller stimulere næringsutvikling er ikke overraskende. Dette finner vi igjen som et generelt trekk knyttet til utøvelse av denne rollen, noe blant andre Moen (2011) viser i en nylig gjennomført analyse.

Når det gjelder hvordan rollen utøves, nærmere bestemt de *metodene og arbeidsformene* kommunen har til rådighet, utformet vi vår studie blant annet med utgangspunkt i de følgende tre, identifisert av Ringholm m.fl. (2009):

1. Plansystemet og planprosessen
2. Entreprenørskap, ildsjeler og mobilisering
3. Samarbeidsmetodikk (mellom kommune og andre aktører)

Det viser seg at det vi i utgangspunktet antok var relevante metoder og arbeidsformer ikke stemte helt med virkeligheten. For det første kommenterte vi ovenfor at *planlegging på kommunenivå* ikke ser ut til å være noe sentralt tema for kommunen i forhold til å spille rollen som festivalvert. Dette betyr også at kommunene i liten grad bruker *plansystemet og planprosessen* til å forankre festivalene, og det synes heller ikke som om dette er avgjørende for hva slags status festivalen har lokalt eller for hva slags støtte, hjelp og samarbeidsinnsats kommunen yter.

For det andre, når det gjelder *entreprenørskap, ildsjeler og mobilisering* kjennetegner dette i liten grad kommunens arbeidsformer slik vi antok. Det er sjelden kommunen som tar initiativ til festivaler, og der de er inne på eiersiden er de tilbakeholdne og mer moralske støttespillere i bakgrunnen. Kommunen er heller ikke pådriver eller den som mobiliserer til festivalarbeid og tar ikke ansvar for den frivillige innsatsen. Alt dette ivaretas av private festivalaktører, enten disse er enkeltpersoner i sosiale nettverk, lag/foreninger eller næringsliv/handelsstand. At det i denne type småsamfunn er politikere eller ansatte i kommunen som er sentrale i frivillig arbeid for festivalen er knyttet til deres personlige engasjement og ikke kommunens.

For det tredje, med hensyn til *samarbeid om samsfunnsutvikling* så omfatter dette både samarbeid mellom ulike offentlige nivåer (stat, fylke, region, kommune) og mellom offentlige og private aktører. I forhold til festivaler viser det seg at kommunen, i tråd med mye annet stedsutviklingsarbeid, utvikler sine samarbeidsformer særlig med private aktører. Metoder og framgangsmåter i kommunenes samarbeidsbaserte utviklingsarbeid varierer, men kommunen som tilrettelegger og medspiller for private aktører må sies å være noen av de viktigste rollene.

Nedenfor drøfter vi nærmere hvordan kommunen utformer og spiller sin vertskapsrolle i grenselandet mellom mer kjente områder og rolletyper og hvordan forskjellige former for samarbeid og samspill mellom kommunen og festivalen utvikles som det viktigste verktøyet/metoden for denne rolleutøvelsen.

7.3 God vertskapsrolle for den enkelte festival

Spørsmålet om hva som er gode vertskapsroller er tosidig: hva kommunen kan gjøre for og sammen med den enkelte festivalledelse i forbindelse med den konkrete festivalen, og hva kommunen kan gjøre for kommunen som festivalsted. Utvikles kommunens kapasitet og kompetanse som arrangementssted kommer det den enkelte arrangør av festivaler eller andre arrangementer til gode. Utvikles gode praksisformer og samhandlingsformer rundt den enkelte festival, bidrar dette på sin side til at dette overføres til andre typer samarbeid med private aktører. Private aktører vil være både enkeltpersoner, uformellenettverk, lag og foreninger, og lokalt næringsliv.

7.3.1 Rolleutøvelse gjennom eierskap og innflytelse?

Medeierskap?

Spørsmålet om eierskap ble ikke nevnt av noen som viktig element i vertskapsrollen. Vi hadde tidlig i intervjuet kartlagt kommunenes (med)eierrolle i festivalene men fant at det ikke så ut til å ha noen avgjørende betydning, verken for holdning til festivalen eller for praktiske støttefunksjoner, involvering eller type samarbeid. At kommunen er medeier kan være et uttrykk for anerkjennelse og positiv interesse, men dette avhenger ikke av formelt eierskap.

Innflytelse på festivalens innhold og profil

Rolleutøvelse kan også dreie seg om hva kommunen *ikke* bør gjøre. Både festivalledelse og kommunens aktører er enige om at kommunene ikke bør være aktive i forhold til festivalens innhold og profil, dette er noe som helt og holdent bør være festivalens ansvar og styringsfelt. Den prinsipielle oppfatningen er at kommunen/kommunalt ansatte ikke skal involvere seg i innholdet, det bør overlates til de kunstnerisk ansvarlige eller til kompetente ildsjeler som jobber med festivalen. Men det poengteres at

festivaler som bidrar til å besudle kommunens omdømme, for eksempel gjennom mye fyll og bråk, bør ikke overraskes over at vertskapet (kommunen) vil ha et ord med i laget for å endre festivalens profil.

7.3.2 Rolleutøvelse gjennom å bidra med ressurser

Kommunen som økonomisk bidragsyter

Kommunens rolle som økonomisk bidragsyter er lite fremme i festivalaktørenes vurderinger av hva som er viktige funksjoner. Mange erkjenner at kommunene ikke har store frie midler til utdeling. Dessuten har mange festivaler private sponsorer, og noen av dem har store inntekter. Da blir tilskudd fra en slunken kommunekasse noe tvilsomt. Men selv små økonomiske bidrag har en viss betydning, kanskje vel så mye av symbolsk karakter ved at det er et uttrykk for anerkjennelse. Denne anerkjennelsen kan ”anvendes” som et kvalitetsstempel og derved som en døråpner for tilskudd fra andre kilder, det være seg offentlige regionale eller nasjonale midler eller private sponsorer. Mange kommuner har en viktig funksjon ved at de hjelper med å finne fram til andre tilskuddsmuligheter og bistår med å utforme adekvate søknader. Også andre undersøkelser, som kartleggingen blant kommunene i Hordaland, viser at det festivalarrangører synes det er vanskeligst å få informasjon om, er offentlig tilskudd (Hordaland fylkeskommune 2007).

Flere etterlyser for øvrig større grad av forutsigbarhet i kommunens tilskudd. Mange festivaler booker for eksempel artister ett år på forhånd og har behov for å vite hva de kan regne med fra kommunen. Når det kommunale tilskuddet kobles mot eller forutsettes for å få andre offentlige tilskudd gir det forutsigbarhet når det gjelder festivalledelsens økonomiske handlingsrom. Det kan gjøres ved for eksempel treårige bevilgninger og intensjonsavtaler, slik vi har vist eksempler på.

Bruk av offentlige arealer og anlegg

Kommuner bidrar også gjennom å stille anlegg og arealer til gratis disposisjon eller en svært rimelig leie. Dette dreier seg om alt fra kirker, skoler og forsamlingshus til parker, gater, torv, stevneområder og idrettsanlegg. Selv om festivalbruk påfører kommunen

noen ekstra utgifter, er dette noe det er enklere å finne dekning for over det ordinære driftsbudsjettet enn gjennom egne bevilgninger.

Frivillig festivaljobbing blant kommunens ansatte

Det synes også å være visse ”skyggefunksjoner” eller glidende overganger mellom rollekategoriene. Det er flere steder at noen av dem som jobber i kommunen samtidig har funksjoner i festivalen, i ledelsen eller som frivillige. Det ses som et bidrag at kommunens ledelse lar ansatte få anledning til å jobbe med festivaloppgaver i perioden før og under festivalen. ”*Se litt gjennom fingrene hva en bruker timer på til beste for festivalen*”, er det en som sier. I småsamfunn som de vi har studert kan dette ses som kollektive dugnadsbidrag til en bygdefest, som kanskje vil være mer akseptabelt enn i større bykommuner. Men en slik aksept forutsetter at festivalen har et verdigrunnlag som har en allmenn oppslutning og at det eksisterer en form for kollektivt eierforhold til den. Dette gir en legitimitet som åpner for en fleksibel praksis mht. å la ansatte bruke noe av arbeidstiden til festivalarbeid, for eksempel med å organisere frivilligkorpset. Men kommuner med flere festivaler og andre store arrangementer, kanskje med varierende grad av legitimitet og oppslutning, kan lett komme i et dilemma mht. praktisering av en slik stilltiende aksept.

7.3.3 Rolleutøvelse gjennom praktisk tilrettelegging og bistand til gjennomføring av festivalen

Felles planleggings- og evalueringsmøter

I de tilfeller der kommunen har en tilbaketrukket rolle på det arrangementstekniske, blir byrden, eventuelt problemene, større for arrangørene. ”*Teknisk planlegging slik at vi i festivalledelsen kan kose på innholdet*”, sies det et sted om hva det er viktig at kommunen bidrar med. Men det er også i kommunens interesse å bistå i planleggingen av alt det arrangementstekniske, ettersom en god del av oppgavene det her er snakk om berører offentliges ansvarsområder, men i et ekstraordinært omfang. Kommunen bør medvirke til systemer med en form for brainstorming om alle nødvendige detaljer i forkant av arrangementet, og ikke minst ha en aktiv rolle i en felles evaluering i etterkant. Disse fasene henger sammen, og forbedring og læringsaspekter som identifiseres i evaluering av årets festival bør legges inn i planleggingen av neste

års festival. At et slikt samarbeid foregår systematisk, og ikke bare uformelt mellom aktører som kjenner hverandre og ”treffes på butikken” (som en sa), vil gjøre det mindre sårbart for personlige utskiftninger. Dette vil lette festivalen for mange praktiske problemer og derved gi dem mer tid til sin kjerneaktivitet: arrangementets innhold og profil. For kommunen dreier det seg om å forhindre problemer og teknisk-praktisk svikt i opplegget, dvs. både bidra til god festivalgjennomføring og forebygge ytterligere ekstraarbeid.

Støttefunksjon for formalia, avtaler, søknader og tillatelser

Mange festivaler har erfart at det som i oppstarten var et lite og relativt uformelt arrangement som ikke krevde særlig ekstra avtaler eller tillatelser, etter hvert vokste seg til et komplekst prosjekt med behov for et helt sett av formelle krav og sikkerhetsmessige foranstaltninger. Slik sett har det vært en bratt læringskurve for mange festivaleiere, og for kommunale aktører med. Dette dreier seg om formalia i forhold til vegvesen, politi, brannvesen, helsevesen, renovasjonsselskap og eiendomsavdeling. Dessuten forhold som har med skjenkeløyve og serveringsbevillinger å gjøre. Festivalundersøkelsen som Hordaland fylkeskommune gjennomførte viste for øvrig at det å få god nok informasjon om løyver var vanskelig for festivalarrangører (Hordaland fylkeskommune 2007). Som vi har vist i denne studien er det svært hensiktsmessig og verdifullt at kommunen bistår med å få på plass slike ting. Med til denne type rolleutøvelse, som inkluderer ulike offentlige instanser og aktører, hører også å bistå med å få i stand private avtaler med for eksempel grunneiere og næringsliv. De fleste steder er det et klart forbedrings -potensial på dette området.

Hvordan dette arbeidet og samarbeidet organiseres er viktig, både slik festivalledelse og kommunale aktører ser det. Målet må være å forenkle rutine og unngå merarbeid for begge parter. Erfaringen er at det er hensiktsmessig at det er én person i kommunen som for det første er festivalens kontaktperson og har oversikt over hva som er i orden og hva som mangler. For det andre kan denne personen samordne arbeidet med slike formalia og ha kontakten med både ulike virksomheter i kommuneadministrasjonen som dette berører, ulike andre offentlige instanser (som politi, vegvesen, helsevesen), samt private grunneiere og andre.

Flere foreslår at de sammen bør lage en form for guide eller arrangementshuskeliste for alt som skal ordnes og formalia som må være i orden. Der samarbeidet rundt dette er blitt mer strukturert er erfaringen at det er blitt enklere for begge parter. Konklusjonen er altså at kommunen bør ha en aktiv rolle i forbindelse med diverse formalia, at én person har en koordinerende rolle, at samarbeidet om dette systematiseres og at det lages gode rutiner som forenkler arbeidet som gjentas år etter år. Dette vil også komme andre arrangementer til gode.

Praktisk tilrettelegging og beredskap under festivalen

Det er en gjennomgående oppfatning at det er viktig at kommunen er en praktisk og teknisk tilrettelegger, inkludert det å være i beredskap for en forsvarlig avvikling. Dette er på det mest kritiske tidspunkt for festivalledelsen der den har mer enn nok med det innholdsmessige arrangementet. Ikke sjelden dukker det opp akutte behov for avgjørelser eller bistand knyttet til spørsmål om helse, miljø, sikkerhet, strøm, renovasjon, gate- og arealbruk og lignende. Dette hører til de ordinære kommunale og offentlige oppgaver som blir ekstraordinære under festivalen pga. omfanget. Attpåtil er dette ofte midt i ferieavviklingen. Flere påpeker at det vil være en fordel om det på samme måte som ved formalia er én kontaktperson i kommunen som kan stå til rådighet også under festivalen om det er behov for å ordne ting eller det dukker opp ekstraordinære saker. Beredskapsfunksjonen under festivalen er en viktig del av rollen som vertskap.

7.3.4 Rolleutøvelse ved profilering og markedsføring

Samarbeid om markedsføring av festivalen

Festivalaktørens primære aktivitet er selvsagt å arrangere og profilere festivalen for et størst mulig potensielt publikum. Profilering rettet mot potensielle bidragsytere (offentlige og private), samt sponsorer er også en kjerneoppgave. Den overfor nevnte undersøkelsen blant kommunene i Hordaland viste for øvrig at hjelp til markedsføring var noe av det festivalene hadde størst behov for fra kommunene (Hordaland fylkeskommune 2007). Dette kan kommunen bidra med på to måter: hjelpe festivalen med dens markedsføring (gitt at kommunen har erfaringsbasert kompetanse på feltet kulturmarkedsføring) eller

selv markedsføre festivalen på ulike måter. Vår studie viser at denne type samarbeid kan bli mye bedre. Repertoaret for slike profileringsaktiviteter er bredt; fra omtale på kommunens hjemmesider, i turistbrosjyrer eller ”flytt-hit” - kampanjer til verbale presentasjoner i så vel lokale sammenhenger som eksterne anledninger. Ordførere og kultursjefer er viktige som ambassadører for festivalen i denne sammenheng. Mange mener kommunene kunne gjøre mer på dette området og være mer bevisste sin rolle. Dessuten at det bør gjøres mer planmessig og ikke være tilfeldig avhengig av enkeltpersoners forståelse for og interesse for visse arrangementer. Det er her et klart forbedringspotensial. Kommunen bør se at den også har en rolle med hensyn til å profilere eller løfte fram festivalen internt overfor egne innbyggere og lokalt næringsliv for å øke oppslutningen, det være seg publikumsoppslutning, frivillige og sponsorer.

Bruke festivalen i profilering av kommunen

Kommunen bør kunne bruke festivalen til sine instrumentelle formål innen stedsutvikling, men ikke ha forventninger om at festivalen skal bidra til det samme. Selv om det i mindre lokalsamfunn kan sies at det er sammenfallende interesser i at bygda eller stedet oppfattes som et attraktivt sted, så bør avklaringen om slike rolleforventninger være tydelig.

Festivalaktørene bør imidlertid være seg bevisst at – og hvordan – festivalen er med på å sette et preg på forestillingene om stedet eller kommunen, enten dette er positivt eller negativt. Festivalen blir en av ”merkelappene” som forteller noe om både stedets muligheter og menneskene som bor der. Derfor vil det være verdifullt om festivaler og kommuner mer spesifikt setter dette på dagsorden i sine samarbeidsmøter.

Ofte er festivalen bare nevnt kort på kommunens hjemmeside, gjerne med link til festivalens hjemmeside. Også her er det et klart forbedringspotensial. Kommuner kan bli bedre til å utnytte ”fortellingen om festivalen” til å bli en del av ”fortellingen om stedet”, ved for eksempel å gi et bilde av hvordan miljøet for denne type aktiviteter er ellers i året (som musikk, kulturliv, idrettsgrener og friluftsliv). En slik fortelling kan også gi et bilde av lokalbefolkningens entusiasme og pågangsmot og evne til å dra lasset gjennom store arrangementer. I tillegg kan kommunene langt mer aktivt benytte festivaldagene som en konkret anledning til å

markedsføre muligheter knyttet til en større totalopplevelse rundt besøket, og til bosetting, næringsetablering eller hyttebygging. Når mange tusen besøkende – og hjemvendte – er samlet i en positiv og trivelig anledning, og attpåtil på et avgrenset område der de lett kan nås, så kan dette klart utnyttes langt bedre.

7.4 God vertskapsrolle for kommunen som arrangementssted

Kommunens utvikling av tjenester og samarbeidsformer overfor den enkelte festival vil formes av hvordan den ellers samhandler med private aktører om arrangementer eller om tiltak for stedsutvikling. Hvordan kommunen generelt arbeider med tilrettelegging for at enkeltpersoner, lag og foreninger eller lokalt næringsliv lettere kan realisere sine ideer, har betydning. Kommunens holdninger og handlinger former denne mer almengyldige vertskapsrollen. Slik legger de grunnlaget for stedsutvikling i vid forstand, som ville blitt mager dersom det var kommunen alene som skulle stå for den.

Gjennom studien av samspill mellom festivaler og kommuner har vi identifisert viktige elementer i en slik mer vidtfavnende vertskapsrolle. Dette dreier seg om det som kan komme alle til gode, ikke bare den enkelte festival.

7.4.1 Holdning til ildsjelers arbeid og initiativ

Velvilje som ressurs

Holdning og handling er nært forbundet i kommunens rolle som vertskap for festivalen og som samspillpartner med festivalledelsen. Mange kommer inn på dette når vi spør hva som er viktig at kommunen gjør i forbindelse med festivalen. Kommunens velvilje til festivalen bidrar til motivasjonen for ildsjelene og de frivillige, mens det motsatte skaper frustrasjon og en følelse av at festivalen ikke blir verdsatt som et viktig arrangement for stedet.

Flere etterlyser mer innsats fra kommunen, at de kunne engasjere seg mer, være positive og løsningsorienterte når problemer dukker opp. Ett sted sies det at det viktigste er at kommunen er en god lytter og tilrettelegger, skaper et godt klima for samhandling og

hjelper festivalen når det trengs. Et annet sted sies det at moralsk støtte er viktig, at festivalen ”blir sett” av kommunen og har en ”hva kan vi gjør for dere?”- holdning. Eller en tredje festivalledelse: *”De må ta vekke alle småhodebryene for oss, de som er så frustrerende og tar så mye jobb!”*

På ulike måter sies det at holdningen til festivalen både har en praktisk betydning (den utløser hjelp og bistand) og en symbolsk (følelsen av å bli anerkjent som verdifull).

Holdning til samarbeid med ildsjeler

Holdning kan endre seg over tid, i positiv eller negativ retning. I vårt materiale finner vi eksempler på festivaler som i sin oppstartsfasen og første driftsår opplevde en skeptisk og ikke-støttende holdning fra kommunen. Ildsjeler forteller om at de har gjort en del feil i starten, og at kommunen i stedet for å kjeft på dem kunne hjulpet og samtidig sett litt gjennom fingrene på at ikke alt var som det burde. Bære over med barnesykdommer eller pubertale problemer gjennom fasene mot større kompetanse og profesjonalitet.

Fra kommunalt hold framhever flere at det er viktig med en god og profesjonell festivalledelse – flinke folk i festivalledelsen - for at samhandling mellom festival og kommune om de forhold som er nevnt over skal fungere. Siden det er få heltidsansatte og mye frivillig lederskap og innsats, sies det også at det er viktig med et godt styre som har mye relevant kompetanse. God organisering og å være nøye på detaljplanlegging hører med til festivalkompetansen. Det berettes historier om oppstartfaser eller de første driftsåra der det var mye rot, og at det krever folk som er systematiske og har ”orden i sysakene”. Festivalledelsen må tilstrebe å praktisere en viss ryddighet og systematikk med hensyn til praktiske og formelle forhold. Dessuten må den involvere kommunen der det er nødvendig for at alt det usynlige arbeidet og tjenestene kommunen skal levere settes i system og på et tidlig nok tidspunkt.

Det er for øvrig ikke gitt at enhver type festival kan forvente å bli møtt med like stor velvilje og samarbeidsvilje i kommunen. Dette dreier seg ikke om barnesykdommer og lav arrangementskompetanse i oppstarten. Selv om ikke vi har slike festivaler i vårt utvalg, finnes det eksempler på festivaler som i sitt uttrykk eller

karakter kan virke irriterende eller støtende. For eksempel kan festivaler med mye fyll og bråk medføre både ekstraarbeid og dårlig omdømme for kommunen.

Støtte opp om etablerere av kultur- og opplevelsesnæringer

Festivaler som arrangement eller virksomhet befinner seg litt forskjellige steder på en akse mellom idealisme og kommersialisme, mellom frivillighet og betalt profesjonalitet og mellom kulturtiltak og næringsvirksomhet. Dette gjelder også mange andre tiltak som private aktører står bak. Kommuner må ikke bare forholde seg konkret til det enkelte arrangement eller tiltak, men ha en bevissthet til sin egen rolleutøvelse og om og hvordan den eventuelt varierer med ulike type aktører. Er det slik at kommunen bevisst eller ubevisst prioriterer eller diskriminerer visse aktører, og er dette i så fall villet politikk?

Uansett hvor på aksene en festival eller et tiltak befinner seg kan det være fruktbart at kommunen forholder seg til dem som de gjør til annen gründervirksomhet og nyetablering av næringer. Behovene knyttet til kommunens rolleutøvelse er på mange måter like. Festivaler av alle slag kan ses som kultur- og opplevelsesnæringer, som ofte har behov for rådgiving og etableringshjelp, bistand til formalia og avtaler, økonomisk støtte og hjelp til å finne fram til og søke andre finansieringskilder, og markedsføring. Generelt har næringslivet behov for effektiv saksbehandling og avklaringer i kommunen, samt forutsigbarhet med hensyn til planer og andre tiltak med konsekvenser for deres virksomhet (Onsager m.fl. 2011).

Som vi har vist i denne studien er en stor del av arbeidet med festivaler forbundet med oppgaver som ikke primært befinner seg i festivalens innholdsmessige kjerne (musikken, litteraturen, mattradisjonene, revyhumoren, idretten mv.). Festivalledelsen er oftere kompetente ildsjeler på kjerneinnholdet enn de er profesjonelle på festival som næringsvirksomhet. Unntaket er kanskje festivaler som handelsstand eller produsenter/næringer står bak. Det er et stort usynlig arbeid forbundet med arrangementet som næring og som organisatoriske og administrative oppgavekomplekser. Derfor bør kommunen bistå dem på samme måte som de bistår annen næringsetablering. Det sier seg selv at det da blir en krysning av kultursjef, næringsjef og teknisk sjef som er den ideelle samhandlingspartner i kommunen.

Med andre ord: disse kommunale aktører bør sammen bidra i samspillet med kulturildsjelene. Om små kommuner besitter den nødvendige kompetansen til en slik rolle kan nok variere.

Festivalen som samhandlingsaktør befinner seg i en krysning av bedrifts- og samfunnsentreprenørskap. Det skiller ofte mellom disse to formene for entreprenørskap ut fra om motivasjoner er knyttet til egeninteresse som (festival)bedrift med økonomisk fortjeneste kontra samfunnsinteresser og velferdsgevinster og aktiviteter som skaper kollektive goder for lokalsamfunnet (Borch & Førde red. 2010, Onsager m.fl. 2011). Festivalers kobling mot stedsutvikling kan ses i lys av dette.

7.4.2 Å styrke kommunens kapasitet og kompetanse som kultur- og opplevelsessted

Her retter vi søkelyset på to forhold som kommunen bør betrakte som del av sin vertskapsrolle, som vil komme alle til gode (også festivaler) og som vil bidra til å utvikle stedet som arena for kultur- og opplevelsesfeltet.

Kapasitet: tilrettelegge anlegg og arealer for arrangementer

Teknisk tilrettelegging dreier seg ikke bare om det enkelte arrangement. Kommunens vertskapsrolle rommer også hva den gjør (eller ikke gjør) med hensyn til å tilrettelegge arealer, stevneplasser og tekniske anlegg. Å bygge opp kommunen som arrangementssted kan sies å høre til denne rollen. For eksempel foreslås det at arealer kan bearbeides for tyngre kjøretøy, vann og avløp på stevneplasser kan gjøres permanente, lysanlegg kan installeres, kontorplasser kan stilles til rådighet, det kan bygges permanente sceneanlegg m.v. På sikt vil kommuner som bygger opp denne type infrastruktur styrke mulighetene for å utvikle kommunen som kultur- og opplevelsessted og derved besøkssted. Som beskrevet tidligere er økonomiske effekter av festivaler for handels- og servicebedrifter ifølge våre informanter mange steder store. Indirekte bidrar kommunene til dette gjennom å tilrettelegge arrangementsarenaer, noe som kan defineres som del av samfunnsutviklerrollen.

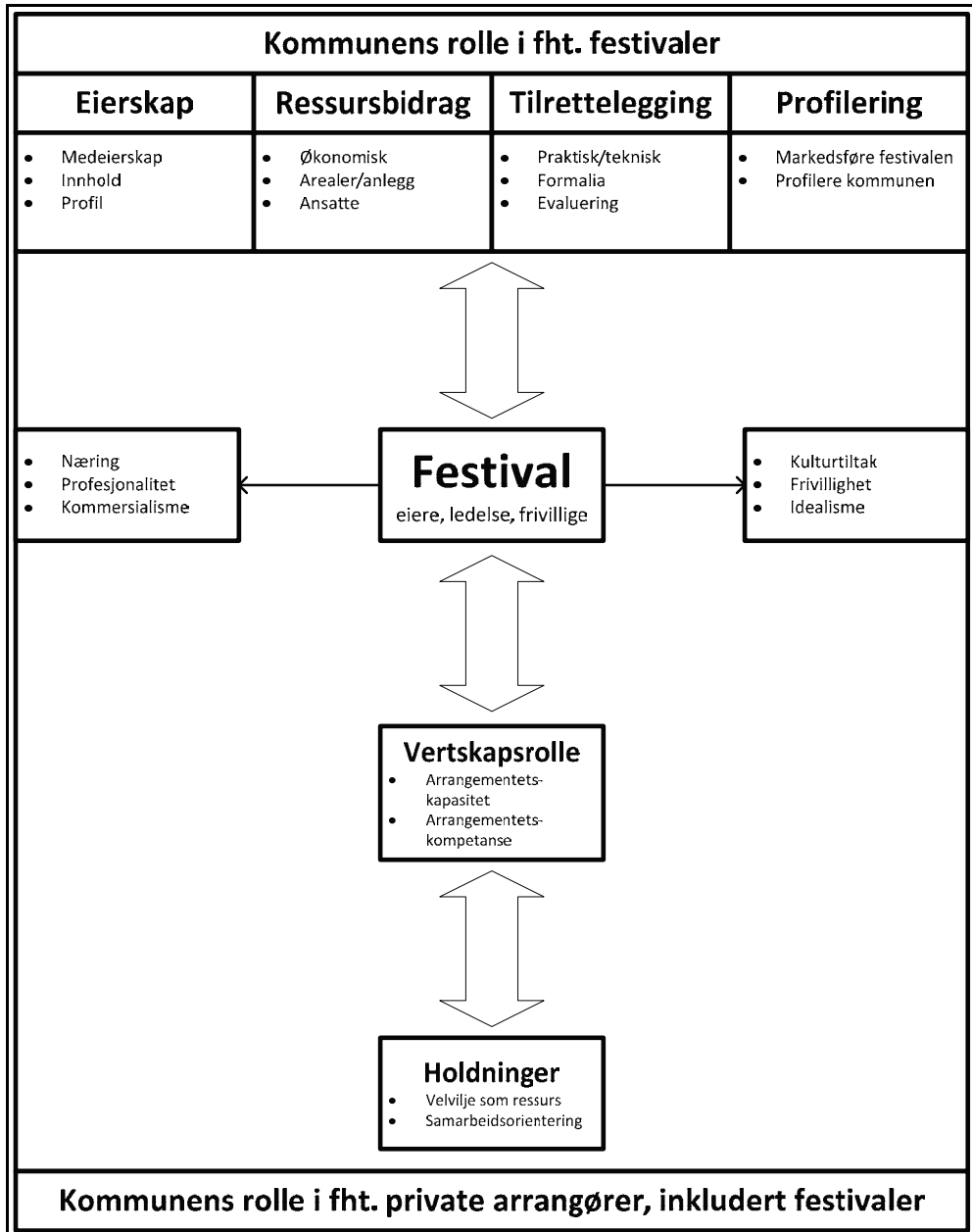
Kompetanse: bygge arrangementskompetanse og stimulere til samarbeid

Arrangementskompetanse kan betraktes som en viktig ressurs, enten for enkeltfestivaler eller for andre virksomheter og tiltak i kommuner eller regioner. Kommunene kan se på det å styrke denne ressursen som en del av vertskapsrollen. De kan for eksempel stimulere til samarbeid og kompetansebygging på feltet. Flere steder er det nå igangsatt tiltak (eller tiltak støttes) for å stimulere til internt samarbeid mellom festivaler eller andre store arrangører på stedet. Tre eksempler (Rauma, Valdres, Voss) viser litt ulike modeller for samarbeid mellom lokale arrangementsaktører om erfaringsutveksling og kompetansebygging, samarbeid om innkjøp, tjenester, frivillig-arbeid, profilering etc. Det er en lang rekke temaer disse aktører har til felles og der utbyttet og fordelene av samarbeid er store. I de nevnte tilfellene er også fylkeskommunene inne i bildet for å stimulere til samarbeid, direkte gjennom tilskudd eller faglig involvering, seminarer og lignende.

Kommunene bør dessuten i langt større grad enn i dag stimulere til samarbeid på tvers av nabokommuner i en region der dette kan styrke hele regionen og ikke bare enkeltkommuner. Denne type kultur- og opplevelsesvirksomheter har ofte et regionalt nedslagsfelt, samtidig som de bør ses som verdifulle ledd i en regional stedsutvikling.

I modellen nedenfor har vi tatt utgangspunkt i at festivaler befinner seg på ulike steder langs en akse mellom idealisme og kommersialisme, mellom frivillig arbeid og betalt profesjonalitet, mellom kulturtiltak og næring. Noe lignende vil gjelde også for en del andre private aktører innen kultur-, idretts- og opplevelsesfeltet. Faktorene knyttet til "Vertskapsrolle" og "Holdninger" i figuren henspeler derfor på kommunens rolle i forhold til så vel festivaler som andre private arrangører/aktører. De faktorene vi har vist i øverste del av figuren: "Eierskap", "Ressursbidrag", "Tilrettelegging" og "Profilering" vil mer spesifikt dreie seg om ulike sider ved kommunens rolleutøvelse overfor festivaler.

Figur 7.1 Skjematisk fremstilling av kommunens vertskapsrolle og samspillet mellom kommune og festivalaktører

7.5 Festivalarbeid og stedsutvikling

Mange distriktskommuner arbeider målbevisst og strategisk med stedsutvikling for å bli livskraftige lokalsamfunn og styrke sin attraktivitet og tiltrekningskraft for besøk (handel, kultur, opplevelser, reiseliv), bosetting (styrke tilflytting og minske utflytting og videreflytting) og næringsvirksomhet (som arbeidsplasser og som tilbud til befolkningen). Innsatsene må ses i lys av at det er noe de vil oppnå på disse områdene, og at innsats på ett av disse områdene ofte vil påvirke de andre områdene i større og mindre grad.

Festivalarbeid kan ses i et slikt perspektiv. Det kan imidlertid være grunn til advare mot et overdrevet fokus på effektene av festivaler i tråd med den økende instrumentaliseringen av kulturlivet og kulturbaserte næringer. Den instrumentelle verdien ligger i positive bieffekter. Men selv om enhver festival har – og skal ha sin kultur- og opplevelsesverdi som *egenverdi*, så vil den uansett i kraft av hva den genererer av sosial, kulturell og økonomisk verdiskaping også ha betydning for den kommunen der den finner sted. Selv om mange typer festivaleffekter og ringvirkninger ikke er direkte målbare, betyr ikke dette at de ikke er reelle eller ikke har betydning, som vist i kap.6. Kommuner som tilrettelegger for og samarbeider med festivaler motiveres blant annet av festivalenes mulige effekter og ringvirkninger, slik de erfarer av informantene vi har intervjuet.

(I) Festivaler bidrar til sosial verdiskaping:

- Opplevelser og trivsel for folk som bor der
- Møteplass for utflyttede bygdefolk og fastboende
- Sosialt samhold og nettverksbygging styrkes gjennom frivillig festivalinnsats, samarbeid mellom lokalt næringsliv og festivalarrangører, og samarbeid med kultur- og næringslivsaktører i regionen/nabokommuner

(II) Festivaler bidrar til økonomisk verdiskaping:

- Lag og foreninger får inntekter gjennom betalt frivillighet ellersom medeiere/ arrangører av festivalen

- Lokalt næringsliv får økt omsetning gjennom større kundegrunnlag og gjennom at det genererer underleveranser (for eksempel transport, handel, service, overnatting, dagligvare, matprodusenter, opplevelsesbedrifter, serveringssteder)

(III) Festivalen bidrar til å sette stedet på kartet (helst positivt, men kan og gjøre det på en negativ måte)

- Omdømmet styrkes (eventuelt svekkes)
- Det kollektive selvbildet styrkes: ”hva vi får til her!”

(IV) Festivaler bidrar til å styrke kommunen som kultur- og opplevelsesarena:

- Arrangementskompetansen utvikles og styrkes
- Arrangementskapasiteten bygges opp: arealer, anlegg og utstyr som mange andre kan benytte hele året

På ulike måter kan en altså si at festivalen er bidragsyter til denne type faktorer eller elementer som vil komme ”alle til gode hele året”, dvs. at det bygges en form for ”grunnlagskapital” som er anvendbar og omsettbart for flere formål som samlet vil være av betydning i stedsutvikling.

Festivaler hører til kultur- og opplevelsesnæringene. Mange kommuner satser på kultur i ulike former for å skape levende steder der folk trives og for på sikt å framstå som et attraktivt sted med tiltrekningskraft på potensielle tilflyttere og tilbakeflyttere, samt på dagens befolkning slik at de ikke flytter ut. Telemarksforskning har nylig publisert en studie basert på en kulturindeks som de har utarbeidet og sammenholdt denne med andre variabler for å finne ut om kultur fører til at et sted får høyere attraktivitet som bosted målt som nettoflytting. Ingen av deres regresjonsanalyser viser at kultur har en statistisk signifikant påvirkning på nettoflyttingen til de stedene/kommunene som omfattes av analysen – og det vil si samtlige norske kommuner. De viser også til det omfattede forskningsprogrammet ”Kultur og regional utvikling” (1988-95) som konkluderte med at det ikke kunne føres bevis for at kulturtilbud har avgjørende betydning når

bedrifter eller enkeltmennesker skal bestemme seg for hvor de skal leve og arbeide (Vareide og Ueland Kobro 2012). Samtidig sies det at studier av opplevelsesøkonomien (experience economy) – som jo festivaler er en del av – fordrer andre analyser og forskningsdesign.

I lys av vår studie vil vi likevel gi en kommentarer til dette. For det første: nettoflytting er som regel ingen god analytisk indikator og er spesielt lite egnet som mål for rekruttering eller innflytting. Mens det er unge voksne som i hovedsak flytter ut fra de fleste kommuner, er det folk i andre aldre som står for mest innflytting. Disse flytteprosessene er svært forskjellige. Hvis man vil se på sammenhengen mellom kulturomfang og innflytting, ødelegger utflyttingen for å finne en mulig sammenheng. Årsakene til at ungdom og unge voksne flytter har i svært liten grad noe med omfanget av kultur å gjøre. Jo mer utflytting en kommune har i forhold til innflytting, desto dårligere blir nettoflytting som måleindikator.

Det at kultur ikke er *avgjørende*, og derved utslagsgivende, for bostedsvalg er for øvrig ikke det samme som at kultur ikke har *betydning*. Nå har ikke vi på bakgrunn av vår kvalitative studie grunnlag for å si at festivaler bidrar til bosetting, hverken i form av økt tilflytting eller økt bolyst. Det kan vanskelig hevdes at festivalen de få dagene i året den arrangeres har en *direkte* betydning på tilflytting. Det vi imidlertid vil hevde er at det her er snakk om en *indirekte* betydning gjennom at den sammensatte ”grunnlagskapitalen” vi beskrev ovenfor kan være vesentlig for å skape livskraftige og derved mer attraktive kommuner. Betydningen er sannsynligvis størst for de bosatte, dvs. at de opplever stedet som mer levende og levedyktig gjennom de sosiale, kulturelle og økonomiske verdiskapingene og ringvirkningene.

I NIBR's landsomfattende bo - og flyttemotivundersøkelse svarer om lag en tredel av de spurte ja på spørsmålet ”Har kulturtilbud betydning for at du bor her?”. Tendensen var for øvrig større blant folk i storbyregioner enn i perifere strøk. Samme undersøkelse viser at internflyttere og lokalbefolkningen er de som i størst grad legger vekt på *kultur som bosteds kvalitet*, sammenlignet med tilflyttere og tilbakeflyttere (Aure, Langset og Sørli 2012). Folk har et helt knippe med begrunnelser eller motiver knyttet til det å bo et sted, og det vil være summen av disse som slår ut. Attraktivitet

kjennetegnes, slik vi ser det, nettopp av et ”summa summarum”, dvs. av den særegne summen av en rekke elementer. Men det vil alltid være et knippe der de ulike elementene vektet som positive, negative og kompenserende. Noen attraktivitets-elementer vil for øvrig være mer allmenngyldige enn andre; som at det fester seg et inntrykk av en offensiv mentalitet og handlekraft i lokalbefolkningen. Betydningen av lokal mentalitet er ofte underkjent, enten det gjelder næringsutvikling eller stedsutvikling (Skogheim og Vestby 2010, Onsager m.fl. 2011).

7.6 Stedsutvikling og samhandling

Kommunens sammensatte roller i samhandling med festivalaktører har mye til felles med samhandling med andre private aktører om tiltak, virksomheter eller aktiviteter som på en eller annen måte kan tenkes å bidra til å skape livskraftige og attraktive lokalsamfunn. Spørsmålet er om kommunen evner å utforme sin sammensatte samfunnsutviklerrolle på måter som gagnar private aktører som innen sine ulike områder bidrar til et slikt overordnet mål? Dette kan både være aktører i næringslivet som jobber med bedriftsutvikling og jobbskaping, idretten som jobber med så vel hverdagstilbud som større arrangementer, og det kan være kulturlivets aktører som jobber med kunst, kultur og opplevelser. Kommunale bestrebelser på å bli en samfunnsutvikler som oppfattes som mer innovativ, mer proaktiv og mer lydhør overfor innbyggere og næringsliv har vært et prioritert politisk innsatsområde i årevis, nettopp for å underbygge attraktiviteten til mange småsamfunn. Like tallrike som programmene og prosjektene er evalueringene av dem – og de obligatoriske problematiseringene av hvor vanskelig det er å *måle* effekter av tiltak for stedsutvikling. Ikke desto mindre er inntrykket av de skjønsmessige *vrderingene* av effektene i mange av disse evalueringene at kommune-Norge stadig forbedrer seg i sin mangefasetterte rolle som samfunnsutvikler (Carlsson og Haugum 2011). Men som våre avsluttende refleksjoner viser, mange har også et forbedringspotensial.

7.6.1 Samhandling som møte mellom to kulturer?

Uansett hvor en festival befinner seg langs en akse fra kulturaktivitet til næringsvirksomhet så vil kommunene måtte

foreta noen valg med hensyn til hva slags holdning den skal ha til de private aktørene og hvordan holdningen omsettes i handlinger. I intervjuene stilte vi avslutningsvis et åpent spørsmål om hva det er viktig at kommunen gjør, samt hva som eventuelt fremmer eller hemmer et godt samarbeid. Gjennomgående svarer festivalaktørene at det er viktig med velvilje fra kommunens side; at de blir møtt med en positiv holdning, en ”hva kan vi gjøre for dere”-holdning, at de blir sett og at det er en viss forståelse for at en del ting ikke er på plass de første åra. Men intervjuene avdekker også en barriere for at samarbeid i det hele tatt skal finne sted, og at det skal gli sånn noenlunde knirkefritt: at det er *to ulike kulturer* som møtes og at disse synes å ha et innslag av en gjensidig skepsis til hverandre. En del festivalaktører har gjerne sitt ståsted i det private næringslivet og jobber (ofte frivillig) for festivalen nettopp pga. at de har en kompetanse som festivalen trenger (som økonomistyring, markedsføring, produkt- og tjenesteinnkjøp mv.). Som vi viser så er mange festivaler en kombinasjon av frivillig kulturarbeid og kulturbasert næring, det vil si en bedrift. Vi har i intervjuene med en del av festivalaktørene identifisert en skepsis til ”de i kommunen”, basert på dårlige erfaringer så vel som stereotype forestillinger om offentlige myndigheter som byråkratiske, sendrektige, regelryttere og lite fleksible. De private aktørene befinner seg i et ”univers” der avgjørelser kan tas av enkeltpersoner eller i et styremøte, og de skal ikke i samme grad som kommunale aktører ivareta prinsipielle regelhåndhevinger, demokratiske spilleregler og likebehandling, sørge for høringspraksis eller andre forhold som gjør at ting tar tid. Kommunalt ansatte, på sin side, kan ha visse problemer i møtet med de private aktørene og deres forventninger om fleksibilitet og rask serviceytelse, og en del tilkjenner oppfatninger om festivaldriften – og aktørene som står bak – som bærer preg av en slags mistillit, eller fravær av tillit. Dette springer ut fra kommunens oppgaver og forvaltning av lover, regler, systemer og ”skattebetalernes penger”. Det finnes også eksempler på festivalaktører som tar seg litt til rette, som prøver å omgå regler eller ikke setter seg inn i dem eller som ikke skjønner at de må være ute i god tid (”de kan for eksempel ikke komme noen dager før festivalåpning og søke om ambulerende skjenkeløyve”).

Det er også slik en del steder at kommunikasjonen er dårlig og forventningene uavklarte; festivalens aktører synes at kommunen

kunne gjøre mer for dem og stille velvillig opp. De er tilsynelatende ikke klar over alt det skjulte arbeidet som gjøres (og som vi har synliggjort i denne studien), mens kommunens folk mener at festivalens burde ta mer kontakt og invitere til dialog.

Denne type barrierer, eller forutsetninger for god samhandling, gjelder sannsynligvis også for andre typer private aktører i næringsliv og kulturliv. De berører faktisk alle kommunens fire roller: ikke bare som samfunnsutvikler men også som tjenesteprodusent, demokratisk organ og forvalter av lover og regelverk. Derfor bør kommunen i tenkningen rundt sin samfunnsutvikleroppgave sette dialog på dagsorden, avklare forventninger, avdekke ulikheter i de to ”kulturene” og hvilke utslag dette gir seg for spesifikke virksomheter og områder i deres kommune. Og sist men ikke minst: hvordan en kan håndtere dette for å bygge ned denne type barrierer for samarbeid.

7.6.2 Samhandling med private aktører lettere i små bygdesamfunn?

I intervjusamtalene om ulike tema kom det fram dimensjoner eller faktorer som har betydning for samspillet mellom kommuner og festivalarrangører og som vi tolker som spesielle for småsamfunn. Vi har stilt oss spørsmålet om dette ville vært likeartet om vi hadde studert større bykommuners samspill med festivaler og om dette i så fall er noe som fremmer eller hemmer samarbeidet. Dette spørsmålet vil være like aktuelt for andre typer private aktører og for andre virksomheter.

Flere festivalers historie er fortellinger om relasjonsbygging og tillitsbygging mellom festival og kommune. I småsamfunn der ”alle kjenne alle” sier ofte festivalaktører at de kjenner alle på kommunehuset, det er bare å ta en telefon eller ta opp ting når man møtes på butikken eller fotballbanen. Det er med andre ord enkelt å ta kontakt og få barrierer; avstanden mellom ”de på kommunehuset” og de private aktørene er ikke så stor. Denne nærheten bidrar til å fremme kommunikasjon og samarbeid og redusere avstanden som ellers kan oppstå som følge av ståsted i to ulike kulturer (som vi beskrev over).

I bygdesamfunn er dessuten relasjonene folk imellom oftere flertrådet, det vil si at de samme aktørene møter hverandre i ulike

private og yrkesmessige anledninger. Beskrivelser av den todelte bygda; der folk enten hører til ”de aktive” som engasjerer seg i mange sammenhenger eller ”de passive” som aldri stiller opp på noe, tilsier at ”de aktive” automatisk vedlikeholder og utvikler sine relasjoner. Dette kan for øvrig vise seg å være maktrelasjoner der visse personer og nettverk har definisjonsmakten for hvordan for eksempel et arrangement skal være og som kan ekskludere andre aktører med avvikende oppfatninger eller interesser. Dessuten vil personlige sympatier og preferanser også spille en viss rolle. Dette kan slå begge veier og ha både en positiv og en negativ betydning. I flere av fortellingene er det tydelig at relasjonen mellom festivalen og kommunen ikke bare er en nøytral relasjon løsrevet fra andre relasjoner de konkrete aktørene inngår i. Vi har fått en klar forståelse av at slike faktorer ikke er uvesentlige. Slik sett inngår samhandlingen mellom festival og kommune i det vi kaller *sosial kapital*. Tillit, gjensidighet og verdifelleskap er de tre hovedelementene i sosial kapital (Putnam 1993). Personer som gjennom mange år har samhandlet i ulike sammenhenger, som har bygd tillit til hverandre og forvalter en gjensidighet der ”den ene tjenesten er den andre verdt”, vil ha lavere terskel for dialog og samarbeid rundt en festival enn hva personer som ikke har denne forhistorien har. Motsatt vil en forhistorie med negative fortegn og/eller manglende verdifelleskap kunne skape mistillit. Sosial kapital kan generelt være en ressurs i stedsutvikling, men det er en sårbar ressurs som lett kan svekkes eller forvitne (Vestby og Skogheim 2010, Wollebæk og Seegard 2011).

I storbyer vil dette gjerne fortone seg annerledes. Der vil mangel på eller svake flertrådede relasjoner og ikke så sterk sosial kapital kunne bidra til mer formelle dialoger og samhandlingsforløp. På den annen side vil aktørene stille med et mer nøytralt utgangspunkt og ikke bringe med seg gamle historier og forutinntatte oppfatninger som negativt kan komme til å prege samhandlingen.

Det synes altså som det er mange fordeler i småsamfunn, men også noen mulige ulemper knyttet til samhandling rundt festivaler. Den tydeligste fordel er altså at det er lettere å ta kontakt, barrierene og avstanden til ”de på kommunehuset” er mindre. En annen fordel synes å være at erfaringsbasert arrangementskompetanse lettere sirkulerer blant og mellom aktører i småsamfunn: når de tar med seg kompetansen og anvender den i andre sammenhenger eller i kulturliv i lokalsamfunnet, så skjer

dette innenfor flertrådede, dvs. ”tykkere”, relasjoner. Dette vil da kunne bidra til at lokalsamfunnets kollektive arrangementskompetanse styrkes, ettersom denne type kompetanse ikke bare dreier seg om praktiske og tekniske forhold men likeså mye om sosial nettverksbygging - og forvaltning. Velfungerende sosiale nettverk er en ressurs. For en festivalgeneral eller ildsjeler i lokal stedsutvikling er det viktig å kjenne mange folk i ulike posisjoner, positivt bruke dem og koble dem. Studier av stedsutviklingsprosesser viser at verdien av nettverksressurser er stor når kjernegruppa (”de aktive”) består av personer med litt ulike nettverk som kan aktiveres til innsats. Dette vil være en nettverksressurs som er flertrådet i systemisk forstand. En fordel med kjernegrupper som er litt heterogent sammensatt kan være at prosessene kan bli mer inkluderende og mindre dominert av visse sosiale miljøer (Vestby og Røe 2004).

En ulempe ved den mer uformelle samhandlingen som preger mange av dialogene mellom aktørene i småsamfunn, er at det forblir uformelle samhandlingssystemer som er relativt personavhengige. Dessuten er det en fare for at de unndrar seg innsyn eller preges av - intendert eller uintentert – en viss lukkethet. Som vi har vist i rapporten så vil det være en fordel å lage systemer og tydelige opplegg for kommunikasjon, for eksempel knyttet til formalia eller praktisk og teknisk planlegging og avtaler. Systematisk, felles evaluering av gode og dårlige erfaringer etter hver festival er et annet eksempel. Dette er forhold som på ulike måter berører kommunens roller både som tjenesteprodusent, som forvalter av lover og regelverk og som samfunnsutvikler. Men kommunens rolle som demokratisk organ aktualiseres også her: det er ikke bare i beslutningsprosesser og politikkkutforming at demokratiske spilleregler og normer bør være retningsgivende. Også i den løpende virksomheten og i samhandlingen med aktører i sivilsamfunn og næringsliv kan det bli et demokratisk problem dersom kommunens aktører har mer åpne dører og samhandler bedre med visse aktører enn andre på grunn av kjennskap og verdifelleskap.

Til slutt vil vi framheve at det i slike småsamfunn synes å eksistere et større sammenfall mellom ulike interesser, uansett hvilke felt i lokalsamfunnet en har sitt hovedståsted og uansett hvor ulike en ellers er. Alle har interesse av at virksomheter som på en eller

annen måte har positiv betydning for stedsutvikling lykkes, fordi den gjensidige avhengigheten er større.

Periferifestivalen i Sund kommune i Hordaland. Foto: Periferifestivalen

Litteratur

- Aagedal, O., H. Egeland og M. Villa (2009): *Lokalt kulturliv i endring*. Oslo: Norsk kulturråd
- Aure, M., B. Langset og K. Sørli (2012): *Flyttemotiver og bostedsvalg*. Rapport under utarbeiding. NIBR/Norut
- Borch, O. J. og A. Førde (red.) (2010): *Innovative bygdemiljø Ildsjeleer og nyskappingsarbeid*. Fagbokforlaget, Bergen
- Carlsson, E. (2009) (red.): *Kultur- og opplevelsesnæringene i Trøndelag. Kartlegging og eksempelstudier*. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling
- Carlsson, E. og M. Haugum (2011): *Effekter av Nord-Trøndelag fylkeskommunes innsats innenfor stedsutvikling. En vurdering på grunnlag av tre eksempelstudier*. Rapport nr 2011/2, Trøndelag Forskning og Utvikling
- Crompton, J. & S.L. McKay (1997): Motives of Visitors Attending Festival Events. *Annals of Tourism Research*, Vol. 24, No.2
- Elstad, B. & D. d. Paoli (2008): *Organisering og ledelse av kunst og kultur*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag
- Evans, G. (2001): *Cultural Planning. An Urban Renaissance?* London: Routledge
- Finstad, N. og N. Aarsæther (red.) (2003): *Utviklingskommunen*. Kommuneforlaget, Oslo
- Harvold, K. (2011): *Klimatilpasning, planlegging og handling. Arbeidet i Porsgrunn og Skien*. NIBR- notat 2011:109

- Holm, F. E., A. Kroken, B. Logstein og M. Villa (2010): *Hatten av! En analyse av prosjektlederrollen i lokale samfunnsutviklingsprosjekter*. Rapport R-2/10, Bygdeforskning, Trondheim
- Holm, F. E. og M. Villa (2010): *Små samfunn tar sats. Sluttrapport fra følgeevalueringen av Regjeringens småsamfunnsatsing*. Rapport R-5/10, Trondheim, Bygdeforskning
- Hordaland fylkeskommune (2007): *Festivalundersøking. Analyse, utgreiing og dokumentasjon*. www.hordaland.no
- Kryss. Veileder (2005): *Kulturplanlegging i norske byer og tettsteder*. Utarbeidet av NIBR for Statsbygg
- Langen, F. & B. Garcia (2009): *Measuring the Impacts of Large Scale Cultural Events: A Literature Review*. European Capital of Culture Research Programme. Liverpool: University of Liverpool
- Lindtvedt, F. og L. Wang (2010): *Kommunen som samfunnsutvikler - nye utfordringer og muligheter*. Innspillsnotat til sluttrapporten for Livskraftige kommuner. Drammen, Insam
- Magasinet Kulturliv, temanummer om festivaler. Nr. 3/2003.
- Moen, S. E. (2011): *Kommunen som samfunnsutvikler. Drivere og hindringer for næringsutviklings- og sysselsettingsarbeid*. Fafo-rapport 2011:30. Oslo, Fafo.
- Odda kommune: *Kultur som hjørnestein*. Kommunedelplan 2006-2010
- Onsager, K., F. Gundersen, L. Schmidt, K. Sørli og G.M. Vestby (2011): *Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Sandøy kommune*. NIBR-rapport 2011:24
- Pine, B. J. & J. H. Gilmore (2011): *The Experience Economy*. Boston, Mass.: Havard Business School Press
- Putnam, R. D. (1993): *The Prosperous Community. Social capital and Public Life*. The American Prospect Vol. 4 no. 13

- Ringholm, T., N. Aarsæther, V. Nygaard og P. Selle (2009): *Kommunen som samfunnsutvikler. En undersøkelse av norske kommuners arbeid med lokal samfunnsutvikling*. Rapport nr. 8/2009. Tromsø, Norut
- Ringholm, T., N. Aarsæther, P. Bogason og M.-B. Ellingsen (2011): *Innovasjonsprosesser i norske kommuner. Åpninger, pådrivere og mellomromskompetanse*. Rapport nr. 2/2011. Tromsø, Norut
- Risan, L. og K. Harvold (2010): *Kommunal klima- og energiplanlegging*. NIBR - notat 2010:107
- Rolfe, H. (1991): *Arts Festivals in the UK*. London: Policy Studies Institute
- Samuelsen, R., F. Kann, og F. Gundersen (2011): *Møre og Romsdal – et reiselivsfylke med ambisjoner. Evaluering av effekten av fylkeskommunens bruk av virkemidler inn mot reiselivsnæringen 2006-2009*. NIBR-rapport 2011:2
- Skogheim, R. og G. M. Vestby (2010): *Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarvens betydning for identitetsbygging, profilering og næringsutvikling*. NIBR-rapport 2010:14
- Skot-Hansen, D. (2004): Culture & the City – Kulturalisering af byudviklingen eller utvikling af bykultur. I S. Røyseng & D. Solhjell (red.): *Kulturpolitikk og forskning. Festskrift til Per Mangset på 60-årsdagen*. Bø: Telemarksforskning
- Sohljell, D. (red.) (2004): *Kulturpolitikk og forskning. Festskrift til Per Mangset på 60-årsdagen*. Bø: Telemarksforskning
- St.meld. nr. 25 (2008–2009): *Lokal vekstkraft og framtidstru. Om distrikts- og regionalpolitikken*
- Vareide, K. og L. Ueland Kobro (2012): *Skaper kultur attraktive steder?* TF-notat nr.1/2012. Telemarksforskning
- Vestby, G. M. og P. G. Røe (2004): *Fortellingen om en stedsutvikling – en sosiokulturell prosess. Evalueringsrapportering fra arbeidet med sentrumsutvikling i Eidskog*. NIBR-notat 2004:101

- Vestby, G.M. og R. Skogheim (2010): *Florø i fokus – sosiokulturell stedsanalyse for byutvikling og profilering*. NIBR-rapport 2010:6
- Villa, M. (2009): ”Storås – bygd i festival” i Agedal m.fl.: ”*Lokalt kulturliv i endring*. Norsk Kulturråd
- Wollan, G. (2009): *Festivaler og turisme som Performing places. En sosiokulturell analyse*. Høgskolen i Nord-Trøndelag: Rapport 2009:1
- Wollebæk, D. og S. B. Seegard (2011): *Sosial kapital i Norge*. Oslo: Cappelen Damm